

ДНЕВНИКЪТЪ

(стенографически)

на

ХІІ^{то} Обикновено Народно Събрание

(първа извънредна сесия).

XXXVIII заседание, понеделникъ, 17 юний 1902 г.

(Отворено въ 2 ч. и 55 м. слѣдъ пладиѣ подъ прѣдседателството на подпрѣдседателя г. Д. К. Поповъ.)

Прѣдседателствующъ Д. К. Поповъ: (Звъни.)
Засѣданието се отваря.

Г-нъ секретарьтъ ще прочете поименния списъкъ на г. г. народнитѣ прѣдставители.

Секретарь Д. Филовъ: (Прочита списъка. Отсѣствуватъ г. г. народнитѣ прѣдставители: Д-ръ К. Милаповъ, Г. Згуревъ, П. Марковъ, Т. Начовъ, Т. Орловъ, П. Пешевъ, В. Поповъ, С. Савовъ, А. Самоковлийски, Х. Тоневъ, Д. Тончевъ, А. Франга, К. Калчовъ, П. Шоковъ и Ю. Юсуфовъ.)

Прѣдседателствующъ Д. К. Поповъ: Отъ 178 души народни прѣдставители отсѣствуватъ 15 души. Има законното число народни прѣдставители — засѣданието продължава.

Прѣди да направя съобщение за отпускиѣ, ще ви прочета телеграмата, която се получи отъ Свищовъ, въ отговоръ на поздравителната депеша на народното прѣдставителство, която е:

„Свищовъ.

Градски Кметъ.

По случай днешния знаменателенъ день, въ който Свищовскитѣ граждани празнуватъ двадесетъ и петъ годишнината отъ стѣпването на побѣдоноснитѣ руски войски на българска земя, приемѣте поздравленията на народното прѣдставителство.
№ 857.

София, 15 юний 1902 г.

Подпрѣдседатель: Д. К. Поповъ.“

Ето и отговорътъ: (Чете.)

„Прѣдседателю Народното Събрание.

Свищовскитѣ граждани, дълбоко трогнати отъ вниманието на Народното Събрание и отъ поздрав-

ленията, които имъ се отправятъ по случая на празнуването двадесетъ и петъ годишнината отъ освобождението на града и прѣминаването на побѣдоноснитѣ руски войски начело съ великия освободител, Ви молятъ да прѣдадете на почитаемиѣ г. г. народни прѣдставители тѣхната най-сърдечна благодарностъ.

Кметъ: Божиловъ.“

Има да съобщя, че съ разрѣшени слѣдующитѣ отпуски: на Силистренския народенъ прѣдставитель г. Х. Тоневъ — 8 дена; на г. А. Франга — 2 дена; на СевлиеВСкия народенъ прѣдставитель г. П. Пешевъ — 5 дена; на Айтоския народенъ прѣдставитель г. П. Шоковъ — 3 дена и на Чирпанския народенъ прѣдставитель г. Т. Орловъ — 10 дена.

М. Маджаровъ: Моля г. Министъръ-Прѣдседателя, ако му е угодно, да съобщи на Народното Събрание, истина ли е свѣдѣніето, че на 15 тога въ часа единъ въ Скалотинския манастиръ при Еносъ е извършено ржкополагането на сръбския архимандритъ Фирмилианъ за сръбски Скопски митрополитъ въ присѣствието на руския вицеконсулъ отъ Солунъ, на руския вицеконсулъ отъ Одринъ, на сръбския вицеконсулъ отъ Солунъ и на гръцкия отъ Одринъ, и че той вече е заминалъ да се настани въ своята митрополия? По тоя случай азъ видѣхъ и сръбския официозъ, въ който е написана една статия, въ която се казва, че Сърбия е направила съ това единъ успѣхъ. Дали има свѣдѣния за това отъ Цариградъ и, още, дали наистина е станало дума въ Петербургъ, когато е билъ тамъ, че това ржкополагане ще се извърши, защото поение, българитѣ, се бѣхме поосвободили, че този въпросъ нѣма да се разрѣши? Ако нѣма нѣкое неудобство, бихъ помолилъ да ми се съобщи това.

Министър-Прѣдседателъ Д-ръ С. Даневъ: На г. Маджарова ще отговоря слѣдующето. Споредъ свѣдѣнията, които азъ имамъ, никакви подробности не се съобщаватъ. Казва се само, че ржкополагането дѣйствително било извършено. Относително прѣговарянето по този въпросъ въ Петербургъ, въ смисълъ то да стане, мога да съобща на г. Маджарова, че българското правителство по този въпросъ съ време си е изпълнило дълга, но че въ Петербургъ никакви прѣговаряния за да се улесни или ускори това ржкополагане не е имало.

Прѣдседателствующъ Д. К. Поповъ: Има, г-да, постъпило отъ Министерството на Външнитѣ Работи и Изповѣданията едно писмо, което ще се прочете отъ г. секретари.

Секретаръ Д. Филовъ: (Чете.)

„Министерство на Външнитѣ Работи и на Изповѣданията. Отдѣление Изповѣдно № 917, 17 юний 1902 г.

До Господина Прѣдседателя на XII-то Обикновено Народно Събрание.

Вслѣдствие появили се отъ прѣди 7—8 години паразитъ *Rostrichus* по иглолистнитѣ дървета на Рилскитѣ гори, който се повече и повече опустошава тия дървета, Св. Синодъ, по прѣпорѣка на Министерството на Търговията и Земледѣлието и по изготвени отъ това министерство поемни условия, рѣшилъ да отдаде чрѣзъ търгъ за единъ двадесетъ годишенъ периодъ на експлоатация изсѣхналитѣ и заразени отъ паразита иглолистни дървета, както и ония отъ тѣхъ, които сж достигнали пълното си развитие. Произведени сж били за тая цѣль два търга. Първиятъ, който билъ произведенъ на 1 октомврий миналата година и при който Софийскитѣ жители Д. Яблански далъ по 2 л. и 10 ст. златни за кубически метъръ материалъ, не билъ утвърденъ отъ Св. Синодъ, понеже на тоя търгъ била подадена само една оферта и понеже Св. Синодъ се надѣвалъ, че при втори търгъ, може би, ще получи по-добъръ резултатъ. Вториятъ търгъ билъ произведенъ на 10 декемврий сжщата година и на тоя търгъ била подадена пакъ само една оферта отъ софийския жителъ К. Балабановъ, съ 2 л. и 23 ст. златни за кубически метъръ материалъ. Св. Синодъ, като разгледалъ книгата по търга и го намѣрилъ за правилно произведенъ, и като взелъ прѣдъ видъ: че на този търгъ е била получена по-добра цѣна, която, споредъ мнѣнието на вѣщи лица, била достатъчно пълна; че нѣмало надежда на другъ търгъ да се явятъ повече наддавачи и да се получи по-добъръ резултатъ; че сжщо нѣмало надежда да се отдаде при по-добри условия по доброволенъ начинъ експлоатацията на горитѣ, и слѣдъ като взелъ съгласието и на управлението на Рилската св. обителъ, одобрилъ търга и го прѣдставилъ чрѣзъ повѣреното ми министерство на утвърждение отъ Министерския Съвѣтъ.

Почитаемиятъ Министерски Съвѣтъ съ постановленията си, първо, отъ 28 февруарий т. г., протоколъ № 9, и, второ, отъ 30 май т. г., протоколъ № 26, слѣдъ като намѣрилъ произведения на 10 декемврий м. г. търгъ за редовенъ и че учрѣждението, което трѣбва да утвърди тоя търгъ, е Св. Синодъ, прѣдъ видъ: че прѣдвидениятъ въ поемнитѣ условия двадесетъ годишенъ срокъ за експлоатацията противорѣчи на прѣдписанията на чл 338 отъ закона за задълженията и договоритѣ; че, отъ друга страна, въ интереса на св. Рилска обителъ е да се отдадатъ на експлоатация горитѣ, че по своето естество тази експлоатация не ще намѣри прѣдприемачъ за прѣдвидения въ закона късь срокъ, постановилъ: „Министерството на Външнитѣ Работи и на Изповѣданията да внесе въ настоящата извънредна сесия на XII-то Обикновено Народно Събрание прѣдложение за разрѣшаване на св. Рилска обителъ да сключи съ К. Балабанова договоръ за експлоатацията на Рилскитѣ гори за двадесетъ годишенъ срокъ.

Вслѣдствие горѣизложеното и на основание цитираниѣ постановления на Министерския Съвѣтъ, утвърдени съ Височайше одобрень докладъ отъ 8 текущи мѣсець подъ № 876, прѣписъ, отъ който тукъ прилагамъ, имамъ честь да Ви помоля, Г-нъ Прѣдседателю, да благоволите и прѣдложите въ настоящата извънредна сесия на XII-то Обикновено Народно Събрание да вземе рѣшение, съ което да се позволи на св. Рилска обителъ да сключи съ К. Балабанова, отъ гр. София, договоръ за експлоатация на Рилскитѣ гори прѣзъ единъ двадесетъ годишенъ срокъ, съгласно поемнитѣ условия по станалия за тази цѣль търгъ.

Прилагамъ при настоящето проектъ на рѣшението, което моля да се гласува и приеме отъ почитаемото Народно Събрание.

Министъръ: С. Даневъ.“

Прѣдседателствующъ Д. К. Поповъ: Ще се изпрати въ надлежната комисия.

Пристѣпяме къмъ дневния редъ. Първо, разискване по въпроса относително приключването общитѣ дебати по бюджета.

Иска ли нѣкой думата по тоя въпросъ? (Никой не се обажда.)

Министър-Прѣдседателъ Д-ръ С. Даневъ: Понеже никой не иска думата, трѣбва да се считатъ дебатитѣ за сключени.

Само азъ виждамъ, че е станала една грѣшка. Азъ се бѣхъ съгласилъ миналия пътъ, подиръ първи въпросъ за продължение генералнитѣ дебати по бюджета, да се пристѣпи къмъ първото четене на прѣдложението за отгѣнение общинския налогъ върху лозята.

В. Димитровъ: Азъ мисля, че трѣбва да се дебатира прѣди всичко въпросътъ: сж ли прѣвратени дебатитѣ по бюджета или не?

Министър-Прѣседателъ Д-ръ С. Даневъ: Понеже не вземате думата, имаме право да заключимъ, че сѣ приключени.

В. Димитровъ: Не че не сме взели думата, а не сме се разбрали. Менѣ ми се струва, че миналия пътѣ стана една грѣшка: народното прѣдставителство не разбра, че общитѣ дебати сѣ прѣкратени. Имаше записани оратори да говорятъ въ вторникъ, имаше записани оратори да говорятъ и въ сръда. Г-нъ Габровски, моятъ другаръ, бѣше записанъ да говори въ сръда. Тѣзи, които бѣха записани да говорятъ въ вторникъ, се отказаха. Г-нъ Илия Георговъ е билъ записанъ тоже. Въ вторникъ нѣкои отъ ораторитѣ се отказаха и веднага, по отсъствието на тѣзи оратори, записани да говорятъ въ сръда, дебатитѣ се прѣкратиха. Нѣкои отъ тия, които щѣха да говорятъ въ сръда, имаше тукъ, но бѣлѣжикитѣ си оставили дома, като не знаеха, че ораторитѣ, записани въ вторникъ, ще се откажатъ. Тогава прѣдседателството мина на дневния редъ и тогава мѣлкомъ се счете, като че ли Събранието смѣта въпроса за общитѣ дебати по бюджета за изчерпанъ. Обаче, подиръ това азъ го повдигнахъ, също и г. Цановъ го повдигна, говори, настоява даже, прѣди да се разгледа бюджетътъ, да се прокаратъ онѣзи реформи за щатоветѣ. Този въпросъ се дебатира надълго и широко и слѣдъ това г. Министър-Прѣседателътъ се съгласи да се поставятъ днесъ на дневенъ редъ дебатитѣ специално по този въпросъ: счита ли народното прѣдставителство, че общитѣ дебати по бюджета сѣ прѣкратени или не? Споредъ насъ, ние смѣтаме, г-да народни прѣдставители, че тѣзи дебати не сѣ прѣкратени и затова нашитѣ оратори, които бѣха записани за миналата сръда, сѣ готови сега да говорятъ. Менѣ ми се струва, че както правилството, така и народното прѣдставителство ще се съгласи да изслуша нашитѣ оратори по общитѣ дебати по бюджета.

Министър-Прѣседателъ Д-ръ С. Даневъ: Г-да народни прѣдставители! Азъ обяснихъ своя възгледъ въ едно отъ миналитѣ засѣдания, когато говорихме по сѣщия въпросъ. Моето мнѣние е, че безъ да има нужда да се пристѣпнѣ къмъ формено гласуване, съ това, че записанитѣ оратори по общитѣ дебати по бюджета се изказаха, безъ нѣкой да иска да вземе повече думата, трѣбва да считаме тѣзи дебати за приключени и да се пристѣпнѣ къмъ гласуването на отдѣлнитѣ бюджети. Това бѣше моето мнѣние. На това мнѣние почтениятъ Видински прѣдставителъ, г. Цановъ, възрази съ цитати отъ дневницитѣ на миналото Народно Събрание, като каза, че въ миналогодишното Народно Събрание сме гласували бюджета на три четения, както това стана съ всички законопроекти. Азъ нѣмамъ прѣдъ себе си тукъ дневницитѣ, но, доколкото помня — защото и азъ бѣхъ въ Камарата, — такова формено гласуване нѣмаше. Имаше оратори

записани по общитѣ дебати, говориха, дебатитѣ се счетоха за изчерпани и се пристѣпнѣ послѣ къмъ гласуване на отдѣлнитѣ бюджети.

Независимо отъ туй, такава е била нашата практика, откакто е почналъ да се разисква бюджетътъ въ Народното Събрание. Въ туй отношение не се измѣнява нищо съ новия правилникъ, защото новиятъ правилникъ не споменава нищо за начина, по който се гласува бюджетътъ; и новиятъ правилникъ въ туй отношение стои на онай почва, на която е стоялъ стариятъ правилникъ. Въ стария правилникъ, макаръ и късо, бѣше казано, че законопроектитѣ се гласуватъ на три четения, а относително бюджета нищо не се споменаваше. Същото е и въ новия правилникъ. Стѣдователно, ако вземемъ за мѣрило еднакви възгледъ, прокаранъ и въ двата правилника и какъ е билъ прилаганъ правилникътъ откакто съществува България като свободна държава, трѣбва да дойдемъ до заключение, че у насъ практиката е била таа: да не се пристѣпнѣ къмъ никакво формено гласуване слѣдъ генералнитѣ дебати, а, като станатъ генералнитѣ дебати, да се пристѣпнѣ къмъ гласуване на отдѣлнитѣ дебати и най-послѣ, разбира се, да се прѣдстави една равномѣтка, която също така да се гласува. Азъ въ обясненията си въ миналото засѣдание направихъ само тази концевия, че ако би една група народни прѣдставители отиде дотамъ въ своето недовѣрие къмъ правителството, щото да му откаже всѣки бюджетъ и по принципъ да не желае въобще да гласува бюджета, тогава, казахъ, въ видъ на изключение, каквото и да гласи нашиятъ правилникъ, каквото и да е нашата практика, нѣмъ не-нѣмъ, ще трѣбва да гласуваме. Но такова прѣдложение въ дадения случай не е имало и нѣмаше какво да се прави, освѣнъ да се считатъ дебатитѣ за изчерпани отъ минутата, когато никой ораторъ не иска думата. Истина, г. Димитровъ каза, че имало записани отъ тѣхната група, които искали да говорятъ слѣдующия день. Азъ ще кажа, безъ да искамъ да ограничавамъ нѣкого, че нѣмамъ нищо противъ такова едно желание, но вие знаете, че желанията не сѣ достатъчни, а трѣбва да има записани оратори и да взематъ думата по реда си, освѣнъ когато Народното Събрание, по уморяване или по други причини, рѣши да имъ даде думата слѣдующия день, нѣщо, което въ дадения случай не стана.

Колкото се касае до самия въпросъ, ще обърна вниманието ви на нашата конституция. Когато конституцията говори за написитѣ закони, ти особени постановления има; когато говори за бюджета, пакъ нѣщо особено съдържа. За законитѣ конституцията постановява, че гласуването имъ става по извѣстенъ редъ, за бюджетитѣ же конституцията гласи, че гласуването става параграфъ по параграфъ. Азъ искахъ да се обяснимъ, защото въ правилника нито се говори специално за бюджета, нито пъкъ се асимилира бюджетътъ съ другитѣ законопроекти. Въ желанието си да намѣри едно обещание за този

пробелъ, прибѣгнахъ къмъ конституцията, която дѣйствително гласи, че гласуването на бюджета става параграфъ по параграфъ. Азъ мисля, че съставителитѣ на правилника може да сж имали прѣдъ видъ това постановление на конституцията, така че при обсъждането на въпроса и ние можемъ да вземемъ това прѣдъ видъ.

Колкото се касае до практиката въ другитѣ държави, разбира се, че въ всѣка държава, споредъ вътрѣшния си правилникъ, ще има извѣстенъ редъ. Най-послѣ мога да допусна, че ще има правилникъ, който да гледа на бюджета по-другояче, отколкото гледаме ние. Напр., ако искате, практиката на французкия парламентъ е, че гласуване на първо четене нѣма, а има генерални дебати и подиръ тѣхъ се пристѣпва къмъ гласуване *chapitre par chapitre*, както казватъ френцитѣ. И не само това, но има практика въ Франция, дѣто отдѣлни параграфи се гласуватъ, прѣди да се пристѣпи къмъ генералнитѣ дебати. Става нужда, напр., да се вотира единъ данѣкъ, разхвърлянето на който зависи отъ окръжнитѣ сѣѣти, които тѣкмо що засѣдаватъ, и прѣдъ видъ на туй пристѣпва се къмъ гласуване на извѣстни доходи. Това е едно потвърждение, че въ французката, разбира се, практика гласуване подиръ общитѣ дебати по бюджета нѣма, а става това тѣй, както, азъ мисля, трѣбва да става и у насъ, на основание на конституцията, на основание на нашия правилникъ, на основание на нашата практика.

Ц. Таслаковъ: Г-да народни прѣдставители! Въпросътъ, който миналата недѣля повдигна г. Найчо Цановъ, се касае до слѣдующето: първо, дали да се считатъ разискванията, генералнитѣ дебати на бюджета, за свършени и приключени и, послѣ, дали трѣбва да се гласува слѣдъ генералнитѣ дебати по бюджета или не. Тѣй азъ помня въпроса и ми се струва, че това има да разискваме днесъ. Прѣди всичко, дали слѣдъ генералнитѣ дебати трѣбва да се гласува или не? Ще трѣбва да видимъ друго нѣщо, за да отговоримъ на тоя въпросъ. Имаме внесенъ нѣкакъвъ законопроектъ, който трѣбва ние, като сме разисквали, да гласуваме, а тоя законопроектъ по бюджета е законопроектътъ за приходитѣ и разходитѣ на държавата. Ако бѣше внесенъ така въпросътъ първоначално: бюджетопроектъ за приходитѣ и разходитѣ, тогава ние не можехме да излѣземъ отъ практиката, която се изисква при гласуване на законитѣ и слѣдъ разискването непрѣмѣнно трѣбва да има първо четене и гласуване, а слѣдъ това вече разискване членъ по членъ. Не може друго-яче да се разглежда бюджетътъ въ Камарата. Но ако се ръководимъ отъ практиката, която е била досега: прѣди всичко, внесали сж се бюджетитѣ, раздавали сж се на прѣдставителитѣ, ставали сж генерални разисквания, генерални дебати, тѣй да се каже, при което се е обсъждала повече общата политика на правителството, отколкото да сж се обсъждали въ частности

бюджетитѣ, та заради това не е имало нужда за гласуване; ако тѣй вземемъ въпроса, мисля, че никакво гласуване не трѣбва да става: ще има второ разискване и слѣдъ него гласуване, когато се внесе и се разглежда този бюджетопроектъ за приходитѣ и разходитѣ на държавата, т. е. онзи балансъ, който се внесе. Тѣй че въ такъвъ случай, като ще имаме внесане на тоя бюджетопроектъ, ние ще можемъ да обсъдимъ на първо четене по принципъ бюджетопоекта и тогава ще може да го гласуваме на първо четене и на слѣдующитѣ четения.

Но колкото се отнася до това — дали генералнитѣ дебати по бюджета сж приключени, азъ считамъ, г-да народни прѣдставители, че тѣ сж приключени и не можемъ да вземемъ подъ внимание обстоятелството, че нѣкои били записани, а пъкъ си забравили бѣлѣжкитѣ у дома. Азъ добръ помня, че г. прѣдседателътъ попита 2—3 пѣти: има ли нѣкои записани, има ли нѣкой да иска думата? И никой не я поиска. И азъ, който не мислѣхъ да говоря или мислѣхъ да кажа нѣколко думи, слѣдъ като всички говорятъ, и видѣхъ, че слѣдъ като всички казаха, не би имало другъ по-достойно да обсъди това, което щѣхъ да кажа, азъ вземахъ думата. Пакъ прѣдседателътъ попита: нѣма ли нѣкой да иска думата? Никой не поиска думата. А това какво значи? Това, че дебатитѣ сж приключени. Сега, слѣдъ два-три дена идатъ и казватъ: а-а! и азъ искамъ да говоря. Такава практика, мисля, че ще бѣде неправилна и не зная додѣ ще ни заведе.

Повтарямъ пакъ, че когато се отнася до гласуването, азъ нѣмамъ нищо противъ. Може да рѣши Събранието и да се гласува най-сѣтитъ слѣдъ генералнитѣ дебати. Азъ считамъ, че даже онзи день тацитно се гласува, защото никой не прѣдложи да не се приеме това. Имаше едно прѣдложение отъ Найча Цановъ, да се спратъ разискванията по бюджета, докато се внесатъ законопроектитѣ за щатоваѣ на чиновницитѣ, но този въпросъ се разрѣши чрезъ вотиране и, слѣдователно, слѣдваше да се разиска бюджетътъ по-нататѣкъ. Понеже нѣмаше противно прѣдложение, за отхвърлянето на бюджета, то може да се приеме, че тацитно, мълчаливо, сме гласували. Ако не приемете това, имате възможностъ въ бѣдѣ пакъ да го гласувате, при второто и третото четене; но да повръщате разискванията, мисля, че нѣма да бѣдете прави, и за себе си поне азъ нѣма да гласувамъ.

Н. Цановъ: Г-да прѣдставители! За прѣкрътаване на дебатитѣ и дума не може да става, защото такава нѣщо не е прогласено, (И. Воденчаровъ: Азъ чухъ че се прогласи!) нито пъкъ ние сме гласували нѣщо слѣдъ дебатитѣ. Сега прѣдлежи да си изработимъ една парламентарна практика, една процедура и по въпроса за гласуването на бюджета; да приемемъ такава една практика, която да бѣде съгласна съ нашия правил-

никъ, който едва миналата година приехме. Възразява се, че бюджетът не може да се гласува тъй, както се гласуват другите законодателни предложения. Азъ не зная какво друго нещо е бюджетът, освенъ пакъ едно законодателно предложение. Определено е действително въ конституцията, въ главата за приемането бюджета, че бюджетъ се гласува параграфъ по параграфъ, но това не значи нищо друго, освенъ че единъ бюджетъ не може да се гласува изцѣло. Тъй е. Но подробно по какъвъ начинъ се гласуватъ бюджетитѣ, то е работа, която разрешава вътрѣшниятъ правилникъ на Народното Събрание, както разрешава сѣщото и за законитѣ; защото въ конституцията не е казано, дали законитѣ трѣбва да се приематъ на първо, второ и трето четене, а се казва, че законитѣ въ Българското Княжество се издаватъ, гласуватъ и приематъ отъ Народното Събрание, но по какъвъ начинъ става тѣхното гласуване и приемане, ние определяме въ нашия вътрѣшенъ правилникъ. Ние сме турили общо едно положение за начина, по който се гласуватъ и приематъ всички закони, а въ това число, безспорно, е и бюджетътъ, защото не сме направили изключение въ правилника заради него. Ако Народното Събрание мислише, че бюджетътъ трѣбва да се гласува по другъ начинъ, не тъй както всички други законодателни предложения — а пъкъ и бюджетътъ не е нищо друго освенъ законодателно предложение, — то трѣбваше това изключение да постави изрично въ нашия правилникъ. Сега, щомъ нѣма никакво изключение, то безспорно е, че ние трѣбва да се придържаме о правилника и да видимъ какво направихме миналата година. Истина е, че миналата година не напълно се е приспособилъ правилникътъ. Сега, обаче, намъ прѣдлежи да го приспособимъ. Едно нещо ще ви кажа, а именно, че миналата година бюджетътъ се разгледа на три четения. Първото четене стана въ LXIV-то заседание, отъ 23 май 1901 г., стр. 1.798, дѣто ще се види, че слѣдъ като е билъ внесенъ законопроектътъ за приходоразходния бюджетъ на Княжеството за 1901 г. заедно съ всичкитѣ други бюджетопроекти, и приходниятъ, и разходниятъ, и военниятъ, който досега още не сме го получили; слѣдъ като сѣ били внесени всичкитѣ тия бюджетопроекти и сѣ били дадени на изучаване на прѣдставителитѣ, почнали сѣ се генералнитѣ дебати, турилъ се е на гласуване законопроектътъ за приходоразходния бюджетъ на Княжеството за 1901 г. и, слѣдъ като сѣ били изчерпани всичкитѣ общи дебати, подложилъ се е на първо гласуване законопроектътъ за бюджета. Гласувалъ се е на първо четене, слѣдъ това, безспорно, е отишълъ въ комисията. Тамъ всичкитѣ тѣзи бюджетопроекти сѣ разглеждани и слѣдъ това гласувани на второ четене бюджетъ по бюджетъ, параграфъ по параграфъ, статия по статия. На второто четене е станало това, което става и съ законитѣ. Slѣдъ това въ заседанието отъ 15 юний 1901 г. бюджетътъ се приелъ на трето четене,

като е гласуванъ законътъ за приходоразходния бюджетъ на Княжеството. Само че едно опущение, една грѣшка е станала, г-да прѣдставители, миналата година, която тази година не трѣбва да се допусне. Бюджетътъ се е приелъ не съ поименно гласуване, както гласи нашиятъ правилникъ, а съ гласуване обикновено, както става гласуването на всички други законоположения. Споредъ нашия правилникъ, законитѣ, а въ това число и законътъ за бюджета, на трето четене трѣбва да бждатъ приети съ поименно гласуване. Една грѣшка е направена лани, която не трѣбва да се допусне тази година, именно, че трѣбва на трето четене да бжде приетъ съ поименно гласуване. Той е гласуванъ на трето четене, само че не е билъ гласуванъ поименно. Прѣдъ видъ на тази практика, която имаме отъ миналата година; прѣдъ видъ на нашия вътрѣшенъ правилникъ, който определя начина, по който става гласуването на всички закони, а въ туй число и на закона за бюджета, — ние не можемъ, освенъ да подложимъ на гласуване приходоразходния бюджетъ. Но дѣе приходоразходниятъ бюджетъ? Дадохте ли го вне? Та вне още не сте ни внесли военния бюджетъ! Тогазъ какви генерални дебати вне искате да имаме тукъ, въ Народното Събрание, когато ние не знаемъ какъвъ е военниятъ бюджетъ! Народното Събрание, възможно е, слѣдъ като прѣгледа военния бюджетъ, да ви гласува изобщо отхвърлянето на цѣлия бюджетъ! Защото г. Министърътъ на Финанситѣ спомена, че военниятъ бюджетъ билъ на 20 милиона лева, по слухове се носятъ тукъ, изъ кулоаритѣ на Народното Събрание, че е пѣщо повече, че е около 24 милиона. (Министъръ М. Сарафовъ: Кой Ви казва?) 24 ли, 20 ли милиона ск, дайте ни баланса за приходитѣ и разходитѣ на Княжеството, дайте ни военния бюджетъ, и тогава ние ще продължимъ по-нататъкъ дебатитѣ по общата финансова и економическа политика на правителството, въ свързка съ прѣдставения отъ него бюджетъ, и тогава, слѣдъ като изчерпимъ тѣзи дебати, ще искате отъ насъ да вдигнемъ рѣка за приемане на първо четене законопроекта за приходоразходния бюджетъ на Княжеството. Щомъ това не става, безспорно е, че нито може да се смѣтне, че дебатитѣ сѣ изчерпани, нито може да се каже, че не трѣбва да се гласува приходоразходниятъ бюджетъ, а той не може да се гласува дотогава, докато не е внесенъ. Сега, дали ще внесе днесъ или утрѣ почитаемото правителство законопроекта за приходитѣ и разходитѣ по бюджета за 1902 г., азъ не зная, но едно нещо трѣбва да постановимъ: да не нарушаваме правилника; да искаме отъ правителството да внесе този законопроектъ и да го гласуваме, а прѣди да го гласуваме, да се изкажемъ по финансовата политика на правителството. Ако нѣма кой да се изказва, тогава, безспорно е, нѣма освенъ да се прѣкратятъ дебатитѣ; но дотогава ние не можемъ да смѣтаме, че сѣ прѣкратени дебатитѣ. Нѣма да бжде законъ, ако не

го гласуваме по онзи редъ, който правилникътъ прѣдписва. Какъвъ законъ ще бѣде той? Той не може да бѣде облѣченъ въ формата на законъ, защото Народното Сѣбрание ще извърши едно нарушение на онѣзи правила, които то е приело, които то е опрѣдѣлило, за да може да се каже, че този законъ, който е гласуванъ, е гласуванъ съ съблюдаване на всички ония правила, които е изработило Народното Сѣбрание само за себе си при изработването на законитѣ. Тѣй щото, свършвамъ съ това, и като смѣтамъ, че нѣма тукъ никакво гласуване, нѣма никакво прѣкръпяване на дебатитѣ, и че не може да се каже такова нѣщо, защото нѣма аслж внесенъ законопроектъ за приходитѣ и разходитѣ на държавата, — моля почитаемото Народно Сѣбрание да се съгласи, щото въ слѣдующитѣ засѣдания на прѣвъ дневенъ редъ да имаме разискването на бюджетопроекта, именно слѣдъ като бѣде внесенъ и военниятъ бюджетъ, па и законопроектътъ за приходитѣ и разходитѣ. Друго нѣщо нѣма какво да гласуваме. Какво ще гласуваме, какъвъ законопроектъ ще гласуваме, когато този законопроектъ не съществува? Трѣбва да ни се внесе и тогава, което имаме да кажемъ, ще го кажемъ.

Министъръ-Прѣдседателъ Д-ръ С. Даневъ: Г-да народни прѣдставители! Азъ ще отговоря на г. Цанова съ една бѣлѣжка само. Г-нъ Цановъ казва: трѣбва да ни внесете равномѣтката, т. е. приходитѣ и разходитѣ, съпоставени едно съ друго, за да можемъ да го разискваме; безъ това нито може да се разисква, нито може да се гласува; вие не ни прѣдставяте такава мѣтка, затова не може да става и рѣчь за по-нататъшно обсъждане на бюджета, защото ние не можемъ да обсъдимъ общия бюджетъ, защото, най-сетнѣ, по този общъ бюджетъ не сме и гласували.

Г-да народни прѣдставители! Колкото за равномѣтката, тя си има сжщинската стойностъ подиръ гласуването на бюджета параграфъ по параграфъ, когато, както казватъ, трѣбва да се турятъ на и-тата точки, и когато се гласува тая равномѣтка, гласува се сжщинскиятъ бюджетъ, който въ общи чѣрти се публикува въ „Държавенъ Вѣстникъ“. Това е законътъ за финанситѣ. За генералнитѣ дебати обаче обяснението, което ви е далъ моятъ колега, е повече отъ достатъчно. Вие нѣма освѣнъ да съберете цифритѣ, които той е далъ, и да видите каква е общата таблица. Тукъ пѣма защо да споримъ сега, дали тия цифри сж били написани, или казани отъ г. Министра на Финанситѣ, и печатани въ рѣчьта му, която е въ рѣчьтѣ на всѣкиго отъ васъ. Тѣй щото, чини ми се, нѣма основание да ставаме толкова формалисти относително този въпросъ.

Сега, колкото се касае за гласуването, азъ изказъ мнѣние, че нужда отъ гласуване въобще нѣма. Но ако приемете възгледа на г. Цанова, че нѣмало било равномѣтка, че единъ отъ бюджетитѣ билъ липсувалъ, азъ мисля, че генералнитѣ дебати подиръ

онѣзи указания, които дава моятъ колега по военния бюджетъ, сж достатъчни и вие имате възможностъ да знаете финансовата политика на правителството въ всичката ѣ цѣлостъ. Колкото се касае до подробноститѣ, когато се внесе подробниятъ бюджетъ на Военното Министерство, ще можете да влѣзете въ тѣхъ. Но азъ искамъ да кажа, че ако приемете възгледа на г. Цанова, излиза, че всичко това, което е станало досега, е безпрѣдметно. Защо сме имали тогава изложение, защо сме имали дебати, когато, споредъ г. Цанова, всичко това, което е станало, не е трѣбвало да стане? И дѣйствително, какъ искате, споредъ неговото мнѣние, да разисквате, когато нѣмате таблицата, когато нѣмате въ подробности бюджета, който е само нахвърленъ отъ г. министра въ рѣчьта му въ общи чѣрти? Е добръ, г-да народни прѣдставители, вие не само сте допуснали да стане това, но сте турили на дневенъ редъ обсъждането на бюджета изобщо, и това обсъждане е било прѣдметъ въ едно, двѣ и три засѣдания. Даже сте приели въ комисия бюджета на Министерството на Правосъдието. Какво значи това? Това значи, че вие сами сте счели онѣзи елементи, които е прѣдставилъ г. Министърътъ на Финанситѣ, достатъчни, за да се произнесете по финансовата политика на правителството. Ако това е така, тогава не остава освѣнъ да се отиде по-нататъкъ. Ето защо азъ мисля, че мнѣнието на г. Цанова въ дадения случай не е основателно.

К. Досевъ: Г-да народни прѣдставители! Азъ ще подкрѣпя направеното прѣдложение отъ г. Цанова по бюджета и ще кажа, че и азъ не считамъ, че общитѣ дебати сж прѣкратени съвършено, понеже, както законопроектътъ е законъ, тѣй и бюджетопроектътъ е законъ; както законопроектитѣ, които сж внасятъ било по инициативата на правителството, било по частна инициатива, се приематъ отъ Сѣбранието и се пращатъ въ комисията за изучване, ако бждатъ приети, така сжщо и бюджетопроектитѣ се внасятъ отъ почитаемото правителство тукъ, ставатъ общи дебати и, ако прѣдставителството слѣдъ приключването на общитѣ дебати се произнесе, че приема тия бюджети, праща ги на комисията за изучване. Никога въ нашата практика не е ставало, не се е допущало, щото приключването на общитѣ дебати по бюджетопроектитѣ да става мълчеливо. Немъ не се допуща, че когато едно народно прѣдставителство не иска да даде бюджета на министерството, може да гласува противъ пращането въ комисия? Ако въ нашето Народно Сѣбрание това досега не е станало, азъ мисля, че не може да тълкуваме, че то не може да стане. Наистина, случаятъ не е такъвъ, но може да се направи, защото е осветена практиката, че като се внесе бюджетопроектътъ, ставатъ общи разисквания и, когато тѣзи разисквания се приключатъ съ вотъ на народното прѣдставителство, за да се изпрати въ бюджетарната комисия за изучване, тогава се счита този вотъ като приемане бюджетопроекта по

принципът. Подобно нѣщо не е станало у насъ и не може да стане, още повече че всички бюджетопроекти не сж внесени както каза и г. Цановъ. За да може да се прѣкратятъ дебатитѣ и да се считатъ за приключени, трѣбва, прѣди всичко, да се внесатъ всичкитѣ бюджетопроекти. Военниятъ бюджетъ не е внесенъ и не можеше даже, щомъ липсва единъ бюджетъ, да ставатъ общи разисквания по бюджета. Наистина, каза г. Министрътъ на Финанситѣ, че вие го считайте отъ една крагла цифра 20.000.000 л., по това не е достатъчно. Трѣбва непременно тоя бюджетъ да е внесенъ заедно съ всички бюджети и, само когато сж внесени всички бюджети, тогава може да ставатъ общи разисквания. И тогава азъ повдигнахъ въпроса. Когато почитаемото прѣдседателство попита: имали нѣкой да вземе думата, азъ казахъ, че не можемъ да вземемъ думата, докато не се напечати рѣчта на г. Министра на Финанситѣ и докогато военниятъ бюджетъ не е внесенъ. Ето причинитѣ, които ни накараха да не вземаме тогава думата. Но това не ще каже, че трѣбваше да приключимъ тѣзи разисквания. Че така е гледало и почитаемото прѣдседателство, когато обяви, че минаваме на дневния редъ, се види отъ неговото обяснение, че минаваме на слѣдующия дневенъ редъ, безъ да поставя на гласуване сключването на дебатитѣ. (И. Воденчаровъ: Обяви се прѣкративане на дебатитѣ.) Защото такава е била практиката, па и такъвъ е правилникътъ. Бюджетитѣ, като законъ, трѣбва да бѣдатъ подъ удара на чл. чл. 46 и 47 отъ правилника, и дотогава, докато тѣ не се гласуватъ както трѣбва, не могатъ да се изпратятъ въ комисията. Прѣдставѣте си, че утрѣ ще се тури на дневенъ редъ разискването на единъ бюджетъ и ще се разисква по единъ бюджетъ, който не е пратенъ направо отъ Народното Сѣбрание въ комисията, за да се занимае тя съ него. Първиятъ въпросъ, който ще изникне, е, че ще попитаме ние г. докладчика: какъ ви попадна въ рѣчтѣтъ този бюджетопроектъ да го изучавате и послѣ да го докладвате? Имате ли вота на Народното Сѣбрание, че то го праща за изучаване? Нѣмате тоя вотъ. И щомъ нѣмате тоя вотъ, нѣмате право да пристъпвате къмъ неговото изучаване и да го докладвате.

Ето защо азъ напълно поддържамъ, че общитѣ дебати по бюджета не сж приключени. И какво е затъ общото дебатиране по бюджета? Не е ли то да се изслуша рѣчта на г. Министра на Финанситѣ по цифритѣ, нахвърляни въ бюджетитѣ, не е ли да се изслушатъ мнѣнията на г. г. народнитѣ прѣдставители, всѣки отъ тѣхъ да си даде мнѣнието и бѣлѣжкитѣ по този бюджетъ, които да се иматъ прѣдъ видъ въ бюджетарната комисия? Туй значение има то: отъ едната страна да се каже и отъ другата страна всѣки да си каже, всѣки да си даде мнѣнието по общия бюджетъ и г. г. комисаритѣ да взематъ прѣдъ видъ тия мнѣния и, ако памѣрятъ нѣщо полезно за бюджета, да го приематъ, да го приложатъ, да го осъществятъ и слѣдъ

това да го докладватъ. Това нѣщо не е станало и вотъ не е имало за приключване на разискванията. Слѣдователно, не може да се считатъ разискванията за свършени. Вотъ, казвамъ, не е исканъ за приключване на общитѣ дебати, а, слѣдователно, и за пращане на бюджетитѣ въ комисия, и не могатъ тѣзи разисквания да се считатъ за свършени. Прочее, азъ моля почитаемото народно прѣдседателство да приеме, че общитѣ разисквания по бюджета не сж приключени и да се турятъ на дневенъ редъ, за да се продължатъ.

Г. Кирковъ: Г-да народни прѣдставители! Азъ искамъ да направя нѣкои много кратки бѣлѣжки по поводъ на това, което г. Министрътъ-Прѣдседателътъ изказа. Наистина, не трѣбва да се държимъ тѣй много о формалноститѣ, но има формалности отъ една страна, отъ друга страна има туй, което се нарича редъ, и редъ, по който се внасятъ законопроектитѣ: били тѣ бюджетнитѣ или други законодателни прѣдложения. Това не е формалностъ, а е редъ. Не може, напр., едно законодателно прѣдложение да се почне отъ краката да се гласува. Има си редъ: най-напрѣдъ по принципъ, слѣдъ това — второ четене и най-сетитѣ — трето четене. Само такова прѣдложение е законодателно; инакъ, то може да бѣде оспорвано и сигурно вѣрвамъ ще бѣде оспорвано отъ палата касация, че не е минало по надлежния редъ, прѣдвиденъ въ правилника на нашето Народное Сѣбрание. Слѣдователно, туй не е формалностъ. Е добръ, г-да народни прѣдставители, когато ние за най-малки закончета искаме тоя редъ — първо четене, второ четене, трето четене — колко повече ние трѣбва да искаме този редъ за най-важния законодателенъ актъ, който извършва Народното Сѣбрание? Има ли по-високъ актъ отъ присмалето или отхвърлянето на бюджета? Ами че то значи, па туй правителство да му даде Народното Сѣбрание право да събира данѣцитѣ или да ги не събира, да му даде право да разходва или да не му даде! Тукъ, именно, се заключава това, което се нарича парламентаренъ и конституционенъ животъ. То е всичко. Въ монархическитѣ страни нѣматъ пужда да питатъ народа, колко да взематъ и колко да харчатъ, а въ конституционнитѣ страни питатъ. И това е най-важниятъ актъ, когато Народното Сѣбрание се произнася: давамъ ти право данѣцитѣ да ги събирашъ и разходвашъ. Слѣдователно, това не е една формалностъ, но е една необходимостъ, която трѣбва да се пази. И редътъ е такъвъ, че почитаемото правителство внася законопроектъ за бюджета за текущата година на Княжеството; този законопроектъ, който не е равносметка, ами който съдържа равносметка, който самъ по себе си е равносметка, този законопроектъ се разисква на първо четене, приема се по принципъ, т. е. Народното Сѣбрание приема го по начало и дава довѣрие на правителството да събира данѣцитѣ и да разходва събранитѣ данѣци; слѣдъ това иде

второ четене, което, както е казано въ самата конституция, става параграфъ по параграфъ, т. е., че бюджетътъ не може да бѣде приетъ en bloc, а трѣбва членъ по членъ да се разисква и да се приеме членъ по членъ; най-сетнѣ, когато бѣде извършено туй, законопроектътъ за бюджета за текущата година на Княжеството се подлага на трето и послѣдно четене и се приема съ поименно гласуване, както всѣки законопроектъ, и този законопроектъ по бюджета става вече законъ въ България и тогава се приема. Трѣбва, слѣдователно, безъ да говоримъ, че е формалностъ или не, да признаемъ едно нѣщо, че наистина е извършена една грѣшка. Тя трѣбва да се признае. Първо, че прѣди г. Министра на Финансите да даде своето ехросе върху финансовото положение на страната, въобще върху финансите на държавата, трѣбваше правителството да внесе, съгласно чл. 44 отъ правилника, законопроекта за бюджета до прѣдседателя; прѣдседателятъ го съобщава на Народното Събрание и слѣдъ това, съгласно пакъ този правилникъ, може да станатъ разисквания още въ сѣщото заседание. Този е редътъ. Тогава се започватъ тѣ нареченитѣ генерални дебати, които се завършватъ съ едно гласуване по начало. По начало народното прѣдставителство приема бюджетопоекта на правителството и слѣдъ това пристѣпва къмъ второ четене, къмъ разходния бюджетъ на всѣко министерство. Обаче, едно нѣщо трѣбва да се помни, че прѣди да се пристѣпи къмъ туй, когато се внесе законодателното прѣдложение за бюджета, за приходитѣ и разходитѣ, всички бюджети трѣбва да бѣдатъ въ рѣцѣтъ на народнитѣ прѣдставители, защото иначе не може да става гласуване аслѣ, не може да ставатъ дебати, защото нѣмаме бюджетъ. (Н. Цановъ: То би било законъ само съ заглавие, безъ параграфи.) Така щото, една грѣшка се извърши, първо, че не се внесе едно прѣдложение, както му е редътъ и както миналата година се направи, и слѣдъ като чухме ехросе-то на г. Министра на Финансите, ще имаме едни генерални дебати и слѣдъ това ще гласуваме по принципъ за законопроекта при условието, че имаме на рѣцѣ вече разходнитѣ бюджети на всѣко министерство. Щомъ е направена тази грѣшка, не остава нищо друго, освѣнъ или да се прѣкратятъ, като се счита, че тия дебати, които станаха, сѣ станаха на вѣтъра, значи трѣбва да се повърнемъ, съгласно правилника, т. е. да се внесатъ всички бюджетопроекти за тази година и слѣдъ това да се почнатъ дебати, или пъкъ, като признае Народното Събрание, че е сторена грѣшка, да продължи дебатитѣ съ условие, че сега ще се внесе това прѣдложение, като се внесе и военниятъ бюджетъ, безсѣмѣнно. Вънъ отъ това, трѣбва да забѣлѣжа, че извънредниятъ бюджетъ на Министерството на Общественитѣ Сгради и той не е внесенъ. Съгласете се, че не може да стане едно добросъвѣстно дебатирание върху единъ бюджетъ, който не е въ всичката си цѣлостъ въ рѣцѣтъ на народнитѣ прѣдставители.

Азъ поне виждамъ този модусъ: като признаемъ, че сме сторили грѣшка, може да се продължатъ дебатитѣ при условие, че ще се внесе извънредниятъ бюджетъ по Министерството на Общественитѣ Сгради, военниятъ бюджетъ и законопроектътъ за бюджета за текущата година на Княжеството.

Министъръ-Прѣдседателъ Д-ръ С. Даневъ: Ще направя една бѣлѣжка на г. Киркова. Азъ мисля, че това не е мнѣнието на всички господа отъ крайната лѣвица, защото азъ помня много добри — а може да се направи справка отъ стенографическитѣ протоколи, — когато миналия пътъ вземахъ думата и казахъ, че трѣбва да се считатъ дебатитѣ за свършени и да пристѣпимъ къмъ гласуване на бюджета параграфъ по параграфъ, съ добавка, че ако нѣкои отъ господата желаятъ при какъвъ да е случай при гласуването на бюджета на нѣкое отъ министерствата да взематъ думата и да се разпространятъ повече, отъ крайната лѣвица, знаа много добри, ми се каза: „съгласни сме“. (И. Воденчаровъ: Г-нъ Димитровъ го каза!) Не знамъ кой бѣше, но знамъ, че такива думи се казваха. Напирамъ на това обстоятелство не за друго, ами защото тукъ споримъ за формата, когато по сѣщество вие виждате, че искаме да ви дадемъ всичката възможностъ да се произнесете. Азъ не искамъ да бѣда формалистъ и казахъ, че може да се разпростратъ повече при разискване бюджетитѣ на отдѣлнитѣ министерства, особено по приходния бюджетъ. Колкото се касае до разходния бюджетъ, бѣдѣте увѣрени, че въпроситѣ по разходния бюджетъ мжчно могатъ да се подведатъ подъ единъ знаменателъ: тѣ може конкретно да се разискватъ и конкретно да се изгѣбватъ, когато се има прѣдъ видъ всѣки конкретенъ разходъ. Колкото се касае до приходния бюджетъ, съгласенъ съмъ, че може да се изкажатъ едни общи възгледи и да се подложи на критика цѣлата наша данѣчна система. Е добри, по този въпросъ, казахъ, че бихъ билъ готовъ да изслушамъ господата, когато дойде врѣме да гласуваме приходния бюджетъ. Подиръ тая моя декларация азъ знаа много добри, че отъ крайната лѣвица се каза: „съгласни“.

К. Мирски: Г-да народни прѣдставители! Ако да не бѣха вземали думата и говорили г. г. Таслаковъ, Цановъ, Досевъ и Кирковъ, азъ не щѣхъ да взема думата, защото г. министърътъ ни обясни работата както отчасти въ по-миналото заседание, тѣй и днесъ. Това, което се поддържа отъ тѣхна милостъ, да се поддържаше отъ лица, които четатъ само български книги, азъ щѣхъ да си го обяснявамъ. Хората по аналогия искатъ да приложатъ една наредба въ нашия правилникъ за вътрѣшния редъ, която никѣдъ не виждаме да се прилага за разискване на бюджета. Единъ авторъ по парламентарното право — мога да му кажа и името — Riege Eugène, казва, че цифритѣ нѣма смисълъ да се гласуватъ нѣколко пѣти. Еднажъ трѣбва

да се гласуватъ, но много внимателно трѣбва да се работи и много всестранно трѣбва да се обсъди, прѣди да се гласуватъ цифритѣ. Ние нѣмаме въ нашия правилникъ за вътрѣшния редъ наредба за начина на гласуване: бюджетопроектитѣ или законитѣ за годишнитѣ приходи и разходи на страната. Имаме всичко на всичко една наредба, която казва, че се избира една 20-членна комисиия. Повече нищо. И знаете ли защо нѣма наредба? Защото господата, които съставляваха правилника, счели, че той съдържа всички правила, по които, се ръководи французкият парламентъ при гласуване на законодателнитѣ актове — така мислили, по притурката му не прочели. Важно е, г-да наредни прѣдставители, да се изработи по-скоро у насъ една наредба, какъ да се гласува единъ отъ най-важнитѣ законодателни актове, именно бюджетътъ. Но азъ съмъ убѣденъ, че при изучаване на въпроса нѣма да приемемъ нито тројиска юриспруденция, нито видинска, нито сливенска, нито котленска, (Смѣхъ.) нито, ако щете, ще приемемъ бай-ганювска или българска юриспруденция. Има прѣди нашия парламентъ по-стари парламенти. Ние ще видимъ въловиятъ опитъ какъ е научилъ хората да работятъ, ще прочетемъ и ние ще се научимъ. Ще видимъ, напр., че въ Англия трѣбва най-напрѣдъ да се внесе бюджетопроектъ за приходитѣ и бюджетопроектъ за общинитѣ. Напечатани ги внасятъ, парламентътъ постѣ рѣшава да се напечататъ. Това е първото четене. Въ това първо четене често пѣти е печатано само заглавието на законопроекта. — Г-нъ Гешовъ, ми се струва, е най-компетентенъ да потвърди това нѣщо. — Прочитатъ заглавието и вече считатъ, че е станало първо четене на законопроекта. Избиратъ двѣ парламентарни комисиин: една, която да се занимава само съ прихода на държавата, и ти се казва *committee of supplies*; избиратъ и друга комисиия, която се занимава само съ проучване разходите на държавата; тя се нарича *committee of ways and means*. Тия комисиин изучаватъ бюджета, обаче не тъй повърхностно, както прави бай Ганю, но изучаватъ го всестранно и затова го внасятъ съ мѣсеци по-напрѣдъ. Внасятъ го съ прѣдложение въ парламента, придружено отъ единъ докладъ на министра на финанситѣ; говори се общо и се почва обсъждането му членъ по членъ. Но не за туй членъ по членъ се обсъжда, за което мисли г. Кирковъ, а защото само тамъ народътъ заповѣдва, дѣто се рѣшава за всѣка работа отдѣлно колко пари да се похарчатъ. То е много важно и затуй нашата конституция е наредена по практиката на другитѣ парламенти, да се гласува бюджетътъ членъ по членъ обезателно. (Г. Кирковъ: Наведнажъ не може!) Не може. Другадъ правятъ иначе. Както е известно на повечето отъ васъ — но съжалявамъ, че по-младитѣ май не го знаятъ — раздѣли се цѣлото Народно Собрание на шестъ секции и всѣка секция се заема съ единъ бюджетъ: една секция съ бюджета за приходитѣ, а другитѣ съ

бюджета за разходите. Тия комисиин избиратъ докладчици, докладчицитѣ съставляватъ тъй наречената централна комисиия — тъй смъ, тъй да се каже, които докарватъ тия секции да работятъ безъ да изкарватъ противорѣчие въ работата; направя се постѣ единъ докладъ слѣдъ всестранно изучаване на бюджетопроектитѣ, напечатва се, раздава се на прѣдставителитѣ и се внася и разглежда бюджетътъ, както става напр. въ Франция, глава по глава. Има други държави пъкъ, които иначе правятъ: избиратъ толкова комисиин, колкото иматъ министерства — така правятъ въ Италия — 9 комисиин, отъ които всѣка една изучава бюджетопроекта за разходите на респективното министерство, а десетата комисиия проучва — 9 $\frac{1}{2}$ мѣсеца по-напрѣдъ внасятъ бюджетопроектитѣ, както наумихъ — само бюджетопроекта за приходитѣ и тогавъ се внася въ камарата работата и се гласуватъ цифритѣ. Веднажъ гласувано, не се повтаря. Такава равносметка може да направя и най-младиятъ секретаръ на бюрото, защото, че 2 и 2 правятъ 4, нѣма пужда да се гласува. Голѣма работа ли сме направили, като сме рѣшили, че $3+5=8$, и дайте сега да правимъ трето гласуване, че $3+5=9$, който одобрява, да си вдигне ръката. Това е смѣшно. Трѣбва малко да се помисли прѣди да се говори. Има редъ законодателни актове. (Г. Кирковъ: Миналата година пѣхте да бждете много полезенъ, когато изработвахме правилника!) Азъ не бѣхъ народенъ прѣдставителъ, а ако бѣхъ, вѣрвамъ, че пѣхте да ме изберете, защото въ нѣколко Народни Събрания съмъ избираемъ — считатъ ме малко компетентенъ по тая работа. Грѣшката е станала въ миналото Народно Собрание, а не завчера. Има, както наумихъ, нѣколко законодателни актове, които се гласуватъ само слѣдъ едно четене и слѣдъ единствено разискване. Азъ не мога, освѣнъ да наумя и тия държавни актове. Тѣ сѣ законопроекти за кредити, за специални кредити, било извънредни, било допълнителни, както щете ги нарѣчете. Само за такива извънредни кредити ставатъ разисквания и гласувания по реда на обикновенитѣ законопроекти, чрѣзъ които се създава нѣкое учрѣждение. Напр., иска Народното Собрание да рѣши, щото да се направи въ Столицата, да кажемъ, едно заведение за бѣднитѣ и за туй се иска кредитъ. Такъвъ законопроектъ, чрѣзъ който се иска кредитъ, той обезателно ще се гласува три пѣти: принципиално ще се обсъди, членъ по членъ и на трето четене, ако и той да се касае за цифри, защото той е, тъй да се каже, *loi d'institution*. Тѣй щото, когато доде да гласуваме законъ, съ който се иска кредитъ, за който нѣма законъ въ страната, тогавъ за този кредитъ трѣбва трикратно обсъждане и гласуване. Другитѣ законопроекти, които само наведнажъ се четатъ и гласоподаватъ, тѣ сѣ тъй нареченитѣ законопроекти отъ мѣстотъ характеръ, какъвто бѣше законопроектътъ, който се прочете въ началото на настоящето заседание. Отъ насъ се иска

да направимъ единъ законодателенъ актъ, да разрѣшимъ дали да се извърши еди-каква си работа, дали да се даде подъ наемъ еди-какъвъ си имотъ за повече години, отколкото пише законътъ. Други работи има, като напр., да направимъ да измѣнимъ закона за общинитѣ, дѣто често имаме законопроектъ отъ мѣстентъ характеръ. Напр., разрѣшава се на еди-коя си община да сключи единъ заемъ на еди-какви условия, за еди-колко врѣме, то пакъ ще се гласува на три четения. Има законопроекти за увеличаване или намаляване на нѣкои сѣществующи по закона данѣци, напр.: вмѣсто да вземаме 3%, да вземаме вече 4%, то ще бѣде само едно четене; но ако рѣчемъ да съставимъ новъ законъ за данѣка, той обезателно ще мине три пѣти на разискване, защото само тогазъ може да бѣде зрѣло обсъденъ. Има и други случаи. Напр., за продажбата на недвижими имоти или отстъпването имъ — но бай Ганю го прави това съ прошения. Послѣ, напр., за размѣна на недвижимъ имотъ пакъ законопроектъ ще трѣбва да се направи. Най-сетѣ за приемане сключенитѣ конвенции и трактати и за сключване на заеми сѣ единъ пѣтъ се гласува. (В. Димитровъ: Заклучението си направѣте!) Моето заклучение е, че правилно ще постѣпимъ, ако гласуваме само веднажъ, членъ по членъ, бюджетопроекта. (В. Димитровъ: Тѣй кажи!) Нѣма нужда да казвамъ. Искате да се повтарямъ!

Л. Дуковъ: Г-да прѣдставители! Въ днешното засѣдание е билъ повдигнатъ въпросъ изново, дали да се прѣкрятъ дебатитѣ, или да се разбиратъ прѣкратени или не общитѣ дебати по бюджета, и изглежда, като че ли ще загубимъ и днешния день напразно, както други, които сме прѣкарвали напразно. Азъ доколкото изслушахъ дебатитѣ отъ нѣколко дена, три пѣти е дѣто се повдига въпросъ, дали трѣбва да се считатъ изчерпани дебатитѣ или не по бюджетопроекта. Само това азъ мога да кажа, че разбирамъ, че тѣ сж изчерпани, защото всички сж се изказали по общитѣ дебати. Г-нъ министърътъ запита три пѣти и понеже нѣма никой да говори по въпроса, той каза да се пристѣпи къмъ дневния редъ и секретарътъ бѣше трѣгналъ къмъ трибуната да докладва другъ въпросъ, когато се повдигна въпросъ отъ г. Владимира Димитровъ. Но той си каза неговото мнѣние и ще кажа и азъ двѣ думи по говореното отъ г. Цанова. Той каза, че слухове се носили, че военниятъ бюджетъ, вмѣсто 20.000.000 л., щѣлъ да бѣде 24.000.000, понеже го нѣмало. Азъ се присѣдинявамъ къмъ него, ако дѣйствително вмѣсто 20.000.000, както чухме отъ г. Министра на Финанситѣ, което вѣрвамъ, че е така, и не може да бѣде друго-яче, ако се окаже сега, че е 24.000.000, азъ самъ ще протестирамъ, защото чухме всинѣца, че ще бѣде 20.000.000. Въ това отношение азъ съмъ съгласенъ съ него, ако се случи да излѣзе истина, което нѣма да бѣде.

Отъ друга страна, г. Димитровъ каза да се сондира Народното Събрание, дали то разбира, че въпросътъ е изчерпанъ по общитѣ дебати за бюджета или не. Затуй и азъ, за да може да се излѣзе отъ сегашното замотаване, изново да не загубимъ цѣлъ день, азъ се присѣдинявамъ къмъ него и моля г. прѣдседателя да помоли Народното Събрание да се изкаже, разбира ли то, че сж изчерпани общитѣ дебати по бюджета или не, и, разбира се, да се пристѣпи къмъ гласуване. Ако Народното Събрание признае, че ние желаемъ да се протакатъ по-нататкъ дебатитѣ, нѣмамъ нищо, но да се сондира Народното Събрание и, ако то се произнесе въ смисълъ, че дебатитѣ сж изчерпани, да се пристѣпи членъ по членъ да се разисква този бюджетъ, който е внесенъ. Моля това прѣдложение да се гласува.

Т. Теодоровъ: Г-да народни прѣдставители! Въпроситѣ, съ които е сезирано Народното Събрание, сж два. Първиятъ въпросъ е, както го резюмира правилно г. Таслаковъ, дали общитѣ дебати по бюджета въ миналото засѣдание сж привършени и сега вече нѣма какво по-нататкъ да се занимава Народното Събрание съ тия дебати; и вториятъ въпросъ е: дали въобще разискванията по бюджета трѣбва да слѣдватъ онзи редъ, който е прѣдначенъ за другитѣ закони, — да слѣдватъ три четения, или тѣ трѣбва да бѣдатъ разисквани веднажъ и да минатъ само на едно четене. За да разрѣшимъ, г-да народни прѣдставители, и двата въпроса, трѣбва, първо, да консултираме закона — разбирамъ конституцията и правилника на Народното Събрание, доколкото тѣ разрѣшаватъ този въпросъ, — да консултираме тѣхния текстъ и духъ; второ, да консултираме прецедентитѣ, обичаитѣ на Българското Народно Събрание и, трето, да консултираме нашия здравъ човѣшки смисълъ, за да можемъ да разрѣшимъ тѣзи въпроси правилно. По първия въпросъ, именно: дали дебатитѣ сж били прѣкратени или не, това е въпросъ фактически. Азъ бѣхъ тогава въ Народното Събрание и чухъ слѣдующето. Въ началото на засѣданието г. прѣдседателятъ попита: желае ли нѣкой да говори, понеже имаме на дневенъ редъ общитѣ дебати по бюджета, и, ако се не лѣжа — малко далечъ стоя тукъ и не мога да чувамъ добръ, — г. Такевъ поиска думата и заяви, че той искалъ да говори по бюджета, но прѣдъ видъ на това, че рѣчътъ на г. Финансовия Министъръ не била отпечатана, той я търсилъ при стенографитѣ да вземе бѣлѣжки, но и тамъ не е била повърната, което го липило отъ възможността, при всичкото му желание, да говори днесъ по бюджета, и той моли да се оставятъ разискванията за другъ пѣтъ. Слѣдъ него, струва ми се, и другъ народенъ прѣдставитель заяви сжщото — мисля, че отъ социалистическата група бѣше — и слѣдъ това г. Таслаковъ поиска думата. Той говори и когато свърши своя говоръ, азъ едва чухъ отъ г. прѣдседателя слѣдующето. Той не каза, че дебатитѣ по бюджета сж привършени, но каза, че понеже другъ нѣкой не е

взел думата да говори, минаваме на слѣдующи дневенъ редъ. Азъ поне разбрахъ тогава, че, сега-засега, понеже г. Такевъ не взе думата, и прѣдъ видъ на това, че на изказаното му желание да говори въ слѣдующе едно засѣдание не се възрази, остана въ слѣдующе едно засѣдание да се позволи на Такева, както и на други народни прѣдставители, да говорятъ, а сега, понеже нѣма желающа въ това засѣдание да говорятъ, то се минава на слѣдующи дневенъ редъ, съ право, разбира се, въ идущето засѣдание да се продължатъ общитѣ дебати по бюджета. Тѣй азъ разбрахъ и слѣдъ излизането отъ залата размѣннихъ мнѣнѣя впечатления съ пѣкоп господа и разбрахъ, че едни бѣха на туй мнѣние, както и азъ мислѣхъ. Въ това число, ако се не лъжа, бѣше и другиятъ подпрѣдседателъ на Събранието, г. Франга; той даже каза, че самъ попита г. Попова, приключени ли сж дебатитѣ или не; а други бѣха на мнѣние, че дебатитѣ сж приключени. Сега Народното Събрание може да се произнесе, дали дебатитѣ сж приключени или не сж. Но азъ мисля, г-да народни прѣдставители, че вториятъ въпросъ кога се разрѣши, ще се разбере отъ него, дали дебатитѣ сж могли да бѣдатъ приключени или не. Най-напрѣдъ, г-да народни прѣдставители, не може да се каже, че имаше дебати, защото освѣтъ г. Министрътъ на Финанситѣ, който поиска думата за да изложи финансовото положение на страната, говориха само двама: г. Юрданъ Теодоровъ и г. Лазаръ Дуковъ, и когато свършиха и двамата, отъ страна на болшинството стана г. Христовъ и заяви, да не взема думата всѣки — и г. Каравеловъ поддържаше това прѣдложение, — а нека се изкажатъ по двама отъ всѣка партия, като се опрѣдѣлятъ ораторитѣ отъ самитѣ групи, за да се не протакатъ дебатитѣ до безконечностъ; и Събранието прие това, като остави на бюрото да се споразумѣе съ различнитѣ групи, да си опрѣдѣлятъ по двѣ лица да говорятъ въ идущето засѣдание, но да не сж повече отъ двама, за да могатъ да се съкратятъ дебатитѣ. Е добръ, при това рѣшение, което ние взехме подиръ говоренето на г. Юрдана Теодоровъ и подиръ говоренето на г. Дукова, трѣбва да се очаква, че отъ петитѣ или шеститѣ групи, които има тукъ — тѣ сж много, но най-малко петъ, — ще има по двама души записани или по единъ, и прѣдставѣте си, че въ слѣдующето засѣдание не говори никой, освѣтъ г. Таслакова, който и днесъ ви каза, че не щѣлъ да говори, но като видѣлъ, че нѣма кой да говори, станалъ да каже нѣколко думи! (К. Мирски: Пецовъ и азъ говорихме.) По-напрѣдъ може да сте говорили; азъ отежествувахъ. Така че, мисля, че рѣшението на Народното Събрание, да се продължатъ дебатитѣ по дневния редъ, не се изпълни и то си остана открито.

Сега, какъ въобще трѣбва да ставатъ общитѣ дебати по бюджета? Имаме въ България въ това отношение три практики. Най-напрѣдъ нека консултираме закона и конституцията си. Много справедливо се говори тукъ отъ другитѣ г. г. народни прѣдставители, че бюджетътъ не е нищо друго,

освѣтъ единъ законопроектъ, който е назначенъ да стане законъ, както и всѣки другъ законъ. Даже каза се съ право, че той е най-важниятъ отъ всички закони, които Събранието гласува. Слѣдователно, всички ония правила, които сж прѣдвидени било въ конституцията, било въ правилника, които сж установени за гласуването на другитѣ закони, непрѣмънно, *eo ipso, ipso iure*, трѣбва да се прилагатъ и при гласуването на бюджетопроекта. И наистина, бюджетопроектътъ се внася въ Народното Събрание по сѣкия редъ съ книжески указъ, както се внасятъ и законопроектитѣ, макаръ че въ конституцията да не е казано нищо за него специално; бюджетопроектътъ по-послѣ се облича въ форма на законъ, законъ за бюджета, и слѣдъ гласуването на Народното Събрание получава санкцията на Държавния Глава, както всѣки законъ; бюджетопроектътъ може да бѣде оттегленъ отъ правителството при сѣжитѣ условия, при които правителството въобще може да оттегли законопроектитѣ, т. е. въ сѣщата сесия. Ако единъ пѣтъ бѣде отхвърленъ единъ законъ, не може да се внесе, освѣтъ съ измѣнения; бюджетопроектътъ може да бѣде оттегленъ отъ правителството — безспорно е това, практиката на всичкитѣ парламенти го доказва, — но единъ пѣтъ гласуванъ законъ отъ Народното Събрание, не може да се оттегли или може да се оттегли, но ще се внесе съ измѣнения. Въобще всичкитѣ отѣзи правила, които сж прѣдвидени въ чл. чл. 108—118 на конституцията за реда на внасянето и разглеждането на законопроектитѣ и прѣдложенията на правителството, безусловно се прилагатъ и за бюджетопроекта. Възразява се, конституцията когато говори за бюджета, говори само едно нѣщо, че той се гласува параграфъ по параграфъ, а не казва, че се гласува на три четения. Но, г-да народни прѣдставители, конституцията това не казва и за законитѣ, това го казва правилникътъ, и азъ мисля, че поѣтъ ние слѣдваме извѣстенъ редъ при гласуване на законитѣ, ще го слѣдваме и при гласуването на бюджета. И въ това отношение г. Найчо Цановъ много правилно обясни, защо конституцията казва, че бюджетопроектитѣ трѣбва да се гласуватъ членъ по членъ: именно затова, за да не се гледатъ глава по глава или министерство по министерство. Учредителниятъ законоподателъ, като е съзнавалъ особената важностъ, която има бюджетопроектътъ, законътъ за бюджета, който, споредъ конституцията, трѣбва да се прѣглежда безусловно всѣка година — и въ това състои главната разлика, която прѣдизвиква конституцията, че другитѣ закони се издаватъ за неопрѣдѣлено врѣме, ако щете на вѣки, дотогава, докогато бѣдатъ отмѣнени, тогазъ когато бюджетътъ има врѣмененъ характеръ за една година, — като е съзнавалъ голѣмата важностъ на закона за бюджета, изисква да не бѣде гласуванъ въ форма на кредитъ, който се дава на министерството. Напр., Военното Министерство може да поиска 20.845.000 л. и да си го разпрѣдѣли по параграфи, както иска, и Народното

Събрание да му се не бърка, то да си е господарь; за веществени ли разходи по-много ще употреби, за заплати ли, за кавалерия ли, за артилерия ли, за флота ли, то е вече негова работа. Законодателят иска да не може да се гласува тъй бюджетът, защото има държави, дѣто се гласуватъ бюджето-проектитѣ по министерства изцѣло, гласуването е свързано съ довърше тѣмъ правителството, безъ да се гледатъ параграфъ по параграфъ. Та, казвамъ, нашиятъ учрѣдителенъ законодатель е искалъ, Народното Събрание върху всѣки единъ параграфъ да се произнася, да се спре по всѣки параграфъ, да помисли, да се изкаже и да гласува. Ако нѣмаше това правило въ конституцията, не е никакъ за чудене, че можеха да се намѣрятъ министри, които да взематъ да направятъ бюджета, напр. военния или на народното просвѣщение, на три параграфа: единъ параграфъ за заплатата на персонала, единъ параграфъ за веществени разходи и трети параграфъ, да кажемъ, за изплащане стари дългове или друго нѣщо и свършена работа, и по този начинъ да не можемъ да контролираме. Сега, щомъ цѣлѣта на законодателя е била тази, то значи, че ние сме длѣжни единъ по единъ да прѣглеждаме параграфитѣ на бюджета. Но съ това ние не се освобождаваме отъ обязаността, слѣдъ като ги прѣгледаме параграфъ по параграфъ, да можемъ да прѣгледаме резултатътъ какъвъ излиза, какъ се срѣщатъ крайщата. Защото, ако е мислилъ учрѣдителътъ да ни накара по този начинъ да гледаме само въ отдѣлнитѣ параграфи, които по Министерството на Земледѣлието сж 90, а по всичкитѣ министерства могатъ да се събератъ до 500, послѣ, като блуждаемъ изъ тѣзи малки параграфи, да не можемъ да схванемъ цѣлото и да загубимъ края, ние ще бждемъ много лоши законодатели, много лоши финансисти и много лоша услуга ще принесемъ на нашата държава. Несравнено по-важно е да разгледаме кредититѣ, които по разнитѣ пера даваме, на каква сума възлиза разходътъ изобщо, послѣ да сравнимъ съ опѣзи отдѣлни пера, 90 или 100, на приходния бюджетъ и да видимъ, какъ се посрѣщатъ, и тамъ е най-главната контролирующа дѣятелностъ на Народното Събрание. Азъ съмъ даже склоненъ да твърдя, че контролътъ на Народното Събрание по разпрѣдѣление сумитѣ по отдѣлнитѣ параграфи е много по-малко смѣстивенъ, по-малко полезенъ, отколкото общиятъ контролъ върху цѣлото. Ако Народното Събрание постигне да гласува на правителството единъ бюджетъ, съ сигурностъ, че нѣма да има дефицити, неговата мисия е напълно завършена, макаръ че не е внимавало въ подробноститѣ, за да каже на г. Министра на Вѣтрѣшнитѣ Работи, напр., колко ще бждатъ пѣши, колко ще бждатъ конни стражари, колко ще заплати за санитарната частъ, за полицейската частъ и т. н. По-важна е първата функция и, ако Народното Събрание я не изпълни добръ, то е криво. И поради туй могатъ да съществуватъ такива държави, такива парламенти, дѣто не надникватъ, не

се пазарятъ за заплатата на всѣки единъ чиновникъ по отдѣлно, а гледатъ, какъ сж прѣдставени бюджетопроектитѣ тази година въ сравнение съ миналитѣ години, въ сравнение съ ресурситѣ на държавата и, послѣ, като намѣрятъ, че общитѣ цифри сж удовлетворителни, гласуватъ за тѣхъ изцѣло. Щомъ това е така, трѣбва да се признае въ заключение на това, което казахъ, че при гласуване бюджетопроектитѣ отъ точка зрѣние на конституцията и на правилника на Народното Събрание нѣма направено никакво изключение, за да се гласува бюджетътъ по нѣкакъвъ другъ редъ, отколкото реда, по който се гласуватъ законитѣ; напротивъ, всичко — и духътъ, и текстътъ на конституцията и на правилника ни прѣдписватъ да слѣдваме сжции редъ. Наистина, въ правилника се говори за реда на гласуването на законодателнитѣ прѣдложения и законопроектитѣ, а нищо не се говори за бюджета, но това не значи, че не трѣбва да има гласуване на бюджета. Това не е казано заради туй, защото се е мислило, че и безъ това то попада подъ категорията на законопроектитѣ и прѣдложенията.

Сега нека видимъ, каква е била практиката досега въ България, какъвъ е билъ обичаятъ, какво е тѣлкуванието, което се е давало досега на конституцията у насъ? Въ това отношение има три периода: единиятъ периодъ е до 1894 г., другиятъ периодъ е отъ 1894—1901 г. и третиятъ периодъ, който започна отъ миналата година. Касае се да видимъ, г-да народни прѣдставители, прецедентитѣ. Въ всѣко едно Народно Събрание има прецеденти добри, има и лоши. Мѣдростта ни ще се заключава въ това: да отстранимъ лошитѣ прецеденти, да слѣдваме добритѣ и, като слѣдваме добритѣ, сами съ своитѣ дѣла да създадемъ прецеденти за нашитѣ приемници, защото само тогазъ може да се констатира единъ напрѣдъкъ, едно систематическо подобрене въ нашитѣ политически нрави.

До 1894 г. бюджетътъ у насъ се е гласувалъ само на едно четене и това четене е било, ако щете, първо, второ или трето, но то е било едно: параграфъ по параграфъ. Гласували сж ги единъ по единъ и по-нататѣкъ не сж искали да знаятъ какво става. Министерътъ взема тѣзи гласувания, отива въ Финансовото Министерство, даде заповѣдъ на началника и той направи итога, а народнитѣ прѣдставители го видятъ послѣ, когато се обяви въ „Държавенъ Вѣстникъ“. Вѣтрѣ въ самото Събрание едно гласуване окончателно, на цѣлото, не е имало. Параграфитѣ сж се гласували, по-нататѣкъ поправкитѣ сж се правили нѣколко дена слѣдъ това. За първо четене, общи дебати и трето четене и дума не е ставало.

Въ 1894 г. стана едно нововъведение. Заслугитѣ, ако това нѣщо е добро — азъ го считамъ, че е много добро — сж на тогавашния Министъръ на Финанситѣ г. Гешовъ. Той въведе това, което ние сега наричаме генерални дебати по бюджета. За да въведе тѣзи генерални дебати по бюджета, доколкото азъ помня, неговитѣ съображения бѣха

слѣдующитѣ. Всѣки единъ законопроектъ, дори и най-маловажниятъ, когато се внася въ Народното Собрание, внася се съ нѣкакви мотиви, съ обяснения на причинитѣ, които го прѣдизвикватъ, надеждитѣ, които той дава и т. н. Само законопроектътъ за бюджета у насъ се внася безъ никакви мотиви. Знае се, че въ странство въ много държави, почти въ всички държави, съществува неизмѣнната практика, когато се внася бюджетътъ, да се придружава съ едно експосѣ писмено, като една мотивировка, въ което да се обяснява състоянието на държавата, черно на бѣло, съ цифритѣ му, съ всичкото и въобще да се обяснява, тъй да се каже, същността на този бюджетпроектъ, въ какво той се отличава отъ миналогодишния бюджетъ, какви нововъведения сж направени и, въобще, какво го характеризира. У насъ, понеже това не се прави, помислихме си тогава, помисли си г. Министерътъ на Финанситѣ, да замѣнимъ това писмено изложение, това експосѣ financier, съ едно устно излагане поне прѣдъ Народното Собрание въ началото на дебатирането на бюджета. И г. Гешовъ съ прѣдисловие въ тая смисълъ започна своето експосѣ financier въ 1894 г. Слѣдъ това даде се възможностъ на г. г. народнитѣ прѣдставители да взематъ думата и да говорятъ върху същността или, по-добрѣ казано, върху общността, цѣлостта на бюджета. Тия дебати траяха нѣколко дена. Върху тѣхъ, когато тѣ се свършиха, никаква резолюция, никакво рѣшение на Народното Собрание не се издаде: просто и чисто наговориха се, които имаше да говорятъ, прѣкратиха се дебатитѣ — тогава за прѣкратаване дебатитѣ трѣбваше да има прѣдложение, или като прѣстане никой да не иска думата, — прѣкратиха се дебатитѣ и слѣдъ това остави се за друго засѣдание гледането на бюджета министерство по министерство. Същото се направи и въ 1895 г. — не се гласува никакво рѣшение. Същото се направи и въ 1896 г. Слѣдъ една тригодишна практика зададоха си хората въпроса: защо сж тѣзи генерални дебати — въпросъ, който си зададе онзи денъ и уважаниятъ Конушки народенъ прѣдставителъ г. Калчовъ, — защо ставаме тукъ да говоримъ по часове, нѣкога и по дни, върху общността на бюджета, когато слѣдъ това нѣма никакво гласуване? То е безсмислено, безцѣлно! То е да чукашъ вътъра въ хаванъ. Г-нъ Калчовъ казва, че бюджетътъ не може да се отхвърли, или не се прави прѣдложение да се отхвърли; тогава защо сж тия говорения? Кого искаме да убѣдимъ, когато ние не очакваме резултатъ отъ нашитѣ думи? И дѣйствително, той и въ частенъ единъ разговоръ казваше, че нѣма охота да говори по тѣзи дебати, защото не знае каква смисълъ иматъ. И въ 1897 г., г-да народни прѣдставители, слѣдъ общитѣ дебати по бюджета заведе се този новъ редъ: да става едно гласуване, което да замѣнява гласуването на законопроектитѣ по принципъ. И това ще намѣрите въ протокола на 3 декемврий 1897 г., когато сж се свършиха общитѣ дебати

по бюджета, на стр. 335, народниятъ прѣдставителъ г. Бобчевъ, слѣдъ прѣкратаването на дебатитѣ, станалъ и прѣдложилъ на Народното Собрание да гласува слѣдующето: „Народното Собрание, като изслуша изложението на г. Министра на Финанситѣ върху положението на страната изобщо, — защото тази е цѣльта на това експосѣ financier и специално върху бюджетпроекта за 1898 г. — защото, като се говори за общото положение, трѣбва да се говори и за бюджетпроекта — минава на дневния редъ.“ Това е едно гласуване, тъй да се каже приемане, prise en considération, вземане въ внимание този бюджетпроектъ. Народното Собрание има прѣдъ себе си една програма, намѣрва, че тази програма е acceptable, ти не е окончателна, не е дефинитивна, Народното Собрание си запазва правото по всички параграфи, единъ по единъ, да дебатира, да ги оснорва, да поправи и общи резултатъ; но сега-засега намѣрва, че му е дадена една приемлива почва, за да може да се приеме бюджетпроектътъ по принципъ. Защото какво правимъ, когато приемаме единъ законопроектъ по принципъ? Признаваме само нуждата отъ таквъ законъ, съгласяваме се да се занимаемъ съ тази материя, намѣрваме го за умѣстенъ, но запазваме си правото всѣки единъ параграфъ да го направимъ по нашата угада или поне по нашето разбиране. Ето защо тогава се е избрала тази формула за одобрение изложението на финансовото положение на страната изобщо и специално за бюджетпроекта на онзи година. Азъ мисля, че би било по-правилно, ако тогава се кажеше: като изслушахме общитѣ дебати по бюджетпроекта и обясненията върху общото финансово положение на страната, приемаме той планъ, или приемаме бюджетпроекта по принципъ. И може да се гласува бюджетпроектътъ. Нѣма да се пѣтъ чрѣзъ това никаквъ здравъ смисълъ, нѣма чрѣзъ това да се наруши никаква статия отъ конституцията ни, нито отъ правилника на Народното Собрание, нито пъкъ да се нарушатъ прецедентитѣ. Слѣдующата година — 1898 — декемврий мѣсець, въ засѣданието на 12 декемврий, когато се е прѣдставилъ бюджетътъ за 1899 г., насъ слѣдъ общитѣ дебати, когато всички сж се наговорили, прѣдложено е било отъ Варненския народенъ прѣдставителъ, г. Жековъ, въ същата смисълъ едно прѣдложение и е станало гласуване. Народното Собрание съ болшинство насъ е изказало, че е удовлетворено отъ направеното изложение върху общото финансово положение на страната и върху бюджетпроекта. Какво е станало подиръ това отъ 1899 г. до 1900 г. — нѣмахъ врѣме да направя справка. Възможно е, казватъ ми тия, които сж участвували, щото тази практика да е изоставена. Асж въпросътъ е билъ къмъ края на засѣданието, когато сж се свършили дебатитѣ и се е вдигнало засѣданието, а пъкъ въ слѣдующето засѣдание закънавали друго. Азъ сега прѣгледахъ дневникътъ на едно засѣдание и тъй излѣзе. И затуй казвамъ, че прѣзъ периода отъ 1894—1898 г. имаше една нова практика за

въвеждане генерални дебати по бюджета и за вземане извънредно решение, гласувано след тяхното изслушване. Този период се различава от миналия. Въ 1901 г. по предложението на Министър-Председателя и Министър на Финансите, г. Каравеловъ, отишли сж по-нататък и се каза: досега бюджетопроектът на държавата е бил представяван въ форма на разни бюджетопроекти за отделните министерства и съставлял се е единъ биланс въ края, следъ гласуването, а не е бил внасян въ началото съ едно предложение, което да съдържа въ себе си формата на законъ. Ако се не лъжа, г. Теневъ го е направилъ пръв и въ своето време хвалиха се господата и казваха: сто едно подобрене, което се направи въ нашия парламентарен животъ, заключающе се въ това, че понеже бюджетът е единъ законъ на законите, не се внася съ отделни парчета на различните министерства, а се внася въ формата на единъ законопроект и въ него се каза: законопроектъ за бюджета на Българското Княжество за 1902 г., напр.: „одобрява се да се отпуснат въ разпореждането на надлежния министър кредитъ за 1902 г., както следва: на Външното Министерство толкова, на Вътрешното Министерство толкова“ и пр.; втори параграфъ: „за покриване на тия разходи, разрешава се да се съберат тия и тия приходи“ — изброяват се приходите — и това нѣщо носи външността на настоящия законъ и послѣ се оформя въ „Държавенъ Вѣстникъ“. И тогазъ, подиръ тази практика, г-да представители, генералните дебати получиха още повече смисълъ, тѣ се явиха вече съвършено оформени. Тѣ се явяват вече като дебатиране по начало върху общата схема, върху общото начало на бюджетопоекта на правителството. И въ този период заведе се обичай въ генералните дебати да се разкритикува изобщо финансовата политика на правителството, вслѣдствие на което дебатите по отговора на тронното слово почнаха да се съкращават поне въ тая точка, защото отъ мнозина оратори чуваме да казватъ: ние имаме да говоримъ нѣщо специално за финансовата политика на правителството и по общото економическо положение на страната, но си задържаме правото да кажемъ това, когато ще дойдатъ общите дебати по бюджета. Значи, въ 1901 г. окончателно вече се е установило едно нововъведение, заключающе се въ това, че бюджетите се внасятъ въ Народното Събрание въ положителната форма на законопроектъ, прѣдшествуватъ се отъ единъ билансъ окончателенъ, който констатира приходите и разходите, има ли дефицитъ или не, и внасянето на тоя билансъ, заключающъ се въ 2 или 3 точки, дава поводъ на принципиални дебати. Щомъ е така, подиръ принципиалните дебати трѣбва да има решение за приемането или отхвърлянето на бюджетопоекта по принципъ. Значи, въ нашата парламентарна практика прецедентите окончателно сж установени въ това отношение и ние нѣма освѣтъ да ги следваме, и ако ги след-

ваме, нѣма да нарушимъ ни едно прѣдписание на нашия законъ, а, напротивъ, ще дадемъ възможност на народното прѣдставителство да се изказва изобщо върху бюджета. Сега виждаме, че г. Министър-Председателят, за да се не каже, че иска да стѣснява нашия дебати, за да се не каже, че иска да ни лиши отъ възможността да се изкажемъ изобщо върху финансовата политика на правителството, казва, че ако има такива, които желаятъ да говорятъ изобщо върху нашия бюджетъ, нека взематъ думата и говорятъ при нѣкой случай, когато се гласува приходниятъ бюджетъ, първото перо напр., или когато ще се гласуватъ отделни нѣкои бюджети. Г-да народни прѣдставители! Такъвъ единъ прецедентъ нѣма да бъде добър и не е достоенъ за следване и прѣпоръчване, защото, ако азъ, когато ще се гласува напр. първия параграфъ отъ бюджета на Министерството на Вътрешните Работи, изляза и започна да говоря за финансовата политика на правителството, за беглика, за общите сгради или за приходите отъ желѣзниците, всички ще кажете: какво говорите сега за тия работи, когато се разисква бюджетът на Министерството на Вътрешните Работи; ако взема да говоря по бюджета на Министерството на Обществениите Сгради и тамъ започна да говоря за органите на полицията и т. н., ще ми кажете същото, т. е.: защо разисквате изобщо по финансовата политика на правителството, когато тукъ се разисква еди-кой си параграфъ на еди-кой си бюджетъ? Г-нъ Министър-Председателятъ прѣдлага, когато ще се гласува приходниятъ бюджетъ, тогава да се говори. Но и приходниятъ бюджетъ се захваща съ нѣкои пера, да кажемъ поземелния палогъ, върху който има специално да се дебатира, тѣй да се каже, онова, което е запазено за параграфа при второто му четене, а общи дебати не могатъ да ставатъ. Пъкъ послѣ трѣбва да се съгласятъ всинца желаещи да говорятъ по общите дебати, при кои случаи ще говорятъ. Защото на единъ ще му скимне, когато се гласува приходниятъ бюджетъ, тогава да говори, а на други, когато се гласува военниятъ бюджетъ, и т. н. Тогава ще създадемъ единъ хаосъ и ще има прѣрѣкания между бюрото и Народното Събрание, защото бюрото ще мисли, че е въ правото си да ограничи оратора, а ораторите ще мислятъ, че имъ се не дава възможностъ да се изкажатъ, и така не ще знаемъ, кой е правъ и кой е кривъ. Заради туй, по-хубаво е да се следва тоя редъ: при общите дебати, кой каквото има да каже, да се изкаже по реда, който трѣбва да прѣдшествува гласуването за приемането на бюджета по принципъ.

Послѣ, г-да народни прѣдставители, общите дебати сж нѣщо много съществено. Единъ бюджетопроектъ, добъръ ли е или лошъ, не може да се узнае при второто четене. Никога. Второто четене има техническо значение, а общите дебати сж, които иматъ значение. Всичко друго е въгъръ, то е работа на бюджетарната комисия, а тукъ, споредъ мене,

трѣбва да се говори колкото се може повече . . . (Не се чува.), защото тукъ, въ Народното Събрание, мѣчно е да става една работа, каквато е окръгляването сумитѣ по всѣко перо. Но общата политика на правителството ние трѣбва да контролираме и той контролъ трѣбва да се изчерпи при общитѣ дебати по бюджета. Така че, и парламентарната практика, и здравиятъ смисълъ, и законитѣ ни диктуватъ да слѣдваме този редъ, който вече окончателно е установенъ въ 1901 г., който сега съ едно рѣшение ще затвърдимъ завинаги и отъ който страната само ще спечели, а нѣма да изгуби.

Още единъ въпросъ има, който възбуди г. Мирски. Г-нъ Мирски каза, че единъ авторъ, който той цитира, по парламентарното право билъ казалъ, че безсмислено е цифритѣ да се гласуватъ три пѣти. Г-да народни прѣдставители! По въпроса: трѣбва ли да има три четения за бюджета, азъ поддържамъ, че е добръ да се въведе това, което за пръвъ пѣтъ е станало миналата година. Добръ е. По какви съображения? По каквито съображения ставатъ три четения и за другитѣ законопроекти. Защо тамъ ставатъ три четения? Нека си зададемъ този въпросъ и ще видимъ, има ли си мѣсто туй или нѣма при гласуването бюджета. Третото четене става затуй, защото при второто четене вие, лѣвицата, образувате едно болшинство и измѣнявате, да кажемъ, третия параграфъ; други, дѣсницата, образуватъ друго болшинство и измѣняватъ четвъртия параграфъ; въ своя смисълъ вие сте недоволни отъ тѣхното измѣнение и тѣ не сж довольни отъ вашето; накрай отъ центра се получава едно болшинство, за да измѣнятъ петия параграфъ, и законътъ за градобитнината, напр., въ края на краищата излиза съ такива постановления, щото не удовлетворява нито лѣвицата, нито дѣсницата, нито центра. Центърътъ възстава противъ § 5; дѣсницата възстава противъ § 4; лѣвицата възстава противъ § 3. Такъвъ законопроектъ пада, когато дойде на трето четене — когато дойдатъ да се консултиратъ всички хора и си кажатъ: при тѣзи условия похубаво е да го нѣма никакъвъ, по-хубаво е да падне. Сжщото нѣщо може да бѣде и съ бюджета. Вие захватате най-напрѣдъ съ една програма на правителството, съ много хубавитѣ думи на г. Министра на Финанситѣ, че има, напр., единъ дефицитъ отъ 2 милиона и 1 милионъ за празненствата на Шипка, значи единъ дефицитъ отъ 3.000.000 л. Но вие отивате по-нататъкъ — и намирате на първо четене, че това е прѣкрасенъ резултатъ, по-добъръ резултатъ отъ този въ тѣзи врѣмена — здраве! — но отива бюджетътъ слѣдъ това въ комисията и тамъ ви казватъ: ами че тукъ вие не сте прѣдвидѣли кредитъ за еди-кое си и еди-кое си нѣщо, напр. по Министерството на Земледѣлието и Търговията вие сте закрили еди-кое училище, което трѣбва да се отвори, вие сте намалили заплатитѣ на селскитѣ учители, а трѣбва да ги увеличите и т. п. Народното Събрание не само намалява, но то понѣкога и увеличава кредититѣ — зависи

какво Народно Събрание е. Или пъкъ видите, че Народното Събрание, по една или друга причина, въ край на краищата или приходитѣ намалява, защото мисли, че не отговарятъ на дѣйствителността, или разходитѣ увеличава и резултатътъ излиза другъ. Този резултатъ трѣбва да се посочи на народното прѣдставителство и народното прѣдставителство върху него трѣбва да гласува, защото може да излѣзе, че намѣсто три милиона, дефицитътъ да се покачи при гласуването параграфъ по параграфъ на 5 милиона. И тоя окончателенъ резултатъ трѣбва да бѣде посоченъ на народното прѣдставителство. Едно народно прѣдставителство възможно е пакъ по случайно болшинство да прокара, щото кредитътъ за турскитѣ училища да се увеличи, да прокара по симпатии или антипатии нѣкои и други кредити, и въ край на краищата може да излѣзе единъ бюджетъ, отъ който никой да не е доволенъ и да не смѣе да си гуди подписа подъ него, а да го отхвърли. Като се знае, че е възможенъ такъвъ изходъ, и Министерството, и Народното Събрание ще си отворятъ очитѣ при първото, при второто, па и при третото четене. Ето защо третото четене има своето значение.

Г-нъ Мирски казва, съ авторитета на единъ авторъ, че върху цифри три пѣти не могло да се гласува. Върху една и сжща цифра не може да се гласува три пѣти, но върху единъ комплексъ отъ цифри, върху една глава напр. отъ бюджета, която съдържа 50 параграфа, може да се гласува три пѣти. Първиятъ пѣтъ ти се разглежда като схема, като начало, и ще кажете: добръ, заслужава да се занимавамъ съ този проектъ, отъ него може да излѣзе нѣщо добро. Слѣдъ това вие разчленявате всички негови части и най-послѣ идвате да хвърлите единъ общъ погледъ не върху отдѣлнитѣ вече цифри, а върху цѣлото ваше дѣло. Това не е сѣ една и сжща цифра, Това сж сѣ цифри, наистина, но не една и сжща цифра. Г-нъ Мирски е правъ, но само когато би се касало за гласуване на едно прѣдложение за опрѣдѣленъ свръхсметенъ кредитъ. Напр. 1.000.000 л. Какво ще го гласуваме повече отъ единъ пѣтъ? 1.000.000 л. на първо четене ако ние го намѣрихме, че е добро, на второ четене, ако се вземе, пакъ ще го приемемъ 1.000.000 л., на трето четене пакъ ще бѣде 1.000.000 л. — нѣма какво друго да излѣзе. Ако не сте съгласни да бѣде кредитътъ 1.000.000 л., то въ самото начало ще говорите и гласувате за неговото намаление, но първиятъ пѣтъ гласувате ли 800.000 л., направите ли това, и шестъ пѣти и шестнаесетъ пѣти да го гласувате, то ще бѣде пакъ толкова, защото вие гласувате сѣ една и сжща цифра.

И другитѣ прѣдложения, които г. Мирски цитираше, тѣ сж всички отъ такова естество, че наистина трѣбва само единъ пѣтъ да се гласуватъ. Г-нъ Мирски, като прочете какви прѣдложения може да се гласуватъ на първо четене, не ни каза, обаче, отдѣ взима ръководящата идея, ръково-

дящото начало и основа, за да оправдае своята теория. (К. Мирски: Отъ парламентарната практика на Франция!) Добъръ. Но тази парламентарна практика на Франция не се е създала случайно, а почива на извѣстни начала и Вие трѣбва да ни кажете тѣзи начала, за да ги знаемъ и основемъ върху тѣхъ нашата практика. Ето какъ азъ разбирамъ тая практика. Началата сж слѣдуюциѣ: Всекакво едно отдѣлно прѣдложение — и аслъ ние сме привикнали да наричаме прѣдложение, а не законъ, онова, което е само отъ единъ или два параграфа; по-малкѣтъ, по-късѣтъ законъ, ние го наричаме прѣдложение; то е законопроектъ, но ние го викаме прѣдложение; когато законопроектътъ изхожда отъ народни прѣдставители, обикновено го считаме, че е прѣдложение, а когато е отъ правителството, наричаме го законопроектъ. Но то е криво и азъ не искамъ да се впуцамъ сега да разисквамъ, каква е разницата между прѣдложение на правителството и законопроектъ на правителството: щомъ се касае да се законодателствува, то е сѣ законопроектъ. Но азъ мисли, че може да се установи слѣдующето начало: онѣзи законопроекти или онѣзи законодателни прѣдложения, които се заключаватъ само въ едно единичко постановление, не съдържатъ въ себе си нѣколко различни допълняюща се постановления, нѣма нужда да се гласуватъ на три четения, защото приемането имъ веднажъ и дважъ дава сѣ единъ и сѣщъ резултатъ. Но тамъ, дѣто има нѣколко законоположения, трѣбва да ставатъ три четения: първо четене за приемане по принципъ, и то е общо; слѣдъ това иде отдѣлно разглеждане на всѣки параграфъ и трето четене, за да се види, параграфитѣ не се ли нахождатъ въ противорѣчие, не прави ли се първоначалната цѣль на тоя, който внася закона, илюзорна, не принуждава ли се съставителътъ на закона да си го оттегли и пр. Та авторътъ, който г. Мирски цитира, свършено не може да бѣде за васъ мѣрдавенъ. Полезно ще бѣде, добръ ще бѣде, ако се послѣдва това, което се е направило миналата година: да има първо, второ и трето четене на бюджетопроекта: при първото четене ще се вземе той въ внимание, ще се приеме по принципъ, при второто четене — параграфъ по параграфъ, а третия пжтъ — ще се гласува общиятъ резултатъ, който ще ни се покаже.

Сега, отъ тѣзи съображения като изхождамъ, азъ заключавамъ слѣдующето. Общитѣ дебати не можаха да се състоятъ, не можаха да иматъ мѣсто, не сж се състояли въ миналитѣ засѣдания и не сж били прѣкратени, заради това и не е ставало и гласуване; тия общи дебати трѣбва да станатъ, да съществуватъ, трѣбва да се гудятъ на дневенъ редъ. Но тѣзи общи дебати, поставени на дневенъ редъ, не трѣбва да се произведатъ, не трѣбва да се допуснатъ нито при гласуването на приходния бюджетъ, нито пъкъ при направянето нѣкое прѣдложение за блатъ, както единъ пжтъ се изказа г. Министъръ-Прѣседателътъ, че би могло да стане,

нито пъкъ при гласуването на всѣки отдѣленъ бюджетъ, а трѣбва да се отложатъ до онзи моментъ, когато нашето правителство ще има врѣме да ни внесе писмено окончателния балансъ на приходитѣ и разходитѣ, както то го прѣдлага. Какъ ще излѣзе бюджетопроектътъ отъ Събранието, то е другъ въпросъ, но ние искаме да видимъ какъ то го прѣдлага. Докогато г. Министърътъ на Финанситѣ се явява прѣдъ насъ и казва: г-да, вие имате въ ржцѣтѣ си разнитѣ бюджети по всичкитѣ министерства — военния бюджетъ го нѣмаме, но ще ви го кажа въ кржгли числа, че той е 20.000.000 л. — и докогато не ни прѣдстави тоя балансъ, съ ввеждацето на който въ миналата година се хвалиха, че отъкрили Америка, дотогава министерството нѣма право да иска общи дебати. Изложението си г. Министърътъ на Финанситѣ можеше да го направи нѣколко дена по-рано отъ общитѣ дебати, защото той, министърътъ, знае резултата. Но ние, за да се произнесемъ, имаме пълно право да кажемъ: дайте ни баланса точно, както е, въ левове и стотинки, а не съ „около“. Това е наше право и ваша длъжностъ. Ще кажете: не е ли сѣ едно, щомъ ви казваме сумата, че е около 20.000.000 л. Г-да народни прѣдставители! Около 20.000.000 л. може да бѣде 19.600.000 л., може да бѣде и 20.900.000 л. Но отъ 19.600.000 л. до 20.900.000 л. има разлика отъ 1½ милиона лева. Ние съ „около“ не можемъ да дебатирате. Ако министерството не е готово, ако то по една или друга причина не може да прѣдстави балансъ, единъ окончателенъ проектъ съ стотинки и левове, тогава, добръ, ние ще го чакаме. Но то не може да иска отъ насъ генерални дебати, като ни затули, тѣй да се каже, едното око. Затуй е едното око е, като ни се казва тукъ: нѣма да гледаме военния бюджетъ. Има и друго нѣщо. Като прецедентъ това нѣщо е опасно. Днесъ г. Финансовиятъ Министъръ иска отъ насъ да дебатирате общо по бюджета, безъ да е прѣдставилъ бюджета на Военното Министерство. Съгласѣте се, че другъ министъръ на финанситѣ, друга година, може да иска да ни прѣдстави само нѣколко бюджети, а бюджетитѣ на три министерства да не внесе, да ви каже само общитѣ цифри колко сж и да поиска да станатъ общи дебати по бюджета. Това е недопустимо: ние искаме да видимъ вашия воененъ бюджетъ, за да видимъ, за какво гуждате 100, за какво 200; ако сте направили економия, да видимъ, въ какво сте я направили, ако ли сте увеличили, то гдѣ именно. Не можете да искате да станатъ общитѣ дебати по бюджета, безъ да имате внесени всичкитѣ бюджети въ левове и стотинки. Това е безмислица. Както не би могло и не би трѣбвало да се дебатира, когато нѣма приходенъ бюджетъ. Тази практика, г-да народни прѣдставители, ако се освети, тя е опасна. Други подиръ тия г. г. министри или самитѣ тѣ, насърчени отъ нашата небрѣжностъ, може да ни третиратъ утрѣ още по-злѣ. Тогава какъвъ ще бѣде тоя контролъ, който ние ще упражняваме; ще можемъ ли

съзнателно да изразяваме народната воля; върху какво утрѣ ние ще говоримъ, може ли да говоримъ съ съзнание на работата? Не. Ето защо азъ считамъ, че въпросътъ има по-голямо значение, отколкото му даватъ г. г. министрите. И по съображения конституционни и принципиални, отъ желание да установимъ по-добра практика, отколкото е била по-напрѣдъ, защото трѣбва да гледаме отъ година на година да ставаме по-порядъчни, по-умни, а не по-извъртливи, би трѣбовало да се приеме да се гудятъ общитѣ дебати по бюджета на дневенъ редъ, но само тогава, когато се внесе балансетъ, както ще го състави правителството — законопроектътъ за бюджета, когато ще се внесе и бюджетътъ на Военното Министерство. Защото министерството може да внесе само баланса и да каже: военниятъ бюджетъ ще бѣде, напр., 20.600.000 л. Трѣбва самичкиятъ балансъ, заедно съ бюджето-проектитѣ, да се прѣдстави.

Ето какво е моето мнѣние по въпроса.

Министъръ-Прѣдседателъ Д-ръ С. Даневъ: Г-да народни прѣдставители! Когато вземахъ по-прѣди думата, азъ се спрѣхъ на принципиалния въпросъ, послѣ на фактическата страна на въпроса, относително факта за прѣкращение на дебатитѣ, и, най-сетнѣ, въ своето желание да не нахърпявамъ свободата на словото въ тази ограда, позволихъ си да направя едно прѣдложение, за какъ да се излѣзе отъ това положение, безъ да може нѣкой да се оплаче, че ще му бѣде отнета свободата да говори. Г-нъ Теодоровъ каза, че това мое прѣдложение е неприемливо. Г-нъ Теодоровъ е въ правото си да погледне на работата така, защото, най-сетнѣ, той е отъ опозицията; но азъ, който прѣдставлявамъ тукъ болшинството, като водител на болшинството, мислѣхъ, че е въ интереса на работата да направя това прѣдложение, — да дамъ на всѣки опозиционеръ правото да говори, макаръ неговото говорене и да не бѣде толкова тѣсно свързано съ специалния въпросъ, който ще бѣде третиранъ. Ако така съмъ постигналъ, азъ мисля, че не съмъ направилъ грѣхъ, а, напротивъ, добръ съмъ постигналъ. Разбира се, ако не желаете да приемете това мое прѣдложение, което прави *ad hoc*, то е ваща работа. Азъ още единъ пътъ заявявамъ, че отъ наша страна ще изслушаме дебатитѣ по общата политика на правителството, по кой да е параграфъ на бюджета.

Сега, относително фактическата страна на въпроса. Г-нъ Теодоровъ каза, че въпросътъ за прѣкращаване или не на дебатитѣ е фактически въпросъ, но той е и принципиаленъ въ свръзка съ тълкуването на конституцията и на нашия вътрѣшенъ правилникъ. По този фактически въпросъ азъ искамъ да кажа само една дума. И то е слѣдующето: по генералнитѣ дебати на бюджета е имало три заседания и въ тия три заседания говорилъ е единъ отъ прогресивно-либералната партия, единъ отъ демократитѣ, единъ отъ народната партия и единъ отъ независимитѣ, освѣтъ министра, който е излагалъ

финансовото положение на страната. Тогава е имало запитване отъ бюрото: желае ли нѣкой да вземе думата и никой не се е обадилъ, че желае да вземе думата и да говори. Ако въпросътъ за прѣкращение на дебатитѣ се подеме отъ тази точка зрѣние: дали всѣки е ималъ възможностъ да се изкаже или не, азъ съмъ длъженъ да наведе този фактъ, че никому свободата не е била стѣснена, не е била нахърнена. Но ако нѣкой отъ господата, които сж имали намѣрение да говорятъ, не сж се обадили и не сж направили даже формално прѣдложение да ги почакаатъ съ день-два, тѣ сж виновати, а не Народното Събрание и бюрото. Споредъ мене, подиръ тази обстановка, както е въ сжщностъ работата, не може да става и рѣчь, че дебатитѣ не сж изчерпани. Тѣ сж изчерпани и повече нищо.

Но г. Теодоровъ гледа на този въпросъ, за изчерпване на дебатитѣ, и доктринерно, отъ точка зрѣние на тълкуване конституцията и вътрѣшния правилникъ. Г-нъ Теодоровъ ни казва: бюджетътъ не е освѣтъ законъ, той е даже законъ на законитѣ, както сж се изказали нѣкои конституционалисти; нѣма причини бюджета да гласуваме по другъ начинъ, отколкото се гласуватъ обикновенитѣ прѣдложения. Това е едно умозаключение — най-сетнѣ и приемливо, ако щете, — но то не е нищо друго, освѣтъ едно умозаключение. Това не е текстътъ на конституцията. Конституцията не гласи изрично, че между бюджета и законитѣ нѣма разлика, и че въ всѣмъ бюджетътъ е асимилиранъ на законитѣ; напротивъ, въ нашата конституция има отдѣлна глава за бюджета, тамъ е споменато по какъвъ начинъ става гласуването на бюджета, нѣщо, което нѣма за законитѣ. Ще рѣче, ако вземемъ текста на нашата конституция, не може да заключимъ, както заключи г. Теодоровъ, а трѣбва да заключимъ, напротивъ, че относително гласуването, има разлика между бюджета и другитѣ закони, че бюджетътъ се гласува по начинъ, споменатъ въ конституцията, а пъкъ законитѣ могатъ да се гласуватъ по какъвто начинъ Народното Събрание намѣри за добръ да установи въ вътрѣшния си правилникъ. Това е единъ изводъ приемливъ и може да се поддържа. Народното Събрание е повикано, за да се произнесе по него. Азъ искамъ да кажа едно, че ако аргументацията, която чухме отъ г. Теодорова, бѣше права, трѣбваше да нѣма никаква разлика между гласуването на бюджета и другитѣ проекти. Практиката на разнитѣ парламенти не потвърждава това. Ако е вѣрно, че бюджетътъ е законъ надъ законитѣ, трѣбваше въ всички парламенти да почватъ отъ първо, сетнѣ второ и да свршатъ съ трето четене на бюджета, а това не е така. Азъ ви казахъ, каква е практиката на французки парламентъ. Това показва, че колкото и да е вѣрно, че бюджетътъ е законъ надъ законитѣ, то практиката, вътрѣшниятъ правилникъ и основниятъ законъ могатъ въ това отношение да поставяватъ нѣщо по-друго. И като е тѣй, на основание на конституцията, този въпросъ не може да се разрѣши така,

както мисли г. Теодоровъ; или, ако той има право да прави свое умозаклучение, не по-малко имамъ и азъ право да правя своето умозаклучение и, като правя туй мое умозаклучение, да се основавамъ на единъ изриченъ текстъ отъ конституцията, която посочва какъ става гласуването на бюджета, когато за гласуването на другитъ закони тя мълчи.

Сега, колкото за вътрѣшния правилникъ, ние сме тукъ господари и, нѣма съмнѣние, можемъ да го изтълкуваме. Но вътрѣшниятъ правилникъ по този въпросъ мълчи. Когато вземете този правилникъ, който е толкова пространенъ, дѣто има такива подробности по другитъ въпроси, както е напр. по отговора на тронното слово, не можете да се не очудите, защо по бюджета да нѣма това. Ако бѣше намѣрението на оня, който го е съставилъ — а той бѣше г. Ризовъ — това трѣбва да признаете всички (Н. Поповъ: Вѣрно е, вѣрно!) — ако бѣше намѣрението му да асимилира бюджета на законитъ и обикновенитъ прѣдложения, той щѣше да го направи, но не го е направилъ. И не го е направилъ нѣкакъ си съ цѣль. Когато четете дебатитъ по приemanето на бюджета миналата година, вие ще видите, че г. Ризовъ по първото четене казва така: „Нѣма какво да се гласува, защото бюджетитъ не се отхвърлятъ“. Това е много знаменателна фраза, защото това ни показва, какво е било намѣрението на съставителя на правилника. Той не е мислилъ, че трѣбва да има тукъ първо четене, както има първо четене по законопроектитъ, за да се изтълкува, че трѣбва да се допусне формено четене. Той е допускалъ сѣщата тази мисль, както и азъ: ако има прѣдставители, които при генералнитъ дебати да искатъ да отхвърлятъ по принципъ бюджета, тогава може да има гласуване. А ако нѣма това, щомъ се изчерпятъ дебатитъ, и ако подиръ поканата на прѣдседателя нѣма кой да вземе думата, ще трѣбва да се пристъпи къмъ гласуването на бюджета параграфъ по параграфъ. Туй искахъ да кажа, колкото се касае до тълкуването на правилника, който също на насъ се посочи тукъ. Заключавамъ, прочее, че нито конституцията, нито правилникътъ може да ни дадатъ основание да приемемъ заключението на г. Теодорова като единствено основателно.

Но г. Теодоровъ се позова на практиката и каза, че отъ 1894 г. нашата практика е била такава, която не ни оправдава да приемемъ днесъ нея за образецъ, и прибави, че въ 1901 г. практиката се е измѣнила и отъ миналата година почваме вече да гледаме правилно на работата. Г-да народни прѣдставители! Сѣ ще ви направи впечатление, че дори и подиръ 1894 г. на този въпросъ не се е гледало така, както г. Теодоровъ днесъ иска. Имаше и въ тия Сѣбрания оппозиция, хора, които бѣха достатъчно вѣщи по конституционитъ въпроси, и, за чудо голѣмо, такъвъ въпросъ, както сега се повдига, не се е повдигалъ. Азъ не искамъ непрѣмѣнно да градя своето заключение само на прецеденти, но, каквито и да сѣ тия прецеденти, тѣ иматъ своето значение,

нека не се възражава тукъ, че тѣ се обясняватъ отъ вътрѣшния правилникъ, защото, колкото се касае до начина на гласуването на бюджетопроектитъ, между стария и новия правилникъ нѣма никаква разлика. Тогава какво значение може да има тази практика? Менѣ ми се чини, че и ти може да има извѣстно значение, а това значение е туй, че нѣма първо четене. Ще кажете: странно! Какъ да нѣма първо четене? Може би, най-сетнѣ, да сме били наивни. Но може би и да не се е прѣдцилагало, че въ единъ парламентъ ще дойде единъ денъ, щото една партия да откаже бюджета на правителството, като оппозиция. Възможно е нашиятъ върховенъ законодателъ да е изхождалъ и отъ тази мисль. Второто, което пита г. Теодоровъ, е, че ако е право, че трѣбва да ставатъ генерални дебати — а ние сме ги вѣдѣли въ 1894 г. — то защо ставатъ тѣ, безъ да има единъ вотъ? Какво е значението на вота? Значението на вота е да се констатира желанието, да се констатира намѣрението на Сѣбранието — дали желае то да приеме по начало едно искане или не желае. Немѣ тази воля на Народното Сѣбрание трѣбва обязательно да се констатира чрезъ вдигане рѣка? Ами че ако ни единъ народенъ прѣдставителъ не стане да откаже бюджета на правителството, ако никой не отиде въ недовѣрието си къмъ правителството дотамъ, за да сѣтѣва управлението на държавата, и не ни казва: азъ не ви давамъ бюджета, немѣ това не е повече отъ ясно, че тогава онова, което се прѣдлага, е прието по принципъ? Ето защо не става никакво гласуване, ето защо генералнитъ дебати могатъ да иматъ мѣсто, да се критикува финансовата политика на правителството и въ края на краищата пакъ да се mine гласуването на бюджета параграфъ по параграфъ, безъ да има нужда да се иска специаленъ вотъ изобщо. Ето какъ азъ гледамъ, г-да народни прѣдставители, на практиката.

Колкото се касае до практиката отъ миналата година, позволѣте ми да ви кажа, че народнитъ прѣдставители сѣ се намирили въ единъ видъ мѣгъла. Азъ ви цитирахъ единъ пасажъ отъ рѣчъта на г. Ризова, който ви казва, че бюджетитъ не се отхвърлятъ и нѣма нужда отъ никакво гласуване. Почтениятъ нашъ тогавашенъ прѣдседателъ г. Гешовъ, напротивъ, е казвалъ: „тѣй азъ тълкувамъ: бюджетътъ се приема, като се гласува статия по статия. Какво ще стане на трето четене, ако бѣде отхвърленъ? Бюджетътъ не може да има трето четене“. Това го казва г. Гешовъ, тогава прѣдседателъ на Камарата. Вие виждате, че нѣщо неясно е имало у г. г. народнитъ прѣдставители. Азъ отъ туй само едно искамъ да извадя, — че Народното Сѣбрание съ пълно съзнание не е установило единъ прецедентъ, да каже: заинарѣдъ така трѣбва да става. Имало е единъ правилникъ, въ който се казва, че трѣбва да има първо, второ и трето четене, говорило се даже за поименно гласуване, едни сѣ били на едно мнѣние, други — на друго, и дѣйствително се е гласувало на първо четене.

Но онази обстановка, при която е станало първото четене, ви показва, че не може да се мисли да е имало Народното Събрание едно установено мнѣние. Ето защо азъ намирамъ, че онова, което е станало миналата година, не съставлява за насъ прецедентъ. А и да има пък какво значение този прецедентъ, азъ ще кажа, като г. Теодорова, да оставимъ миналото, а да видимъ кое е рационалното. Въ миналото е имало една практика, имало е и друга, но ние нѣма да се водимъ нито по едната, нито по другата, а ще се водимъ отъ нашия правилникъ и отъ нашия основенъ законъ. Следователно, работата отива тамъ, дѣто я докарахъ азъ съ първия си аргументъ и дотѣто я докара и г. Теодоровъ съ обсъждане постановленията на конституцията относително издаването на законитѣ и бюджетитѣ. Значи, така стои въпросътъ. Сега погледнете на него практически. Ако въ конституцията нѣма казано, че бюджетътъ се гласува на три четения; ако въ правилника нѣма казано нѣщо; ако въ миналитѣ години мнѣнието на Народното Събрание не е било тъй ясно установено, а онова, което е станало, е по-скоро въ полза на нашето мнѣние — задайте си тогава въпроса: кое е важно? Важно е да има дебати. Е добръ, никой не е искалъ да нѣма такива; тукъ се говори и, който е искалъ, можалъ е да говори, а ако не е искалъ, още по-злѣ за него. Признаваме, значи, че има генерални дебати. То е най-важно, за да може всѣка група да се изкаже. По-нататъкъ ние казваме: нужда отъ пък какво гласуване нѣмаме отъ минулата, откогато нѣма прѣдложение, за да се отхвърли бюджетътъ. И друго-иче не може да бѣде. Ако не искате да бъдемъ буквояди, недапти или, по-скоро, шиканьори, вие не можете да не възприемете той възгледъ, защото той обезпечавя най-важното: да имате възможностъ да се изкажете. Нѣщо повече: ако сте по принципъ противъ бюджета, ще имате възможностъ да подложите въпроса на гласуване по принципъ. Извънъ туй ще слѣдваме мнѣнието, което азъ имахъ честта да кажа тукъ. Това не накърнява нито вашата свобода на словото, нито интереситѣ на страната. Следователно, тъй както е поставенъ въпросътъ, менѣ ми се чини, че той е ясно поставенъ, и г. г. народнитѣ прѣдставители, мисля, че по него сж доста освѣтлени.

Колкото се касае до равномѣтката, тукъ ние направихме справка на бърза рѣка, че такава равномѣтка не е била правена и въ 1898 г. (Г. Теодоровъ: Азъ Ви казахъ, че у насъ не е правена. Захвана се отъ Тенево врѣме. И то е разумно.) Тогава г. Мирски е правъ, защото равномѣтката не е, освѣнъ едно съпоставяне на цифритѣ отъ отдѣлнитѣ бюджети. Ако това е нашиятъ грѣхъ, той е твърдѣ малък. Колкото се касае до военния бюджетъ, ние ви казахме общата цифра. Това е достатъчно да оцѣните нашата финансова политика. Дойде ли бюджетътъ въ подробности, както и ще дойде, тогава ще се произнесете. Въ заключение ще кажа, че или този въпросъ самъ по себе си

има значение и тогава трѣбва да приемемъ, че досега нищо не сме правили, освѣнъ да разискваме даромъ, или пъкъ трѣбва да му дадемъ онова значение, което и азъ му давамъ, че изложението на г. Министра на Финанситѣ е достатъчно за генералнитѣ дебати, а за гласуването на бюджета параграфъ по параграфъ ще имате бюджета и ще се произнесете.

Н. Цановъ: Г-да прѣдставители! Азъ мисля, че е много изчерпанъ въпросътъ, но искамъ да направя една-двѣ бѣлѣжки върху рѣчта на г. Министъръ-Президента. Първо, ако бѣхме се съгласили съ онова, което е и върното, че дебатитѣ не сж изчерпани, че никакъвъ законопроектъ за бюджета, за приходитѣ и разходитѣ на Княжеството прѣзъ 1902 г. не е гласуванъ, ние досега можехме да изслушаме двама-трима оратори по въпроса за общата финансова и економическа политика на правителството, които то води, и нѣмаше да отиваме да се мѣчимъ цѣли 4-5 часа въ тѣзи безполезни прѣспирни. Едно нѣщо искамъ да забѣлѣжа, а то е, че прокарването на правилника миналата година прѣзъ Народното Събрание се смѣта за заслуга на миналото правителство и тази заслуга бѣше отбѣлѣзана и подчѣртана нѣколко пѣти въ вѣстника на прогресивно-либералната партия като една голѣма заслуга, защото, наистина, всички прѣдшпни правителства и партии викали сж противъ лѣшия правилникъ, който бѣхме настѣдили отъ 1887 г., отъ врѣмето на Стамболова; всички викаха, всички избираха комисии, за да прѣгледатъ стария правилникъ и да внесатъ новъ правилникъ, но въ края на краищата такъвъ не биваше внасятъ и прокарванъ. И заслуга имаше миналото коалиционно правителство, че такъвъ либераленъ правилникъ бѣше внесенъ и приетъ, а тая заслуга, пакъ ще кажа, се подчѣртва отъ органа на прогресивно-либералната партия, като една заслуга на тая партия. Състави се правилникътъ и се прие той отъ цѣлото Народно Събрание; взеха участие въ неговото приемане и г. г. министритѣ, които сега сѣдатъ на масата. Дѣйствително, че и г. Ризовъ бѣше членъ на сѣщата комисия, както и г. Гешовъ бѣше нейниятъ прѣдседателъ. Въпросътъ, обаче, за мнѣнието на г. Ризова не може да има никакво значение, защото г. Министъръ-Президентътъ цитира едно мнѣние на г. Ризова при гласуването на бюджетопроекта на първо четене, но не се изказа върху мнѣнието на г. Ризова при гласуването на бюджетопроекта на третото четене. (Министъръ-Прѣдседателъ Д-ръ С. Давидъ: Азъ само искахъ да установя, че възгледътъ на народнитѣ прѣдставители не сж били ясни!) Г-нъ Ризовъ въ началото, дѣйствително, се е смутилъ отъ старата практика и, когато се бѣше подложилъ бюджетопроектътъ на гласуване на първо четене, види се, че той е направилъ една грѣшка, като е искалъ да не се гласува на първо четене. Обаче, слѣдъ това той е измѣнилъ своето мнѣние,

като го е съгласилъ съ самия нашъ правилникъ и при край, при третото четене, е искалъ да се гласува бюджетътъ чръзъ поименно гласуване.

Министъръ М. Сарафовъ: Да, но на трето четене!

Министъръ-Прѣдседателъ Д-ръ С. Даневъ: Той приема за първо четене параграфъ по параграфъ.

Н. Цановъ: Моля Ви се! при трето четене, когато става законъ!

Министъръ М. Сарафовъ: Не, уважаемый г-нъ Цановъ. Г-нъ Ризовъ изрично прави разлика между четене първо, второ и трето и казва: има едно окончателно гласуване на бюджета, то е второто, и азъ искамъ то да става поименно — но това негово мнѣние не се удоби отъ Камарата.

Н. Цановъ: Гледайте, моля Ви се, на стр. . . . Но, въ всѣки случай, какво се е говорило отъ единъ или другъ прѣдставителъ, не е важно, а какво трѣбва да направимъ ние, е важно.

Какво ни прѣдписва и нашиятъ правилникъ, върху туй ние говорихме и нѣма нужда да повтарямъ. Но една бѣлѣжка имамъ да направя. Каза се отъ г. Министъръ-Президента, че отказътъ на народното прѣдставителство за единъ бюджетъ, то е да се откаже на държавата да прибира приходитъ и разходва паритъ. Не, неприемането на бюджета не значи, че на държавата се отказватъ кредити. (Министъръ-Прѣдседателъ Д-ръ С. Даневъ: Имате право, то е lapsus linguae!) Отказътъ да се гласува единъ бюджетъ означава недоверие, което народното прѣдставителство изразява на правителството, както става това нѣщо и при приемането по принципъ на всѣки законопроектъ. (Министъръ-Прѣдседателъ Д-ръ С. Даневъ: Тѣ сж елементарни работи! Азъ нѣмамъ нищо противъ!)

Но едно нѣщо. Почитаемото Народно Събрание не може да се занимава съ въпроса, дали сж изчерпани или не дебатитъ, защото нѣма такива дебати и не могатъ да сжществуватъ дотогава, докато ние нѣмаме цѣлия бюджетъ. Та ние нѣмаме най-напрѣдъ общия бюджетопроектъ за приходитъ и разходитъ, ние нѣмаме военния бюджетъ, ние нѣмаме извънредния бюджетъ по Министерството на Обществениятъ Сгради! Е какви дебати ще ставатъ, върху каква обща политика на правителството ще говоримъ? Тѣй щото, не може да сжществуватъ прѣдложения дали сж изчерпани тия дебати, защото тѣ не сж наченати. Ако се казва, че нѣкои и други хора сж се произнесли по този въпросъ, то остава за тѣхна смѣтка, но дебати наченати нѣма, за да може да се смѣта, че такива дебати сж изчерпани.

Туй е, което имахъ да кажа въ отговоръ на г. Министъръ-Президента.

Министъръ-Прѣдседателъ Д-ръ С. Даневъ: Една бѣлѣжка само азъ щѣхъ да направя — забравихъ. Г-нъ Ризовъ, който, може да се каже, е авторъ на този правилникъ, защото той най-много работи върху него, се е ръководилъ най-вече отъ вътрѣшния правилникъ на французката камара и него е искалъ да прокара въ своята цѣлостъ; така относително бюджета онова, което той се вижда да поддържа въ дебатитъ, се практикува въ Франция.

И. Гешовъ: Г-да народни прѣдставители! Азъ не щѣхъ да взема думата, тѣй като достатъчно се разисква по тоя въпросъ; но тѣй като г. Министъръ-Прѣдседателътъ спомена и моето име, азъ станахъ да дамъ нѣкои обяснения. Азъ съмъ билъ лани и съмъ и сега на мнѣние, че бюджетопроектътъ, сир. цифритъ, не могатъ да се гласуватъ повече отъ единъ пътъ, и азъ разбирамъ бѣлѣжкитъ на моя приятелъ г. Теодоровъ за трето четене на бюджета въ тая смисълъ, че нѣма да се дозволи измѣнението на цифритъ, единъ пътъ гласувани, но че може да се гласува върху окончателния резултатъ само на бюджета. Че върху тоя окончателенъ резултатъ има трето четене въ парламентарнитъ страни, доказва ви, г-да, депешата, която пристигна тукъ миналия четвъртъкъ, на 13 юлий, отъ Лондонъ, и обнародвана въ „Държавенъ Вѣстникъ“, споредъ която „камарата на общинитъ приема бюджета на трето четене“. (Нѣкой отъ крайната лѣвица: Г-нъ Мирски!) Какво е това нѣщо бюджетъ? То е тоя законопроектъ, който лани ни се прѣдстави отъ г. Каравелова и който съдържа приходитъ и разходитъ на държавата. Тон бюджетопроектъ, споредъ мене, е законопроектъ. Г-нъ Министъръ-Прѣдседателътъ самъ, като оспорила законодателния характеръ на бюджета, сир. на цифритъ, не може да отрече, че тоя бюджетопроектъ е законопроектъ и че, слѣдователно, той трѣбва да мине прѣзъ три четения. Какъ именно? Прѣвъ пътъ като се свършатъ дебатитъ въобще по бюджета, туря се на гласуване съ вдигане на ръка и се приема или отхвърля. Обикновено се приема въ всички страни на свѣта. (Г. Кирковъ: И се изпраца на комисията!)

Понеже завчера г. Министъръ-Прѣдседателътъ каза: ако мислите, че това трѣбва да се гласува тѣй, както казвате Вие, защо бюджетопроектътъ се изпрати въ комисията? — азъ ще кажа, че това, което казвате, г-нъ Кирковъ, не е сжществено и не трѣбва да чакаме да се гласува и тогава да се изпрати въ комисията; може и по-напрѣдъ да се изпрати, за да се улесни работата на Народното Събрание, защото, г-да, и въ другитъ държави, и у насъ общитъ дебати по бюджета, както знаете, траятъ дни, а по-нѣкога и недѣли, и въ това врѣме не може комисията да стои безъ работа, а по-добръ е, прѣди да се произнесе Събранието върху законопроекта по приходитъ и разходитъ, да се прати въ комисията, за да се разгледва. Но тоя законопроектъ, казвамъ, единъ пътъ

се приема по принципъ съ вдигане рѣка, послѣ не се чете вече, а се четатъ бюджетпроектитѣ, ставатъ дебати по тѣхъ и най-послѣ, като се свършатъ бюджетпроектитѣ, правятъ се върху него измѣненіята, станали нужни вслѣдствие на разнитѣ гласувания, и тоя законопроектъ, който съдържа окончателнитѣ цифри, се туря на гласуване. И право е да става това гласуване съ поименно гласуване, както лани се искаше отъ г. Ризова. Менѣ ми се струва, че г. Министъръ-Прѣдседателъ ще приеме моята аргументация. (Министъръ-Прѣдседателъ Д-ръ С. Даневъ: Последното — да, може!) Тоя законопроектъ като не е още внесенъ, може нѣкой да се усъмни, че сегашниятъ Министъръ на Финанситѣ може да се отклони отъ практиката на г. Каравелова и да го не внесе. Е добръ, г-да прѣдставители, самъ г. Министърътъ на Финанситѣ ни каза, че има намѣрение да го внесе (Министъръ М. Сарафовъ: Да, това е вѣрно, и ще внесе!) и че ако не е внесенъ досега, причината е, че не знае точната цифра на военния бюджетъ. (Министъръ М. Сарафовъ: Азъ ви казахъ, че може да бѣде разликата на стотина хиляди лева! — Н. Габровски: Добръ, но за насъ е важна точната цифра!) Сега питамъ, като го внесе г. Министърътъ и като се тури на гласуване по принципъ, можатъ ли г. г. министритѣ да спратъ Съборието да разисква по него? Азъ искамъ думата, г. прѣдседателъ не може да ми я откаже и азъ ще почна пакъ общитѣ дебати по бюджета. Затова азъ бихъ рекълъ, г. г. министритѣ сами да се съгласятъ съ това прѣдложение, направено отъ г. Найча Цановъ и г. Владимира Димитровъ: тѣзи дебати, които г. министърътъ иска да станатъ по приходния бюджетъ, да станатъ сега, когато се внесе тоя законопроектъ. По тоя начинъ, ако се бѣше съгласилъ отначало г. министърътъ, не щѣхме да имаме тѣзи двачасови дебати, които днесъ станаха. Менѣ ми се струва, че г. министърътъ може да се съгласи, защото въ резултатъ ще излѣзе пакъ същото: по приходния бюджетъ ще се говори пакъ толковъ, колкото и сега по общитѣ дебати. Затова азъ го моля да обсъди тоя въпросъ, ако е възможно, и да каже, че дебатитѣ не сѫ приключени и ще се подновятъ, когато се внесе отъ г. Министра на Финанситѣ законопроекта за приходитѣ и разходитѣ на Княжеството.

Б. Мирски: Г-да народни прѣдставители! Азъ не станахъ да говоря втори пътъ, защото ще стана на всички отегчителенъ, ако говоря по тази работа доста ясно; но защото ми се подхвърли отъ тази страна, дълженъ съмъ да кажа, че г. Гешовъ, като ви говори за четенето, той не ви говори за гласуването. Ние трѣбва да правимъ разлика. Въ Англия първо четене разбирайтъ прѣпричащо на комисията, при второто четене единствено ставатъ дебатитѣ, а послѣдниятъ пътъ, като дойде отъ комисията и членъ по членъ като се гласува,

тогава става третото четене или appropriation act, както се казва. Но какви три гласувания! Има разлика. При второто четене само заглавието се чете. (Гласове: Да се гласува! — Глъчка.)

Прѣдседателствующъ Д. К. Поповъ: Ще по-ложя въпроса на гласуване. Считатъ ли се дебатитѣ... (Г. Кирковъ: Не въ тази смисълъ, не!) Тогава нѣма нужда да се гласува, защото всички г. г. прѣдставители сѫ съгласни. (Гласове отъ крайната лѣвица: Не сѫ съгласни! — Глъчка.)

Министъръ-Прѣдседателъ Д-ръ С. Даневъ: Азъ ако говорихъ толковъ, то бѣ, за да изкажа мнѣние, че за мене генералнитѣ дебати сѫ приключени и че трѣбва да се пристѣпи къмъ гласуване бюджета параграфъ по параграфъ. (Глъчка.)

Я. Сакжзовъ: За да се установи една традиция въ нашия парламентъ, добръ е да се съгласите съ нашето прѣдложение, съ прѣдложението на лѣвицата. Сега можемъ да прѣскачемъ, но то е важно за по-нататѣшната практика на парламента.

Н. Цановъ: Сѣ едно е, г-нъ Министъръ-Прѣдседателю!

Министъръ-Прѣдседателъ Д-ръ С. Даневъ: Най-важни сѫ генералнитѣ дебати; азъ още еднажъ заявявамъ, че съмъ съгласенъ да има генерални дебати; ще има послѣ вотъ параграфъ по параграфъ и сетѣ изцѣло вотъ върху равносметката. Колкото се касае за първото четене, вотъ ще има тогава, когато има формено прѣдложение, че бюджетътъ не се приема. Ако това не е достатѣчна гаранция за вашитѣ права въ Народното Събрание, то е ваша работа.

Я. Сакжзовъ: Вие установявате една нова практика, а това нѣщо не е добро!

Г. Кирковъ: Азъ мисля, че за да запазимъ традицията отъ миналата година, ще бѣде най-хубаво така: ако почитаемото Народно Събрание се съгласи да смѣта общитѣ дебати по бюджета за прѣустановени и да мине на слѣдующия дневенъ редъ до вписането на военния бюджетъ. Мисля, че ще се съгласи на това г. Министъръ-Прѣдседателъ.

Министъръ-Прѣдседателъ Д-ръ С. Даневъ: Колкото се касае до принципа, тукъ нѣма нищо нахърнено отъ онова, на което вие настоявате. Защото онуй, което вие искате да се разисква, е, като се прѣдстави военниятъ бюджетъ — ние най-сетѣ признаваме, че тукъ има единъ пробелъ, защото военниятъ бюджетъ не е прѣдставенъ въ подробности, значи, това нѣма да бѣде единъ прецедентъ; извънредни обстоятелства бѣха причината на това: г. Военниятъ Министъръ отсъствуваше, това го имате. Прѣдставенъ веднажъ бюджетътъ, обясненъ

чрѣзъ едно изложение на надлежния министъръ, той се подлага на обща критика отъ народното прѣдставителство. Това е първото четене. Има ли прѣдложение да се отхвърли бюджетътъ, тогава ще има и вотъ; нѣма ли такова прѣдложение, ще се пристъпи къмъ гласуване бюджета параграфъ по параграфъ. А колкото за третото четене, азъ заявямъ най-сетѣ, макаръ че това е чиста формалностъ, — че ще се подложи на одобрение равносметката за приходитѣ и разходитѣ. Ето, по този начинъ ще установимъ една практика заанапрѣдъ. Но това прѣдложение като прави, азъ не мисля, че въ конкретния случай ще постигнемъ противъ този мой възгледъ, ако сметемъ, подиръ онова, което е станало, дебатитѣ приключени.

Прѣседателствующъ Д. К. Поповъ: Полагамъ на гласуване прѣдложението на г. Найча Цановъ. (Гласове: Какво е?)

Министъръ-Прѣседателъ Д-ръ С. Даневъ: Прѣдложението трѣбва да бѣде това: счита ли Народното Събрание общитѣ дебати по бюджета за изчерпани и слѣдователно... (Н. Габровски: Вие сами признавате, че не сж изчерпани, щомъ туряте на гласуване такова едно прѣдложение.) Понеже вие казвате, че не били изчерпани, а ние не искаме да наложимъ нашата воля отъ тази маса, затова Народното Събрание нека се произнесе. Ако се произнесе, че дебатитѣ сж изчерпани, и понеже нѣмаше никакво прѣдложение за отхвърлянето на бюджета, естествено, трѣбва да се мине вече на второ четене или на гласуване бюджета параграфъ по параграфъ. Значи, туй трѣбва да се гласува.

Н. Цановъ: Когато единъ законъ се гласува по принципъ, може да има прѣдложение за отхвърлянето му или не, но той трѣбва да се приеме на първо четене.

Министъръ-Прѣседателъ Д-ръ С. Даневъ: Тамъ именно съ Васъ не съмъ съгласенъ. Азъ прави рѣзница.

Най-правото е да се тури на гласуване прѣдложението на г. Цанова, (Прѣседателствующъ Д. К. Поповъ: Тѣй и азъ мисля.) защото благодарение на това прѣдложение ние помѣстихме въ дневния редъ на първо мѣсто разискване по неговото прѣдложение и сега ще се произнесемъ, дали дебатитѣ сж склучени или не.

Прѣседателствующъ Д. К. Поповъ: Полагамъ на гласуване прѣдложението на г. Найча Цановъ и моля онии, (Н. Цановъ: Моля, азъ искамъ да формулирамъ прѣдложението си.) които мислятъ, че не сж изчерпани общитѣ дебати по бюджета, да си вдигнатъ ржката.

Я. Сакжзовъ: Азъ поддържамъ прѣдложението на г. Киркова, защото то съвпада и съ желанието

на г. Министъръ-Прѣседателя. Г-нъ Министъръ-Прѣседателъ сѣмѣта, че общитѣ дебати по бюджета сж изчерпани, но той оставя отворени вратата за насъ да говоримъ за общата финансова политика на правителството по отдѣлнитѣ бюджети. (Д. Цанковъ: Да си казватъ вапшитѣ социалисти не знамъ какво си. — Сгѣхъ.) Заради туй азъ прѣдлагамъ да се приеме прѣдложението на г. Киркова, защото то съгласява и двѣтѣ прѣдложения: и прѣдложението на г. Министъръ-Прѣседателя, и онова на г. Цанова, а именно, да се сѣмѣтатъ общитѣ дебати по бюджета за прѣустановени до внасянето на общия приходоразходенъ бюджетъ и до внасянето на военния бюджетъ. Ми се струва, г. Министърътъ на Финанситѣ трѣбва да се съгласи, че не можемъ ние да разискваме бюджета, като нѣмаме военния бюджетъ.

Министъръ М. Сарафовъ: Вие разисквахте три дена на основание на едно рѣшение на Народното Събрание. Въ самото начало, прѣди да направи своето изложение, азъ консултирахъ Народното Събрание и Народното Събрание се съгласи да направи изложението и да се захванатъ дебатитѣ по бюджета. Вие, Народното Събрание, рѣшихте, а не азъ. На основание на туй рѣшение на Народното Събрание се отвориха генералнитѣ дебати по бюджета и продължаваха се три дена.

К. Мирски: И говориха всички, които бѣха записани.

Я. Сакжзовъ: Намирате ли Вие за прилично да се говори по общата финансова политика на правителството, безъ да е прѣдставенъ военниятъ бюджетъ?

Министъръ М. Сарафовъ: Намирамъ, защото консултирахъ Народното Събрание и то се съгласи — вие сами се съгласихте. Прѣди да направи своето изложение, казахъ ви, че за военния бюджетъ ще ви съобща общата цифра каква е.

Я. Сакжзовъ: Народното Събрание оня день направи една грѣшка, сега то се сѣща за тая грѣшка и иска да я поправи. (Отъ дѣсницата: А а а!)

Прѣседателствующъ Д. К. Поповъ: Какво прѣдложение искате да направите, г-нъ Сакжзовъ?

Я. Сакжзовъ: Азъ искамъ да се гласува прѣдложението на г. Киркова: да се сѣмѣтатъ общитѣ дебати за прѣустановени.

Прѣседателствующъ Д. К. Поповъ: Добрѣ. Ония отъ г. г. народнитѣ прѣдставители, които сж съгласни съ прѣдложението на г. Киркова, съ което се съгласява и г. Цановъ, щото общитѣ дебати по бюджета да се прѣустановятъ, докато се внесе

военният бюджет, да си вдигнат ръката. (Меншество.) Народното Събрание не приема.

Давамъ 5 минути отидихъ.

(Слѣдъ отидихъ.)

Прѣседателствующъ Д. К. Поповъ: (Звъни.) Засѣданието се продължава.

Моля г. секретаря да прочете прѣдложенното на Ловчански народенъ прѣдставителъ г. Янко Забуновъ и Поповски народенъ прѣдставителъ г. Йовчо Георгиевъ за отмиѣнение на чл. 4 отъ закона за общинскитѣ налози.

Секретарь Д. Филовъ: (Чете.)

„До XII-то Обикновено Народно Събрание, на извънредната сесия.

Безспорно е, че единъ отъ първитѣ и главни клонове на поминѣка у насъ е лозарството, което заема едно пространство приблизително отъ 1.200.000 декара. Отъ това пространство днесъ е вече заразено отъ филуксерата пѣщо 150.000 декара или приблизително 15% отъ всичкитѣ лози, а слѣдъ 3—4 години ние ще имаме, безъ съмнѣние, ако заразата отъ филуксерата върви въ сѣщия размѣръ, $\frac{1}{10}$ отъ лозята ни унищожени отъ филуксерата. Отъ друга страна, въ послѣднитѣ години се появи и друга една сѣщо такава опасна болестъ, наречена „маната“ (peronospora), която изтрѣгна милиони отъ това народно богатство, като унищожил това, което филуксерата не бѣ още направила. Отъ трета страна дойдоха на помощъ и всичкитѣ данѣци да подпомогнатъ събиването на лозята. Докато въ нѣкои съседни държави, напр. въ Ромѣния, за единъ декаръ лозе се плаща по-малко отъ 40 ст. поземеленъ налогъ, у насъ споредъ закона се плаща 3—4 л., а въ сѣщностъ много повече; въ Нова-Загора напр. на извѣстни мѣста констатираше съмъ лично, че само държавенъ данѣкъ се плаща 11 л. на декаръ. Свърхъ това има цѣли лози, които недавно сѣ изсъхнали и прѣобърнати на ниви, а обложени още като лози, защото освобождението на лозята, като такива, става по една дълга и сложна процедура. Въ Плѣвенъ и селата: Врѣстовецъ, Учинъ-долъ, Долни-Джбникъ, Карагунни и Пордимъ, Плѣвенска околия; въ село Девицки, Горно-Павликени, Александрово и други села въ Ловчанската околия ще намѣришъ лози, унищожени още прѣзъ 1899 г.; оттогава досега обработвани като ниви, но днесъ данѣкътъ на тѣхъ още не е прѣсмененъ, а плащанъ като на лози плусъ и поземеленъ данѣкъ като ниви. Нито опитаванията, нито молбитѣ на земледѣлцитѣ отъ това е вземено подъ внимание отъ нашата, иначе, твърдѣ ревностна финансова администрация. Но всичко това не стигнало. Десетото Обикновено Народно Събрание, съ законъ за общинскитѣ налози, дойде да наложи още нови данѣци върху лозята. Споредъ чл. 4 отъ сѣщия законъ, всички лози се облагатъ съ новъ данѣкъ, така нареченъ общински налогъ. Тукъ лозята сѣ раздѣлени на 5 качества.

За 1-во качество лозята плащатъ 1-30 л., за 2-ро качество — 1 л., за 3-то качество — 75 ст., за 4-то качество — 50 ст. и за 5-то — 25 ст. на декаръ. Ще се съгласитъ г. г. народнитѣ прѣдставители, че това е вече много. Да се взема единъ твърдѣ високъ поземеленъ налогъ, а върху него и общински, и окръжни, и училищни, а върху всичко отгървѣ още другъ общински налогъ, е прѣмно. По този начинъ у насъ систематично иде да се унищожатъ едно толкова грамадно и за държавата, и за населението производство. Миналата година въ XI-то Обикновено Народно Събрание бѣха правени на два пѣти прѣдложения за отмиѣнянето на този данѣкъ отъ други г. г. народни прѣдставители, но безуспѣшно.

Взимаме сѣблостъ да поднесемъ и сега слѣдующето прѣдложение възъ основа на правото, дадено намъ отъ чл. 109 отъ конституцията.

Прѣдложение.

Членъ единственъ. Отмиѣнява се чл. 4 отъ закона за общинскитѣ налози, утвърденъ съ Высочайши указъ отъ 19 януарий 1900 г. подъ № 16, като се освобождаватъ притежателитѣ на лози отъ плащане данѣкъ, нареченъ общински налогъ.

Ст. София, 29 априлий 1902 г.

Прѣдложители:

Ловчански народенъ прѣдставителъ:

Я. Забуновъ.

Поповски народенъ прѣдставителъ:

И. Георгиевъ.

Поддържаеме горното прѣдложение, народни прѣдставители: Н. Начовъ, И. Василевъ, А. Узуновъ, И. Пъевски, Д. Драгиевъ, Ат. Коновъ, М. Каравасилевъ, Б. Кръстевъ, А. Станчевъ, К. Малевъ, Н. Лефтеровъ, Г. Кутинчевъ, Ф. Симидовъ, П. Калининъ, Д. Колевъ, Л. Дуковъ, Д. Карамановъ, П. Тенчовъ, К. Господиновъ, Г. Хиновъ, Д. Тоневъ, Х. Тоневъ, В. Кобуровъ, П. Таслаковъ, П. Марковъ, Д-ръ К. Милановъ, В. Христовъ, Н. Дечевъ, П. Ковачевъ, В. Димчевъ, П. Нешевъ, С. Савчевъ, И. Соколовъ, П. Пановъ, В. Минчовъ, Н. Гимиджийски, Е. Начевъ, К. Диловски, Д-ръ К. Икономовъ, В. Поповъ, П. Чаушовъ, С. Митевъ, И. Пецовъ, Н. Рашеевъ, И. Арнаудовъ, Е. Хасановъ и Вен. Поповъ.

Министъръ М. Сарафовъ: Г-да народни прѣдставители! Запвямъ, че и азъ съмъ на мнѣние, по начало, общинскитѣ налози върху лозята да се отмиѣни, но трѣба да се намѣри срѣдство, за да може това отмиѣнение да се не отрази лошо на приходитѣ на общинитѣ. Комисията, която ще се занимае съ изнамѣрването на такова срѣдство, ще бѣде нужно да бѣде освѣтлена върху сегашното положение на въпроса. Вие знаете, г-да народни прѣдставители, че общинскитѣ налози върху лозята замѣни октроата, замѣни она налогъ, който

до началото на 1900 г. се събираше отъ спиртнитѣ пития — и други произведения мѣстни — въ полза на общинитѣ. Споредъ закона, общинскитѣ налози не отиватъ въ полза само на градскитѣ общини, така щото, ония господа отъ земледѣлческата група, които се оплакватъ, че земледѣлцитѣ, или, по-добрѣ, обработвачитѣ на лозята плащатъ единъ данъкъ, за да отивалъ въ полза само на градскитѣ общини, нѣматъ основание да твърдятъ това. Азъ ще ви съобща какво е произведението на общинския налогъ върху лозята прѣзъ послѣднитѣ години, т. е. прѣзъ 1900—1902 г., и ще ви кажа като какво сж се ползували градскитѣ общини и какво сж се ползували селскитѣ общини, за да може, като обсъди въпроса — разбирамъ не тукъ, но когато се разисква въпросътъ въ комисията, — да могатъ г. г. комисаритѣ да бждатъ съвършено освѣтлени върху работата. Прѣзъ 1900 г. сж били обложени съ общински налогъ 1.035.000 л., отъ които прѣзъ 1900 г. сж постѣпили само 62.346 л., защото събирането захванало отъ м. октомврий. Прѣзъ 1901 г. повърхността на обложениѣ съ общински налогъ лозя е 1.037.000 декара. Общиятъ облогъ на данъка е билъ опрѣдѣленъ на 1.142.000 л., а прѣзъ годината постѣпило 1.064.000 л. Прѣзъ 1900 г., значи, постѣпленията не сж вѣрѣли добрѣ и останало е да се събира прѣзъ слѣдующитѣ години. Събраната прѣзъ 1901 сума 1.142.000 л. обема събраното отъ налога за 1901 и недобора отъ 1900 г. Прѣзъ 1902 г. обложено е 956.000 декара, слѣдователно, около 80.000 декара лозя по-малко, отколкото прѣзъ 1901 г. Данъкътъ е опрѣдѣленъ на 1.042.000 л. Виждате, г-да народни прѣдставители, че общинскитѣ налози върху лозята прѣзъ тѣзи 3 години горѣ-долу се констатира на около 1.100.000 л.

Разпрѣдѣлението пъкъ на общинскитѣ налози въобще между градски и селски общини е направено ето какъ. Прѣзъ 1900 г. раздѣлено е всичко отъ произведението на общинскитѣ налози, на градове и села, 2.307.000 л. Отъ тѣхъ сж дадени на градскитѣ общини 1.958.000 л., а на селскитѣ 349.000 л. Значи, селскитѣ общини сж взели 17, почти 18 на стотѣ отъ това, което сж взели градскитѣ общини. Прѣзъ 1901 г. общото произведение отъ общинскитѣ налози е 4.927.000 л. Отъ тѣхъ е дадено на градскитѣ общини 3.956.000 л., а на селскитѣ е дадено 970.000 л. Дадено е, слѣдователно, $24\frac{1}{2}\%$ на селскитѣ общини отъ онова, което сж взели градскитѣ общини. Виждате, че има една разлика въ подобрене; дѣлътъ, който взематъ селскитѣ общини отъ общинскитѣ налози отъ 17 или 18% , се възкачва на $24\frac{1}{2}\%$.

Вие виждате, г-да народни прѣдставители, че отъ общата цифра на общинскитѣ налози, въобще отъ всички общински налози, които възлизатъ прѣзъ 1901 г. почти на 5.000.000 л., данъкътъ върху лозята дава почти четвъртината — отъ 4.927.000 л. данъкътъ отъ общински налози лозята даватъ 1.145.000 л. Това при прѣдположение, че установениятъ общински

налогъ върху лозята се събира напълно, защото цифрата 4.927.000 показва събраното наистина отъ общинскитѣ налози, а 1.142.000 л. е обложната сума. Ако току-тъй общинскитѣ налози върху лозята се махне, ние ще прѣкратимъ прихода на общинитѣ въобще, градски и селски, приблизително съ четвъртина. Ако една община получава въ годината приходъ отъ общински налози въобще 100 л., слѣдъ прѣмахването просто и чисто на налога върху лозята ще получава нѣщо около 75 л. Въ това вѣрѣме, значи, когато отъ всички страни се чуватъ оплаквания, че общинитѣ се намиратъ въ много неблагоприятно финансово положение, че общинитѣ не могатъ да посрѣщатъ съ приходитѣ си най-необходимитѣ свои разходи, то би значило, чрѣзъ простото прѣмахване на общинския налогъ върху лозята да лишимъ общинитѣ отъ четвъртина отъ туй, което сега получаватъ, слѣдователно, да направимъ тѣхното положение още по-несносно. Комисията, която ще разглежда законопроекта, ще трѣбва да има туй нѣщо прѣдъ видъ, щото да не би съ едно прибързано рѣшение да произведе съвършено противното отъ онова, което сега владѣе въ общественото мнѣние. Тукъ, въ Народното Събрание, и вънъ, въ народа, въ пресата наша — отъ всички страни чуваме се едно оплакване, че трѣбва да се помогне на общинитѣ, трѣбва да се уголѣмятъ приходитѣ имъ, а споредъ разглеждания проектъ ще се направи противното.

Тия сж цифровитѣ данни, които имахъ да ви съобща, за да можете да прѣцѣните значението на въпроса, който прѣдлежи да рѣши Народното Събрание.

Сега, г-да народни прѣдставители, има и друга страна на въпроса. Споредъ нашитѣ международни задължения, ние можемъ да вземаме консомативни данъци, оетроа, отъ чужди стоки само тогава, когато облагаме съ тѣхъ и нашитѣ мѣстни стоки. Има артикули, които сж чуждо произведение и които сж и наше и за които законитѣ, договоритѣ опрѣдѣлятъ максимума на облагането. Напр., за виното, на всички вамъ е извѣстно, че се прѣдвизка да може да се облага чуждестранното вино съ 4 стотинки на литъръ, когато е въ бурета. Вино въ бутилки, съ $\frac{3}{4}$ литри въ бутилката, плаща 50 стотинки. Чрѣзъ нашия общински налогъ върху лозята натъкмено е да се облагатъ по единъ косвенъ пътъ нашитѣ вина и ракии съ консомативенъ налогъ. По тоя начинъ тѣ се облагатъ съ оетроа и ние по договоритѣ имаме право да облагаме и чуждестраннитѣ вина и ракии, които влизатъ въ Княжеството, съ сѣщия налогъ. Ако ние прѣмахнемъ общинския налогъ върху лозята или, съ други думи, ако прѣмахнемъ оетроата върху нашитѣ вина и ракии, ще се порожи въпросъ: дали ще можемъ да облагаме чуждестраннитѣ вина и ракии, които влизатъ въ Княжеството? И, естествено, това е отнапрѣдъ рѣшено въ наша вѣрѣда. Колко и да произвеждаме ние много вино въ Княжеството — азъ съжалявамъ, че не мога да кажа точно цифрата

на произвежданото вино у насъ, не можахъ да я намѣря нито въ моето Министерство, нито въ Министерството на Търговията и Земледѣлието, — колкото и да произвеждаме много вино у насъ, вносътъ на вина отъ чужбина се продължава да съществува. Прѣзъ 1899 г., напр., когато общинскиятъ налогъ върху лозята не съществуваше още, а съществуваше октроа, внесено е въ Княжеството около 2.000.000 литри вино, което е платило октроа 81.000 л.; прѣзъ 1900 г. внесени сж чужди вина 474.000 литри и събрано е общински налогъ, октроа, 19.000 л.; прѣзъ 1901 г., съ съжаление трѣбва да установя, че количеството на внесеното отъ чужбина вино се е уголѣмило на 1.459.000 литри и събрано е октроа 58.000 л. Ако, слѣдователно, прѣмахнемъ общинския налогъ, ще трѣбва да оставимъ чуждестраннитѣ вина и ракии да влизатъ свободно въ Княжеството и съ това ще усилимъ още повече недостига въ бюджетитѣ на общинитѣ, градски и селски, като ги лишимъ отъ октроата: отъ друга пъкъ страна ще усилимъ вноса на чуждестраннитѣ вина, за да могатъ да подбиятъ още повече нашето мѣстно вино. Първата помисль, която дохожда на човѣка, когато иска да прѣмахне общинския налогъ на лозята, безъ да лиши общинитѣ отъ прихода, е да се възстанови пакъ октроата върху мѣстнитѣ вина и ракии, както съществуваше съ закона прѣди 1899 г. Но въ закона прѣди 1899 г. се прѣдвиздаше, щото всичкитѣ артикули, които влизаха въ общинитѣ, да плащатъ октроа. Ако сега отнемете само общинския налогъ върху лозята и турите октроа само на вината и ракиитѣ, ще излѣзе, че ще задѣлжимъ общинитѣ да турятъ баристри за сравнително много малко приходи и, безъ съмнѣние, въ много общини разносикитѣ по събирането ще прѣвишатъ самия данъкъ. Забѣляжете добръ, че мѣрката трѣбва да бѣде обща, защото чуждестраннитѣ артикули плащатъ октроа на границата; слѣдователно, всѣки единъ прѣдметъ, който подлежи на октроа, щомъ влиза въ границата, плаща и данѣка. За да може да бѣде облагано по сѣция начинъ мѣстното производство, трѣбва да задѣлжимъ всички общини, въ които влиза, да се плаща октроа, защото иначе нѣма да бѣдемъ въ съгласие съ търговскитѣ договори, които казватъ, че не само налогътъ трѣбва да се събира еднакво, но и начинътъ на събирането да бѣде еднакъвъ. Иначе не може да бѣде. Защото, ако задѣлжимъ само извѣстни градски общини или имъ дадемъ право да събиратъ октроа, то онѣзи, другитѣ общини, които не го събиратъ, тѣ ще иматъ мѣстни произведения, които не плащатъ октроа, докато чуждестраннитѣ, които влизатъ въ тия общини, ще бѣдатъ платили. Не може, слѣдователно, възстановяването просто на октроата да го оставимъ факултативно, на волята на общинитѣ: ако искатъ да го събиратъ или да не го събиратъ, а, напротивъ, трѣбвало би да стане обща мѣрка за всички общини. Освѣтъ това, трѣбвало би да се облажатъ и онѣзи произведения, отъ които се из-

важдатъ вина и ракии, защото нѣкои общини, които по географическото си мѣстоположение иматъ лози и внасятъ грозде, ако гроздето не се облага, тогава и вината, които се произвеждатъ, и тѣ нѣма да бѣдатъ обложени, слѣдователно, ще има вина, които пакъ сж били освободени отъ октроа.

Налогътъ, съ който сж обложени сега лозята, общинскиятъ налогъ върху лозята, ако се прѣсмѣтне, той е единъ данѣкъ съразмѣрно доста сносенъ. Лопото е само тамъ, че вмѣсто да го плащатъ консоматоритѣ, вмѣсто да го плащатъ онѣзи, които употребяватъ тия пития, плащатъ го производителитѣ, и понеже данѣкътъ не е много голѣмъ, то често пѣти производителитѣ не могатъ да го стоварятъ върху купувачитѣ. За много косвени данѣци работата е полесна. Напр., за косвения данѣкъ върху тютюни съ данѣка се облага самиятъ прѣдметъ — тютюнътъ — и онѣзи, които произвежда тютюни или който го фабрикува, при продажбата на своята фабрикация или своето произведение взима отъ купувача онова, което е платилъ за данѣкъ. Въ случаи съ общинския налогъ на лозята работата не е тъй проста. Ако имаше голѣми производители, ако имаше голѣми стопани на лози, които да плащатъ голѣмъ размѣръ данѣкъ, които могатъ да влияятъ върху цѣнитѣ, по които се купуватъ вината, тѣ би имали възможностъ да стоварятъ данѣка върху купувача. Но у насъ, както е познато, въ по-голѣмата частъ отъ нашитѣ лозари такива отношения не съществуватъ, защото производителитѣ или обработвачитѣ на лози не сж стопани на голѣми повърхности лози и не могатъ да хвърлятъ данѣка върху купувачитѣ, нито да повлияятъ върху поскупиването на вината, не могатъ да повлияятъ на общата цѣна на вината, за да могатъ да иматъ по тоя начинъ компенсация. Излиза тогава, че трѣбва да се намѣри едно срѣдство, чрѣзъ което, като се прѣмахне общинскиятъ налогъ върху лозята, да се облажатъ нашитѣ мѣстни вина и ракии съ данѣкъ, който отговаря на нашитѣ международни задѣлжения, и, второ, съ такъвъ данѣкъ, който да не намали приходитѣ на общинитѣ. Като говоря за общинитѣ, азъ разбирамъ пакъ и градскитѣ, и селскитѣ общини. Колкото и малѣкъ да бѣде приходътъ на селскитѣ общини, той е единъ приходъ, и отъ таблицата, която се публикува въ „Държавенъ Вѣстникъ“ за разпрѣдѣление производството на общинския налогъ върху селскитѣ общини, вие ще видите, че има общини, които получаватъ доста голѣми суми, това, което не сж получавали прѣди издаването на закона отъ 1899 г. Азъ самичѣтъ трѣбва да ви кажа, че се занимавамъ почти 7—8 мѣсеца — отъ ноември м. г., — за да измисля такова едно срѣдство, което да ми позволи да обложя мѣстнитѣ вина и ракии съ октроа и да прѣмахнемъ общинския налогъ върху лозята. Това срѣдство не можахъ да го измисля досега. Ако тия г. г. комисари, които ще разглеждатъ закона, го изнамѣрятъ, азъ ще имъ бѣда много благодаренъ. Но, повтарямъ, добръ е да се не бърза съ тази работа, да се не гласува

предложението без обсъждане, а, наопаки, тръбва всички онѣзи господа, които се интересуват непосредствено — разбирамъ земледѣлцитѣ, — както и ония, които се интересуватъ въобще за успѣха на общинитѣ, тръбва да си дадатъ rendez-vous, да си дадатъ срѣща въ комисията, да обсъждатъ зрѣло въпроса и да ви предложатъ една мѣрка, която да бѣде приемлива и за общинитѣ, които азъ въ случая представявамъ. Азъ тѣхъ представявамъ, а не защищавамъ интереситѣ на държавата като министъръ на Финанситѣ. Въ тоя въпросъ Министерството на Финанситѣ нѣма нѣкой особенъ интересъ, защото този налогъ не влиза въ държавната хазна, а въ общинитѣ, и азъ се представлявамъ като защитникъ на общинитѣ и желая да не лишаваме бѣднитѣ и безъ това общини отъ единъ такъвъ приходъ, какъвто иматъ сега чрѣзъ налога върху лозята.

Д. Драгиевъ: Г-да представители! Предложението, което е предметъ на разглеждане, се отнася до единъ членъ отъ съществуващия законъ за общинскитѣ налози. Г-нъ Министерътъ на Финанситѣ биде така добъръ да обобщи нѣкакъ въпроса и въ стремлението си да покаже, доколко предложението тръбва да се пише тоя въпросъ, той посочи нѣкои цифрови данни, съ които се силѣше да докаже, че една отъ причинитѣ, по които твърдитъ твърдѣ не може да се бърза съ този въпросъ, е тая, че макаръ и да съществува общински налогъ върху лозята, отъ този налогъ се ползватъ най-послѣ и селскитѣ общини. Азъ съ удоволствие посрѣщнахъ туй обобщение на въпроса и ще си позволя да кажа и азъ нѣколко думи.

И тукъ въ Камарата, г-да представители, и вънъ въ обществото, устно и печатно, навсѣкѣдъ се пѣе пѣсенъта, че българскитѣ граждани не се дѣлятъ на съсловия, че българскитѣ граждани, че българскитѣ данъкоплатци сѣ равни прѣдъ законитѣ; дори и нашата конституция въ своя 57 членъ е гарантирала тая равноправностъ: (Чете.) „Всички български подданици сѣ равни прѣдъ закона. Раздѣление на съсловия въ България не се допуска“. Така пише конституцията, така се пише и говори у насъ. За жалость, обаче, взрѣмъ ли се въ грубата дѣйствителностъ, ние тръбва да констатираме печалния фактъ, че раздѣление грамадно съществува у насъ. Ние ще видимъ, че както държавнитѣ данъци сѣ стоварени главно върху плециитѣ на селското население, безъ съответствующи дѣлѣ на облаги, така сѣщо имаме и общински налози, които не сѣ изключение отъ това правило, и тѣ сѣ стоварени главно на гърба на селското население, за да бѣдатъ облагодѣтелствувани градскитѣ общини. Не сме ние, макаръ и чеда на селата, които ще искаме тази подѣлба у насъ на селяни и граждани. Доста сме подѣлени, тръбва да се съединяваме вече, а не да се дѣлимъ. Но ние констатираме, казвамъ, факта, че тази подѣлба съществува и че тази подѣлба се е изработила

тукъ, въ Камарата, и че тази подѣлба най-много се отразява въ този печаленъ законъ, нареченъ законъ за общинскитѣ налози.

Понеже г. Министерътъ на Финанситѣ посочи нѣкои цифри, за да не бѣда голословенъ, ще ми позволите да ви посоча и азъ нѣкои цифри, които почерпихъ отъ отдѣлението, което заведва този общински налогъ, които почерпихъ оттамъ, отдѣто е почерпилъ своитѣ твърдѣ кратки цифрови данни и г. Министерътъ на Финанситѣ.

Г-нъ Министерътъ, като искаше да защити съществуващото положение, подхвърли ни тая утѣшителна мисль: най-послѣ, каза, имайте прѣдъ видъ, че и селското население, че и селскитѣ общини получаватъ отъ този общински налогъ нѣщичко, и тѣмъ се хвърля една трохица, съставляюща 24% отъ тоя общински налогъ върху лозята. За да видите онуй ограбване, което върши тоя законъ на селскитѣ общини за смѣтка на градскитѣ общини, позволѣте ми да ви посоча тия цифри. Истина е, че срѣдниятъ доходъ, срѣдниятъ общински налогъ отъ лозята е 1.000.000 л. Друга истина е, че ние имаме 1.100.000 декара лозя. Отъ туй слѣдва, че на декаръ лозе се пада общински налогъ левъ срѣдно въ годината. Отъ тия 1.100.000 л. г. министърътъ казва, че се даватъ 24% на селскитѣ общини, а остатѣкътъ, 76%, се даватъ на градскитѣ общини.

Министъръ М. Сарафовъ: Не е така! Вие не ме разбрахте. Позволѣте ми само цифрата да Ви кажа. Азъ казахъ, че селскитѣ общини взиматъ 24½% отъ това, което взиматъ градскитѣ, отъ общинскитѣ изобщо.

Д. Драгиевъ: Добрѣ, и така да е. (Смѣхъ.) Но азъ поне друго-яче разбрахъ. Азъ разбрахъ, че г. министърътъ искаше да каже, че се дава 24% отъ общинския налогъ, събиранъ отъ лозята, защото, както знаете, има общински налогъ, събиранъ и на други мѣста; да, разбрахъ отъ думитѣ на г. министра, че 24% отъ общинския налогъ върху лозята се дава на общинитѣ. (Министъръ М. Сарафовъ: Отъ общото произведение!) А пъкъ г. министърътъ ме поправи въ тая смисль, че 24% се дава отъ общото. Това, г-нъ министре, имамъ честь да Ви обада, че е далечъ да опровергае оная истина, която тукъ азъ искамъ да изтъкна.

Въ селата, г-да представители, има 718.071 декара лозя, а градскитѣ общини иматъ 266.399 декара лозя. Какво слѣдва отъ това? Отъ 1.100.000 декара лозя, като се вземе годишно срѣдно по левъ на декаръ и като имате селски 718.000 декара лозя, най-елементарната справедливостъ изисква разпрѣдѣлението да се направи така, щото тѣхниятъ приходъ отъ 718.000 л. да отива въ самитѣ селски общини. (М. Такевъ: Г-нъ Драгиевъ, ако ми позволите, — отдѣ взехте тая цифра?) Тая цифра взехъ отъ онуй отдѣление, съставляващо частъ отъ Фи-

нансовото Министерство, което заведва тоя общински налогъ. Да, ходихъ въ министерството и ги взехъ отъ отдѣлението.

М. Такевъ: Отъ кое отдѣление?

Д. Драгиевъ: Да каже г. министърътъ какъ се то нарича.

Министъръ М. Сарафовъ: Отдѣлението за общинските налози, което се поддържа отъ сжщитѣ налози!

М. Такевъ: Вѣрна ли е цифрата?

Министъръ М. Сарафовъ: Както казахъ, общата цифра е вѣрна, но дали раздѣлението на селски и градски общини е вѣрно, не зная. Главното е, кой пие виното.

Д-ръ Н. Генадиевъ: София колко лозя има и колко получава отъ тоя налогъ?

Д. Драгиевъ: Тѣй щото, не е истина, че селскитѣ общини получаватъ съответствующата имъ се частъ отъ общинския налогъ, събирайтъ поне отъ лозята.

Но азъ ще посоча разпрѣдѣлението на цѣлия налогъ, за да видите несправедливостта въ всичката ѝ ужасия.

М. Такевъ: Г-нъ Драгиевъ! Още единъ въпросъ, ако ми позволите. Взехте ли свѣдѣния отъ отдѣлението, колко хектолитра вино се консумира въ градоветѣ и колко въ селата? (Смѣхъ.)

Д. Драгиевъ: За 1901 г., г-да прѣдставители, гледайте какъ е разпрѣдѣлена цѣлата сума. Понече г. министърътъ говори за цѣлата сума, ще ми позволите да ви посоча какъ става разпрѣдѣлението на тая сума. Споредъ цифритѣ, които взехъ отъ това отдѣление, което разпрѣдѣля този общински налогъ, излиза, че за 1901 г. е получено отъ спиртъ 979.765 л. и 46 ст. — стотинкитѣ ще оставимъ; отъ бира има общински налогъ 172.853 л.; отъ тютюнъ — 187.855 л.; отъ захаръ — 411.743 л. Ще се съгласите, че поне по изборитѣ даватъ и по малко шекеръ на селянитѣ. Г-нъ Бурмовъ нали е раздавалъ? — Отъ другитѣ прѣдмети: риба, дървено масло, маслини и др., които се потрѣбляватъ прѣимуществено отъ селското население, сж паднали за 1901 г. 2.137.455 л.; отъ лозята за 1901 г. — 1.064.609 л. и 45 ст. Вѣрни ли сж тия цифри, г-нъ министре? (Министъръ М. Сарафовъ: Да, вѣрни сж.) А онѣзи не сж ли вѣрни? (Министъръ М. Сарафовъ: Не зная.) Какъ прѣдполагате, вѣрни ли сж или не? (Министъръ М. Сарафовъ: Прѣдполагамъ, че сж вѣрни. Естествено, щомъ 4.000.000 излиза цѣлото.) За лозята е вѣрно, а за другитѣ прѣдполагате ли, че сж вѣрни? (Министъръ М. Сарафовъ: Естествено!) Тѣй щото, ако г. министърътъ посочи цифрата за об-

щинския налогъ на лозята, и виждате, че тая цифра е сжщата, която и азъ казахъ, моля да се не съмнѣвате, че, ако г. министърътъ бѣше посочилъ и другитѣ цифри, тѣ безъ друго щѣха да излязатъ едни и сжщи съ тия, що и азъ посочвамъ. (Ц. Таслаковъ: Не се съмнѣваме!) Всичкиятъ общински налогъ отъ лози, отъ захаръ, отъ тютюнъ, отъ риба, отъ маслини и отъ редъ други стоки е билъ за 1901 г. 4.954.283 л. и 39 ст. — близо 5 милиона. (Министъръ М. Сарафовъ: Да!) Какъ е станало, обаче, разпрѣдѣлението му между селскитѣ и градски общини? Трѣбва по-напрѣдъ, обаче, да ви кажа, че споредъ послѣдното прѣбройване, градски жители въ България има 738.866 души, а селско население — 2.964.763 души — почти 3 милиона; 740 хиляди градско население, а 3 милиона селско въ кръгли цифри. А какъ сж разпрѣдѣлени тѣзи 5 милиона общински налогъ между общинитѣ? Ето по кой справедливъ начинъ сж тѣ разпрѣдѣлени. На градоветѣ, на 740.000 градски жители е дадено 3.956.456 л. и 2 ст., а на селскитѣ жители, които сж 3 милиона, дадена имъ е само една троха — 970.753 л. и 44 ст. (А. Груевъ: Кои повече консумиратъ?) Вие повече консумирате, но консумирате чуждо. (Смѣхъ.) Че вие консумирате повече отъ селското население, не ще съмнѣние. Ако рѣчете да ни борите съ въпроса за консомацията, ние разполагаме съ нѣкои статистически данни относително прѣдметитѣ, отъ които излизатъ другитѣ общински налози, освѣнъ тоя на лозята, и вие ще видите, че стокитѣ, които се облагатъ, далечъ не се консумиратъ въ София само или само въ Пловдивъ, или само въ Русе. И азъ ще ви кажа, че ако въ София пиятъ бира, маслини яде селското население. Газѣта, която е била за 1901 г. 14.735.087 кгр., се гори не въ електрически освѣтената София, а въ селскитѣ колиби. Рибата, отъ която прѣзъ 1901 г. е внесено 1.106.758 кгр., развалената тая риба се яде въ селата, когато тукъ ядатъ печени гьорговски ягнета. (Гласове: И черенъ хайверъ! — Смѣхъ.) Да, и черенъ хайверъ. Па можемъ да ви посочимъ и други работи. Та какъ изисква правдата? Тая правда, която всички чувствуваме въ сърдцата си, но на смѣтка на всички ни не иде да вървимъ по нея, тая правда изисква, щото тоя общински налогъ отъ 5 милиона, събирайтъ повече отъ гърба на селското население, да се раздава справедливо. И много съжалявамъ, че г. Сарафовъ е забравилъ ония хубави думи, които е казалъ по тоя въпросъ, (Министъръ М. Сарафовъ: Да, да, то е вѣрно!) когато се е разисквалъ законопроектътъ за общинскитѣ налози. Азъ ще Ви ги припомня. (Министъръ М. Сарафовъ: Не, азъ не съмъ ги забравилъ; наопаки, азъ Ви казахъ, че азъ бѣхъ онзи, който повдигнахъ въпроса, да се дава и на селскитѣ общини!) Вие обобщихте тия въпросъ и азъ Ви крайно благодаря. „Първото нѣщо“, казва г. министъръ Сарафовъ (Нѣкой отъ прѣдставителитѣ: Тогавана не е билъ министъръ!) въ дневникитѣ отъ 1899 г.,

книга III, стр. 956, „първото нѣщо, що бие въ очи, г-да народни прѣдставители, то е, че споредъ таблицата ние ще заставимъ 3½ милионно население да плаща данѣкъ, за да се раздаде произведението му на 700.000 жители само. Това ще бие най-много въ очитѣ на селското население“. Да, то ги бие, г-да прѣдставители, по кесиятъ, бие ги въ очитѣ, бие ги въ сърцата. Тогазъ е казалъ много хубави думи и г. Константиновъ, на е казалъ и други думи още и г. Сарафовъ, и ако стане нужда, може да ги посоча. (Министъръ М. Сарафовъ: Да, да, г-нъ Драгиевъ! Азъ и сега стоя на сжщото!) Така щото, азъ бихъ желалъ, така и и така се повдигна този въпросъ и като сме почти всички ние избрани повече, тѣй да се каже, отъ селяни, като не прѣдставляваме само градоветѣ, но прѣдставляваме и селата, да прѣпоръчаме на почитаемата комисия, на която ще се прати туй прѣдложение, да се занимае и съ справедливото разпрѣдѣление на тоя тѣй нареченъ общински налогъ. Споредъ моята смѣтка, тѣзи 5 милиона, ако се раздѣлятъ не тѣй мащехски, и ужасно мащехски, както сж разпрѣдѣлени сега: на селскитѣ жители по 50 ст., а на градскитѣ жители въ една община по 6 л., въ друга по 8 л., въ друга по 10 л., въ друга по 11 л., а пъкъ на благословена София по 16 л. на жителъ (Смѣхъ.) — 32 пъти повече получава единъ софийски жителъ отъ единъ сухиндолски жителъ, отъ единъ стапимашки жителъ, отъ единъ чирпански жителъ, отъ редъ други жители, които и лозя иматъ и тѣ потрѣбляватъ ако не черенъ хайверъ, баремъ миризлива риба, но сѣ таки сж онеправдани, — ако би да се направи, казвамъ, едно справедливо разпрѣдѣление на тоя налогъ — а то трѣбва да се направи — споредъ моята смѣтка, която е не само моя, но и вие, ако и направите, ще бѣде сжщата, излиза, че сжествуващиятъ общински налогъ, разпрѣдѣленъ по равно на жителитѣ, както пише българската конституция, че българскитѣ граждани сж равни прѣдъ законитѣ, тогава на селското население ще се падне сумата 3.965.952 л. и 90 ст., а на градскитѣ общини ще се падне — повеже сж 700.000 души — справедливиятъ дѣлъ отъ 988.602 л. (Г. Киреовъ: Ще умратъ отъ гладъ!) Азъ мисля, че всички трѣбва да искаме туй разпрѣдѣление.

А. Влажевъ: Нали ще го отмѣнимъ, г-нъ Драгиевъ? Азъ съмъ за отмѣнението, а не за разпрѣдѣлението му! Нали за това вдигаме гюрултия? (Смѣхъ.)

Д. Драгиевъ: Азъ искамъ да бѣде отмѣненъ общинскиятъ налогъ на лозята, а останалиятъ налогъ да бѣде справедливо разпрѣдѣленъ по равно. Това е моето мнѣние.

Забравихъ да спомена за друга една неправда, че когато на селскитѣ лозя се взема и този общински налогъ, и ония, тѣй наречени, общински врѣхнини, които общинитѣ по бюджетитѣ си прѣд-

виждатъ, този законъ е прѣдвидѣлъ, лозята на градскитѣ общини да плащатъ само този общински налогъ, а ония градски врѣхнини на поземелния налогъ изрично забранява да се взематъ на тѣхъ. Но ще ми се каже, г-да народни прѣдставители, друго нѣщо, — че градоветѣ имали по-голѣми нужди. Азъ пъкъ мисля тѣкмо противното, че селата иматъ по-голѣми нужди и че градоветѣ, ако иматъ нѣкои свои нужди вече що-годѣ удовлетворени, то, напротивъ, селата иматъ нужди въ пълната смисълъ на думата, които сж далечъ да бѣдатъ удовлетворени. Ако вие въ градоветѣ срѣщате баремъ училища, въ селата ще намѣрите тѣмни подземия, дѣто селскитѣ дѣца губятъ здравето си, както и селскитѣ учители; ако въ градоветѣ ще намѣрите що-годѣ пострани улици, въ селата не само пострани улици нѣма, ами и отъ селото до града, макаръ и 25 години редомъ селското население най-вече да е платило милиони пѣтна повинностъ, тя се губи татѣкъ нѣкъдѣ и сѣ пакъ селското население затѣва и чути колата си, уморява добитѣка си, газикалъ до колѣнѣ и губи врѣме и работа поради калнитѣ и неуредени междуселски пѣтища. Ако въ нѣкои градове има електрическо освѣтление, ще срѣщнете не едно селско сѣмейство, което яде коравия свой залѣкъ на мѣсечината; ако въ градоветѣ има разни казарми, които сѣ таки, като иматъ въ себе си нѣколко хиляди хора, даватъ имъ що-годѣ единъ приходецъ, отъ какѣвто селата сж лишени; ако гимназиитѣ, виспитѣ училища, срѣднитѣ, другитѣ специални и пр. училища пове-чето не, ами почти всички сж въ градоветѣ и ако градоветѣ взематъ що-годѣ приходецъ и отъ това; ако сждилищата сж всички въ градоветѣ, тогазъ, съгласѣте се, че макаръ селското население да не яде черния хайверъ, който ядете въ София или другадѣ, макаръ да не пие бира, макаръ то да не носи на краката си жълти и червени обуца, а сж-сани цървули, на често ходи и босо, макаръ да не купува ония европейски стоки, въ които ние, хората въ градоветѣ, труфимъ себе си, но при всичко туй, г-да прѣдставители, ще отдадете правда на тия хора, на плещитѣ на които е стоваренъ отъ 500 години напредъ въ турско врѣме и 25 години става въ българско врѣме данѣчниятъ товаръ, общитѣ държавни разноски, ще имъ отдадете пълно право тѣмъ, да искатъ справедливото разпрѣдѣление на този данѣкъ; ще признаете и на насъ правото, че си струва, не само струва, не само си има мѣстото, ами че нашъ дългъ е, на насъ, които не сме избрани съ влияние морално или полицейско, ще ни отдадете право, поне отъ врѣме на врѣме, макаръ и не съ такава компетентностъ, съ която се отличаватъ мнозина отъ васъ, макаръ и не съ тази вѣщина по въпроситѣ, ще ни отдадете право, казвамъ, да оплачемъ нѣкой пѣтъ и ние, така както г. Каравеловъ обича да ни обвинява въ нѣкакви плакалничества, да искаме справедливостъ за всички! Искамъ да кажа, че ще удовлетворимъ отъ една страна селското население, ще удовлетворимъ и

самата правда, ако направимъ едно справедливо разпрѣдѣление на тоя налогъ. А додѣто е сегашната ужасна неправда, ще ни признаете, казвамъ, правото да имаме малко плакачество, поне прѣзъ 10—20 дена еднажъ въ Камарата! Защото, г-да прѣдставители, тоя плачъ, който може да чувате вие тукъ и който сигурно дразни вашето ухо, навикнало всрѣдъ една друга обстановка, ще да се съгласите, че той е много по-голѣмъ тамъ далечъ, въ тъмната провинция и че, ако ние забавяме да удовлетвори́мъ справедливитѣ искания на туй мнозинство, неговиятъ плачъ ще стане не по-малкъ, а ще стане по-голѣмъ, и отъ плачъ, рано или късно, ще да се обърне въ гласъ господарски, въ гласъ повелителенъ! (Гласове: Заключение Ви?)

П. Таслаковъ: Г-да народни прѣдставители! Въпросътъ, който ни занимава, съвсѣмъ не е тоя, къдѣто ни заведе както самото изложение отъ страна на г. министра, тъй сжщо и разискването отъ страна на г. Драгиева. Тукъ се касае само за отгѣнение на единъ членъ отъ закона за октроалния налогъ, който облага лозята, и за него трѣбваше само да говоримъ, а пъкъ ония мисли, които изказа г. Драгиевъ, си иматъ мѣстото, когато се внесе едно особено прѣдложение за разпрѣдѣлението сумитѣ, които се получаватъ отъ този данѣкъ. (Д. Драгиевъ: Ще внесемъ и такова!) Прѣди всичко, понеже се изтъгна този въпросъ и бѣхъ взелъ думата, считамъ за нужно да кажа и азъ нѣколко думи върху това, което г. Драгиевъ тъй краснорѣчиво изтъгна прѣдъ Народното Собрание. Не ще да е тъй много правъ г. Драгиевъ; той може да има донѣкъдъ право, че не е справедливо разхвърленъ този данѣкъ, но не чакъ толкова, колкото той си мисли, защото, ако обърнемъ листото малко по-назадъ, прѣди 1896 г., когато този законъ не сжществуваше, т. е. когато тоя данѣкъ не се събираше тъй, а се събираше съвършено друго-яче отъ самитѣ общини въ градоветѣ и селата за себе си, тогава ние ще намѣримъ оная грамадна разлика, която сжществува не вече както сжществува ти въ разпрѣдѣлението на данѣка, но много по-голѣма, въ самото постѣпление на този данѣкъ въ селскитѣ и градскитѣ общини. Тогазъ, когато въ голѣмитѣ градове постѣпваше октроа съ нѣколко стотини хиляди лева, въ селата не можяха да постѣпятъ нито съ десетини лева, защото селата прѣнебрѣгваха, отъ една страна, този данѣкъ и защото понѣкогашъ нѣмаше пъкъ отъ какво да го събератъ. Помнѣте добръ — азъ не съмъ да не отдамъ право на г. Драгиева въ неговитѣ смѣтки, които той изложи, — но помнѣте добръ въ сжщото врѣме, че би трѣбвало да вземемъ въ съображение онова, което е било и което сж имали селата, когато ще имъ даваме октроа при новото положение; трѣбва да вземемъ прѣдъ видъ и дѣйтѣ съображения. Сегга, не мога да откажа, че и селското население потрѣбва доста много такива артикули, каквито сж: газъта, солъта и пр. — прѣд-

мети, които се употребяватъ въ голѣмо количество. Но тѣхната октроа е съвсѣмъ малка, тогава когато на ония прѣдмети отъ изтънчени вкусъ, ако могатъ да се изрази, има много голѣма октроа. Послѣ, ако вземемъ статистиката на онова, което постѣпва въ София, и онова, което постѣпва въ Станимака или нѣкои други градове, ще намѣримъ пакъ тоже грамадна разлика, която, ако и да се не доближава до тази пропорция, която сжществува при разпрѣдѣлението на октроата, но сѣ таки не е онай, която г. Драгиевъ изтъгна. Тѣй че, трѣбва да бъдемъ справедливи, когато разискваме въпроса, защото утрѣ ще изтъгне такова прѣдложение, което и азъ ще поднина и поддържа, да стане едно ново разпрѣдѣление по единъ справедливъ начинъ, но ако мислите да отидете до тая справедливостъ, която г. Драгиевъ прѣпорѣча, тогава, позволѣте ми да кажа, че ще възбудите градоветѣ противъ селата и не зная кой ще бѣде побѣдителътъ, не зная кой ще бѣде правиятъ, не зная да не захванатъ, г-нѣ Драгиевъ, да плачатъ градоветѣ отъ селата, защото тогава ще бѣде още по-грозно! Послѣ, когато разискваме този въпросъ, тоже трѣбва да си направимъ единъ отчетъ, каква разлика сжществува между градското население и селското население: само тая ли разлика, че единитѣ живѣятъ въ градоветѣ, а другитѣ въ селата? Ако е тая, вие сте правъ, г-нѣ Драгиевъ, но ако е начинътъ на живѣенето, начинътъ на изкарването хлѣба, начинътъ на поминѣка, тогава, позволѣте ми да Ви кажа, че такава разлика почти не сжществува. Малкитѣ градове не сж нищо друго, освѣнъ едни голѣми села. Тамъ всички сж земедѣлци. Тамъ какво правятъ повече отъ селянитѣ? Ето какво. Селянинътъ, като си доведе воловетѣ, често нхти натири ги въ двора, остави ги на жената си или на дѣцата си да се занимаватъ съ тѣхъ, а той отива въ механата; когато гражданинътъ не прави това — напр. въ Тетевентъ, въ Троянъ, въ Габрово, въ Тръвна и други такива градове съвсѣмъ не е така. Той цѣла недѣля въ свои дукитѣ шие съ иглата или чука съ чука и, щомъ врѣмето му позволи, взема оралото и отива да оре нивата си, взема мотивата и отива да копае лозята си и т. н. Кой повече работи, г-нѣ Драгиевъ, нашиятъ селянинъ въ кръчмата ли, или моитѣ граждани, който денонощно работи, който на лампа стои цѣли нощи? (Ржкоплѣскане.) Азъ ви моля да не правите тази разлика, защото ти съвсѣмъ не е така, както Драгиевъ я прави. (Шумъ.) Вие всѣкога, когато говорите за селяни и граждани, вземате Русе, Пловдивъ и София! (Д. Драгиевъ: Ние еднакво гледаме на всички.) Когато ми вземате София, помнѣте, че София дѣйствително е единъ търговски и чиновнически градъ и тамъ имате право. И отъ София вие какво искате да ви произведе? София е единъ градъ, който само ще яде, и внимавайте колко му давате, защото, колкото му дадете, толкова ще изяде, но правѣте разлика между малкитѣ градове и селата, и подѣйте туря

такава разлика, защото е смъшно. Азъ не мога да направя никакво различие — поне за Троянска, Ловчанска и Севлиевска околии, които добръ познавамъ, — не мога да направя никаква разлика между граждани и селяни, защото и единиятъ е земеделецъ, и другиятъ е земеделецъ. Разликата е, че въ едно и също време единиятъ е и земеделецъ, и скотовъдецъ, и занаятчия, и търговецъ, когато другиятъ е само земеделецъ. (Д. Колевъ: Защо се прави разлика!) Моля ви се, да не ме прѣкъсвате; вие имате толкозъ добра способностъ и куражъ да вземете думата и да говорите. Като правимъ това сравнение, не бива да отиваме дотамъ, додѣто г. Драгиевъ отива, и не бива да считаме този плачъ за страшенъ, който утрѣ можелъ да се прѣобърне въ заповѣдничество. Това може да се върти само въ главата на г. Драгиева.

Дохождамъ сега до нѣкаква си статистика, която Драгиевъ ни изложи и която азъ на бърза рѣка можахъ да схвана, че въ селата имало лозя 700 и толкозъ хиляди декара, а въ градоветъ само 200 хиляди. Това е вѣрно. Но вие знаете ли, г-нъ Драгиевъ, кои сж стопанитѣ на тия лозя, знаете ли кои ги обработватъ? Знаете ли, че половината почти сж на гражданитѣ, че много граждани иматъ лозята си въ селата? (Д. Драгиевъ: И селянитѣ иматъ лозя въ градоветъ.) Това не ви дава право да мислите, че непрѣмѣнно селянитѣ сж, които притежаватъ тия лозя. Тѣй че, и тѣзи цифри не трѣбва да ги вземате така сухи, да ги хвърляте прѣдъ очитѣ на прѣдставителитѣ и да мислите, че много голѣма истина сте казали, както вие обичате да се изразявате. Азъ ще свърша съ този въпросъ, като ще кажа едно нѣщо: до извѣстна степенъ г. Драгиевъ има право; разпрѣдѣлението на тоя налогъ не е толкозъ справедливо, но ако ни накара да отидемъ толкозъ далече, колкото той иска, азъ мисля, че ще направимъ най-голѣмата глупостъ, която може да се направи въ едно Народно Събрание.

Сега да дойдемъ на самия въпросъ. Защо селянитѣ и гражданитѣ, стопанитѣ на лозята, сж противъ октроата? Това е ясно. Тѣ биха приели тоя данѣкъ на драго сърдце, както се съгласиха и по разхвърлянето на поземелния данѣкъ въ 1895 г., ако се не лѣжа, да легне по-много върху лозята. Тѣ разпрѣдѣлиха данѣка върху отдѣлнитѣ категории земи, като оставиха за лозята най-голѣмата пропорция, защото тѣ бѣха най-производителнитѣ. Заради това ще срѣщнете на нѣкои мѣста да иматъ 10—12 л. държавенъ данѣкъ върху декаръ лозе. Селянитѣ сами сж ги обложили. Вие знаете комисиитѣ отъ кого се състоятъ. Даже балканскиятъ Троянъ, който има слаби лозя, и той остави своитѣ лозя, отдѣли ги и, когато имаше ниви съ 60 ст. на декаръ, той обложи лозята съ 2½ л., защото и на Троянъ лозята можеха да даватъ повече, отколкото ливадитѣ и нивитѣ. Днесъ, обаче, положението се измѣни. Лозята пострадаха отъ филоксерата, която не е толкозъ страшна, колкото перо-

поспората. Филоксерата убива лозята набързо и освобождава стопанитѣ имъ отъ работа и отъ плащане данѣци, докато пероноспората не прави това. Тя дава хубава надежда и въ срѣдата на лѣтото всичко рухва. — Човѣку не му се иска да изкопае лозето си. Хората не вѣрваха на прѣскането съ синия камѣкъ, но най-послѣ захванаха да вѣрватъ. Но съгласѣте се, че това изисква голѣми разноси: за единъ декаръ 10 л. трѣбва да се похарчатъ, когато той, поне на слабитѣ мѣста, не дава и толкозъ чистъ приходъ. Ето защо сж противъ този налогъ, и ние, ако отмѣнимъ този данѣкъ, ще направимъ една справедливостъ, но нѣма да се свърши съ това; ние трѣбва да отидемъ по-нататѣкъ, трѣбва и лозята да ги прѣхвърлимъ въ другитѣ земи и, когато захванемъ да разпрѣдѣляме, да не правимъ разлика между тази категория отъ земитѣ и ако сметемъ, че тя е по-производителна, да считаме, че тя изисква и по-голѣми разноси и че чистиятъ приходъ нѣма да бѣде по-голѣмъ отъ този на пшеницата, на нивитѣ, ливадитѣ и пр. Азъ мисля, че съ това никакво облекчение голѣмо нѣма да донесемъ, при всичко че ще донесемъ едно какво-годѣ, но ако отидемъ по-нататѣкъ съ тоя данѣкъ, хората ще се отчаятъ и лозята рискватъ да се унищожатъ. Защото, съгласѣте се, че който се занимава съ земледѣлие и е отъ срѣдна рѣка и нѣма свободенъ капиталъ, не е въ състояние да отгледва едно лозе, за което се изискватъ толкозъ много разноси за купуване прѣчки, за присаждане и т. н. Тѣй сжщо, когато говоримъ за този въпросъ, остава да разрѣшимъ и другия, за който загатна г. министърътъ. Нѣма ли да ни кажатъ намъ ония, които сж свързали съ насъ извѣстни договори за налозитѣ, които правимъ върху стокитѣ, които постѣпватъ отъ вѣнъ? Имаше, дѣйствително, такъвъ въпросъ още въ 1899 г., който се породѣ още при приемането на тоя законъ, и затова се наложи този данѣкъ върху лозята. Какво ще кажатъ сега, не знаемъ. Щомъ отхвърлимъ налога върху лозята, дали не ще кажатъ: и ние не щемъ да плащаме октроа. Добръ ще е да размислимъ за това и да прѣпорѣчаме на комисията да размисли, нѣма ли да бѣде по-добръ да се обложатъ по нѣкой начинъ вината, защото тукъ се говори за лозя, и то само онова количество, което излиза въ търговия, въ оборотъ. Споредъ мене, не може да наложимъ налогъ на чиститѣ произведения, когато се намиратъ въ рѣцѣтъ на самитѣ производители, защото може да ги приготвяватъ за собствено консомиране и нѣмаме право да ги облагаме. И най-справедливо, споредъ мене, е да плащатъ налогъ, които консомиратъ произведението. А това ще се постигне само тогава, когато ние обложимъ съ октроа вината при влизането имъ въ различнитѣ общини. Друго-яче не може да ги обложимъ по начина, какъвто законътъ прѣдвизда за тоя данѣкъ, освѣнъ ако вмѣкнемъ единъ членъ, че общинитѣ се задължаватъ да облагатъ внесеното количество вино за консомиране въ

тѣхната община съ известна такса, а пъкъ общинитѣ ще бждатъ задължени да ги дадатъ на търгъ, защото иначе нѣмаме гаранция, че нѣма да ставатъ злоупотрѣблениа. Само по този начинъ ще можемъ да снемемъ този налогъ отъ лозята и, ако искаме да облагаме по-нататъкъ, трѣбва да размислимъ за правилното разхвърляне на поземелния налогъ и, за да имаме тази възможность, трѣбва да направимъ трето нѣщо, да обложимъ само вината, които сж за продажъ, и то въ общината, която ги консумира.

Я. Забуновъ: Г-да прѣдставители! Слѣдъ туй, което казаха моя приятель г. Драгиевъ, сжщо и г. Таслаковъ, ще кажа твърдѣ малко, защото мислѣхъ да се попростра по-дълго, но много нѣща почти се изказаха.

Не може да се оспори́ва отъ никого, че ние, ако имаме едни производители, едно производство, което да заема второ мѣсто, то е лозарството. Отъ 100.000 декара лозя се получава досега срѣдно годишно около 44 милиона бруто доходъ. Това е прѣсмѣтане на вѣщи хора, това го казва и статистиката, приблизително това го казва и специалното отдѣление въ Министерството на Търговията и Земледѣлието. Обаче, не може да се откаже и туй, че въ послѣдно врѣме този доходъ отъ 44 милиона лева е спадналъ неимоверно. Азъ съжалявамъ, че не мога да кажа цифрата, но нѣма да сбъркамъ, ако кажа, че бруто доходъ отъ всички лозя не вѣрвамъ да бжде повече отъ 10—12 милиона сега. Не смотра на това и филоксерата съсина лозята, макаръ и да казватъ, че само въ Сѣверна-България нѣкои и други окрѣзи сж заразени отъ филоксерата. По това не е вѣрно, защото всичкитѣ лозя въ България сж заразени: въ Русенския окрѣгъ, града Русе — градскитѣ лозя сж заразени, въ Варненско сж заразени — въ цяла Сѣверна-България може да се каже; послѣ въ Сливенско, Станимашко, Старо-Загорско — и тамъ сж заразени. Само едно нѣщо ще ви кажа, че респективнитѣ органи криятъ това, защото се боятъ отъ суевѣрията на населението. Тѣй щото, злото, което ни прѣдставлява този бичъ, не е тѣй, както се прѣдставлява, но е много по-голѣмо. Тѣй сжщо и г. Таслаковъ добави второ нѣщо, че пероноспората дойде да унищожи всичко останало. Тѣй щото, пакъ повтарямъ да кажа, като подчерквамъ, че не вѣрвамъ да имаме повече отъ 10—12 милиона лева. При туй положение какво правимъ? Добръ ще бжде да викинемъ или, по-добръ, да хвърлимъ единъ кратъкъ погледъ и да видимъ какво правятъ на вѣнъ. Навсѣкѣдѣ правителствата, къдѣто мислятъ, че тѣхна длъжность е да са грижатъ за подобрението, или за подпомагането, или задържането народния поминѣкъ, не жалятъ нищо за да направятъ това. Докато, напр., въ Германия изхарчиха въ 4 години 6.900.000 марки и сж намалили до минимумъ, даже унищожили всичкия данѣкъ на лозята, които сж били заразени, докато

въ Италия похарчиха досега 13 милиона лева — и трѣбва да ви кажа, че тамъ сж взимани по-напрѣдъ толкова крути мѣрки, щото много малко пространство лозя има заразено — и докато въ Русия, която има толкова лозя, колкото ние, сж похарчили 2½ милиона рубли и сж освободили всички тия лозя отъ данѣкъ, и докато Франция, която дава редъ премии и улеснения и която освобождава почти повечето лозя отъ данѣци, за тия заразени лозя е изхарчила 45 милиона лева, и че Ромжния тоже е изхарчила нѣщо около 3½ — 4 милиона досега, — ние виждаме, че за борба у насъ противъ това зло — не ща да кажа нѣщо повече — и за намаление данѣка нищо не е направено. Ще ви кажа за борба противъ това зло колко е похарчено у насъ, за да видите колко сме смѣшни и да видите, че тамъ, дѣто виждаме, че поминѣкътъ е отъ голѣмо значение, ние сме похарчили въ 1884 г. само 14.226 л., въ 1886 — 6.667 л., 1887 — 5.345, 1890 — 21.389, въ 1892 — 48.953, въ 1896 — 100.000; въ 1898 — вече 115.000 — почва оттамъ посетитѣ да се покачва, плюсъ това казвамъ, че не се освобождаватъ лозята отъ данѣкъ. Споредъ прѣсмѣтапето, което азъ имамъ тукъ, излиза, че всичкитѣ данѣкъ държавенъ, окрѣженъ и общински налогъ възлиза на една цифра отъ 5.600.000 л. Азъ не претендирамъ тази цифра да е съвършено точна. Тѣзи свѣдѣния ми ги дадоха отъ отдѣлението на земледѣлието; тѣй щото, прѣдполагамъ, че туй е вѣрно. Когато харчимъ една смѣшна сума, една смѣшна цифра отъ 14.000 л., за да задържимъ единъ поминѣкъ, едно производство въ държавата, ние не се свѣннимъ да искаме отъ тѣзи лозя, които вече сж съсипани, 5.000.000 л. И ето защо всички тия, които говориха, че какво ще правятъ градоветѣ и общинитѣ, че трѣбва да помислимъ да обложимъ вината, азъ съвършено не съмъ съгласенъ съ тѣхъ, защото виждате, че и безъ това производството на вина е съвършено намалено. Казватъ ни, че така ще насърчимъ вноса на чуждитѣ вина. И г. министърътъ посочи, че цифрата миналата година, за голѣмо съжаление, се е увеличила. Това е дѣйствително вѣрно. Но менѣ ми се струва, че това не ще да е оная причина, която дава да се внасятъ повече чужди вина у насъ. Менѣ ми се чини, че една отъ главнитѣ причини за вноса на чужди вина, които, да не кажа голѣма дума, сж повечето фалшифицирани, е другадѣ, че ние нѣмаме държавна лаборатория и че не може да се анализиратъ тия чужди вина. Въ това отношение, на основание на закона за общинскитѣ данѣци, може да се направи твърдѣ много. Ето какво ми разправи единъ случаенъ пхтникъ въ Видинъ. Минахъ, казва, тамъ бѣха донесли грѣцки вина, повикаха единъ митничаръ — не ми каза въ кое врѣме, та не мога да ви кажа това, — нагулѣха се добръ и вземаха едно шише отъ една бѣчва, а всичкото вино било около 40.000 литри, пратиха едно шише въ дирекцията, донесоха го пакъ и изкараха виното чисто. Разбира се, че

чисто ще излезе. Следъ това изпратили виното, понеже се оказало чисто, когато то е било вѣроятно чисто само въ една бѣчва, а въ всички други бѣчки е било фалшифицирано; оттамъ напълниха всички бѣчки съ вода и пакъ ги занесоха въ Бѣлградъ. Ето, споредъ мене, и миналата година ние направихме голѣмъ грѣхъ, когато имаме дума за централна лаборатория, дѣто ние не приехме цифрата, която тогава се прѣдлагаше. Защото, азъ мисля, че това ще спомогне много, за да ограничимъ вноса на чуждитѣ вина у насъ. Не може да се каже, че ние имаме чужди вносъ много, защото нашитѣ произведения не плащатъ данъци. Ще кажа, че на основание на дѣйствующия у насъ законъ, не може да се пропъва. Азъ съмъ увѣренъ, да не кажа голѣма дума, че $\frac{3}{4}$ отъ чуждитѣ вина сж фалшиви. Инакъ не може да се обясни това обстоятелство, дѣто ги даватъ толкова евтино. Въ София пиете натурално вино по 40 ст. — натурално го казватъ, — когато чисто вино въ тия неплодородни години не можете да намѣрите и по 60 ст. Азъ вѣрвамъ, че и самъ Христосъ да дойде да обърне водата въ вино, пакъ нѣма да намѣрите такива евтини вина, както въ София. Азъ казвамъ, че тукъ почти всички питейнопродавници сж фабрики за фалшифицирани вина, но никой не отива да види и изучи това. Това е положението. Защото, менѣ ми се струва, че ние при тия условия, при които се намира днесъ лозарството, което прѣдставлява единъ голѣмъ доходъ на населението, при тая страшна криза, ние би трѣбвало всички да му се притечемъ на помощъ, било чрѣзъ подпомагане въ борбата противъ болестта, било чрѣзъ намаляване всички тия даждия. Ето защо азъ моля туй прѣдложение да се приеме по принципъ и да се изпрати въ комисията, къдѣто ние бихме могли, разбира се, да изслушаме уважаемия г. Министъръ на Финанситѣ и всички да дойдемъ до едно рѣшение такова, което дѣйствително да почива на справедливостта, безъ, разбира се, да отнемеме и онѣзи източници, за които толкова много плачемъ.

В. Димчевъ: Г-да народни прѣдставители! По това прѣдложение сега говоримъ по принципъ и азъ ще кажа, че аргументитѣ, които се приведоха досега за приемане на това прѣдложение, споредъ мене, не оправдаваха туй негово приемане напълно. Азъ съмъ подписалъ това прѣдложение и съмъ за него, но причината, споредъ мене, да се приеме това прѣдложение, не е това, че несправедливо е разхвърленъ данѣкътъ, защото разхвърлянето на този общински налогъ асж не може да става справедливо, щомъ като е поставенъ на тия начала цѣлятъ законъ. За да можете да направите справедливо разпрѣдѣление, би трѣбвало да направите статистика въ продължение на нѣколко години и тази статистика да бѣде въ такива подробности, щото трѣбва за туй нѣщо врѣме, а пъкъ такова врѣме не е ималъ законодателятъ, който го е приелъ въ разстояние на нѣколко дена. И сега ако

отиваме пакъ по тия съображения да поправиме закона, че несправедливо ще бѣде разхвърлянето, и какъ ще трѣбва да го направимъ справедливо, ние пакъ ще направимъ грѣшки. Азъ мисля, че когато говоримъ по принципъ, дали да се приеме или не приеме това прѣдложение, трѣбва да покажемъ: първо, условията, по които се налага този данѣкъ върху лозята, защото азъ ще говоря само върху прѣдложението за лозята и нѣма да говоря въобще за закона, защото не му е тукъ мѣстото; и трѣбва да говоримъ по принципъ за причинитѣ, по които мислимъ, че трѣбва да го отменимъ.

Причинитѣ, по които не може да се отмени данѣкътъ, споредъ обясненията, които даде г. министърътъ, сж двѣ: първо, че общинитѣ у насъ сж въ лошо положение и иматъ нужда отъ ресурси, и по-нататѣкъ, второ, че имаме конвенции, че имаме договори, които ни връзватъ да налагаме данѣкъ и върху произведенията отъ лозята, защото налагаме октроа на чуждестраннитѣ питейни произведения. Колкото се отнася до първата причина, азъ мисля, че може да стане отмението на чл. 4. Това не бърка. И подписахъ прѣдложението и поддържахъ да се махне, защото данѣкътъ, както е наложенъ върху лозята, по чл. 4 отъ закона, е несправедливъ. И несправедливостта на единъ данѣкъ трѣбва винаги да се сравнява било отъ правителството, било отъ прѣдставителството, и да се заеме за изправленето ѝ. Като ние по частна инициатива не можемъ да прѣдставимъ туй на бърза рѣка едно по-рационално законоположение, по-добро е да го махнемъ, а пъкъ министерството да помисли върху едно по-рационално законоположение относително облагането на лозята. Този данѣкъ най-напрѣдъ, като погледнете на историята, е данѣкъ косвенъ. Нали той замѣсти октроата? А октроата се налага върху консоматоритѣ. Този законъ въ всичкитѣ други артикули остава пакъ косвенъ, а само върху лозята се обърна въ прѣкъ данѣкъ. Отъ другитѣ артикули се събира най-напрѣдъ на границата, събира се и отъ нѣкои мѣстни произведения, но се събира отъ търговцитѣ, фабрикантитѣ и пр., които си иматъ свои дѣловодители, които знаятъ подробно своитѣ смѣтки и, когато плащатъ този общински налогъ, тѣ си турятъ въ смѣтката: какво имъ струва, съ колко се увеличава стойността на прѣдметитѣ, които произвеждатъ. Относително лозаритѣ, обаче, ние знаете у насъ какви сж тѣ. По-голѣмото число лозари у насъ сж такива, които не могатъ да си правятъ смѣтка какво имъ струва гроздето, какво имъ струва виното и ракията; много често даже по-скъпо имъ струва, а по-евтино го продаватъ. Тѣ гледатъ, има ли повече купувачи, има ли повече търсители, има ли по-голѣма конкуренция и тогава го даватъ; а нѣма ли повече купувачи, данѣкъ имъ наложили, по-скъпо платили на работницитѣ и пр., — всичко туй тѣ не могатъ да го иматъ въ смѣтката си. Асж нѣма у насъ такива изби,

нѣма такива уреди, за да го задържи за до година, да почака да го продаде по-скъпо. Всѣки лозаръ, който произвежда вино, трѣбва, докато настане лѣтото, да гледа да го изкара изъ рѣка, защото, дойде ли лѣтото, то се вкисва. Такъвъ е начинътъ на произвеждането и затуй, казвамъ, нашитѣ лозари не държатъ тази смѣтка, която могатъ да държатъ другитѣ производители, които си правятъ смѣтка, колко плащатъ октроа, колко плащатъ данъкъ и пр. И понеже лозаритѣ не могатъ да правятъ тая смѣтка, този данъкъ, който налагате върху имъ, вие го налагате като прѣвъ данъкъ и тѣ не отиватъ да го искатъ отъ консоматоритѣ, както ставаше по-напрѣдъ. И когато се обръща този данъкъ въ прѣвъ данъкъ, тогава нѣма този резонъ да го подвеждате въ разпорежданията на чл. 4 отъ този законъ и приходитѣ отъ този данъкъ да ги разпрѣдѣляме между общинитѣ, както става съ другитѣ налози. Тогава не можемъ да намѣримъ никаква справедливостъ, защото, колкото и да се мъчимъ да бждемъ справедливи, мъчно е, сѣ ще бжде релативно и сѣ ще бжде погрѣшно. Защото, най-послѣ, има общини, които иматъ по-малко лозя, а има общини, които иматъ повече лозя, има общини, които иматъ по-голѣми нужди, а има други, които иматъ по-малки нужди. За туй е нужна една много голѣма и дълга статистика.

Какво, слѣдователно, трѣбва да правимъ? Азъ мисля, че най-рационално е туй: да приемемъ това прѣдложение, да прѣмахнемъ чл. 4 отъ тоя законъ. Г-нъ министърътъ казва: „Добрѣ, ама общинитѣ иматъ нужда отъ приходи! Освѣнъ това, споредъ търговскитѣ договори, ние сме обвързани да налагаме на гроздето данъка октроа“. Г-нъ министърътъ тогава да направи едно по-рационално законоположение; може пакъ да се прѣобърне въ данъкъ върху лозята, но да се остави за въ полза на общинитѣ, които си иматъ лозя — всѣка община да си налага прѣвъ данъкъ; можете, казвамъ, да го кръстите пакъ общински налогъ, да го налагатъ общинитѣ за своя полза; можете да му прѣдвидите минимума и максимума, защото ще има общини, които може да наложатъ по-малко данъкъ, понеже иматъ нужда отъ по-малко пари, и когато иматъ по-много лозя, ще наложатъ много по-малко: намѣсто 1 л. ще наложатъ по 50 или по 25 ст. на декарь. Общинитѣ, които иматъ по-малко лозя, а иматъ повече нужди, да си мислятъ. Има общини, които може съвсѣмъ да го махнатъ. Азъ не казвамъ, че това е послѣдната мѣрка, която трѣбва да се вземе, но министерството има по-голѣма възможностъ да събере статистика, да обсъди всестранно въпроса и да го най-сетнѣ съпостави съ търговскитѣ договори, да влѣзе даже въ прѣговори по туй нѣщо и да създаде едно по-рационално законоположение. Понеже по частна инициатива туй не може да стане, затуй азъ подписахъ прѣдложението, да се махне този членъ, а пъкъ министерството да помисли да създаде единъ данъкъ по-справедливъ за облагане лозята.

Затуй именно азъ поддържамъ да се приеме това прѣдложение по принципъ и послѣ да се създаде една по-справедлива мѣрка.

А. Влажевъ: Г-да народни прѣдставители! За мене много малко остана да кажа. Азъ отъ прѣдговорившитѣ, които говориха, най-добритѣ доводи и най ме много убѣждаватъ ония, изказани отъ многоуважаемия г. Таслаковъ. А рѣчта на г. Драгиева ме прѣдизвика да стана и да кажа нѣколко думи. Но както г. Драгиевъ иде да плаче, не съмъ съгласенъ съ него, защото, ако го питатъ: отдѣ се ражда житото, той ще каже отъ тръне, и той е правъ, защото не му разбира. (Д. Драгиевъ: Да ме прощавашъ, г-нъ Влажевъ.) Моля, г. Драгиевъ нѣма ни най-малко право да говори за земледѣлие, защото, ако се попита, отдѣ се тегли оралото или колата, той ще каже, че не оттамъ, отдѣто въ сѣщностъ се тегли; ако се попита, отдѣ се хваща мотиката, той ще каже, че се хваща отъ сѣрдата, а не е като насъ да работи денъ и поцѣ. А ти плачешъ тукъ съ крокодилски сълзи въ Народното Събрание! (Д. Драгиевъ: Смѣтате ли, че говорите истината сега?) Истината говоря, че съмъ земледѣлецъ, а не като Васъ! Вие нѣмате най-напрѣдъ земя! Азъ имамъ това право, защото не съмъ нито търговецъ, нито лихваръ, а се занимавамъ съ земледѣлие и съмъ чистъ земледѣлецъ; 12 вола карамъ и плащамъ 1.800 л. данъкъ годишно, а Вие петъ стотинки не плащате данъкъ и имате смѣлостта да говорите! (Глъчка. — Д. Драгиевъ: Имамъ право само да говоря, но това, което говоримъ, не е истина!) Не те е срамъ! (Д. Драгиевъ: Единъ измѣнникъ на едно дѣло нѣма право да говори за нѣкакво земледѣлческо население! Вие сте измѣнникъ!)

Г-да народни прѣдставители! Азъ не съмъ се избралъ, както г. Драгиевъ, да лъже избирателитѣ, а съмъ се избралъ като земледѣлецъ, който съчувствува на правителството. (Д. Колевъ: Азъ бѣхъ тамъ — знаа какво агитираше!) Не съмъ ходилъ, като г. Драгиевъ, съ торбичка на рамо да ямъ лукъ, чесънъ и пр. и пр. (Глъчка. — Г-нъ Д. Драгиевъ възражава нѣщо. — Прѣдседателствуващъ Д. К. Поповъ: Моля, не се разправяйте!) Тѣй щото, да остане да се разправяме другъ пътъ съ г. Драгиева, но по принципъ за този законопроектъ, за това прѣдложение, което е направено, азъ съмъ за него. Ще моля г. г. прѣдставителитѣ да се съгласятъ да се изпрати въ комисията и тамъ ще имаме врѣме да се занимаемъ по-дълъжко и по-широко и да се обмисли по-добрѣ. За това, което се говорѣше, то го оставямъ за смѣтка на г. Драгиева, а прѣдложението да се изпрати въ комисията, дѣто му е мѣстото, да го изучи.

К. Досевъ: Г-да народни прѣдставители! Ще ми позволите да кажа и азъ мнѣнието си по това прѣдложение. Най-напрѣдъ ще напомня, че прѣдложителитѣ г. г. Забуновъ и Георгиевъ, които сж

направили това предложение, малко са следили нашето законодателство, или, с други думи да кажа, че не са знаели нашите закони, нито нашите договори, защото, ако биха ги знаели, нямаше да внасят такова предложение. Ако те биха знаели туй, че ние имаме договори с другите държави, които ни свързват да облагаме и нашите вина еднакво както и техните с октроа, щяха да разберат, че ако ние отменим чл. 4 от закона за общинските налози, за които е думата, трябва да освободим и техните вина от октроа. (Нѣкой отъ прѣдставителитѣ: Това го каза г. министърътъ!) Това го каза г. министърътъ, но и азъ ще ви го кажа, защото и азъ имамъ право да ви го кажа. (Нѣкой отъ прѣдставителитѣ: Ще го чуемъ!) Ще го чуете и отъ мене. — А щомъ направите вие това, да освободите и чуждите вина, ще се появи една конкуренция и тогава вие нѣма не само да постигнете подобрене на нашето лозарство, на нашето винарство, но то свършено ще да пропадне, защото самъ г. Забуновъ признава, че повечето вина, които идатъ отъ вънъ и конкуриратъ на нашите вина, са фалшифицирани, но само защото са по-евтини, тѣ се пиятъ. Той бѣше правъ въ това и, като знаеше, че това е тѣй, трѣбваше да помисли, какво иска съ своето предложение.

Но да допуснемъ за минута, че това прѣпятствие не съществува. Прави ли са тѣ пакъ въ своето искане? Искатъ махването на чл. 4. Защо? Защото лозарството пропаднало вслѣдствие на филуксерата, вслѣдствие на маната производството намалява. Кой е грѣшенъ за това? Данѣкътъ ли отъ 50 ст., 75 ст., 1 л. и 1 л. и 20 ст. на декаръ, който се налага? Азъ мисля, че не е тамъ. Ако те признаватъ въ своето предложение, че се плащатъ 3—4 л. държавно даждие, а на нѣкои мѣста и по 11 л., азъ не разбирамъ, защо не се уловила да намалятъ това право на държавата, а са се уловили о 50-тѣ стотинки общински налогъ отъ лозята? (А. Каназирски: 1 л. и 20 ст.) 1.20 л. е максимумътъ. Казва г. Каназирски, че е 1 л. и 20 ст. на декаръ; за това азъ ще цитирамъ чл. 4, който разпѣдѣля лозята на категории и опѣдѣля съ каква цѣна всѣка категория трѣбва да се облага. (Чете.) „Лозята отъ 1-во качество плащатъ на декаръ по 1 л. и 20 ст.; лозята отъ 2-ро качество плащатъ по 1 л. на декаръ; лозята отъ 3-то качество плащатъ 75 ст. на декаръ; лозята отъ 4-то качество плащатъ по 50 ст. на декаръ, и лозята отъ 5-то качество плащатъ по 25 ст. на декаръ“. И сѣдно 74 ст. се пада. (Нѣкой отъ прѣдставителитѣ: Не е вѣрно!) Съ това малко може да се е злоупотѣблявало или; може би, повечето лозя да са опѣдѣлени отъ първа категория. Но какво ни казвате още за маната и искате отхвърлянето на този налогъ и още по мотива, че на много мѣста, дѣто лозята са станали на ниви, и досега продължавали да плащатъ данѣкъ на лозята? Та нема това е причина, за да се отмени единъ законъ? Вие искате наказанието на тия власти, които не са изпѣлнили своя дългъ,

когато имъ е заявено, че тия лозя са унищожени, а те настояватъ да събиратъ още отъ такива ниви данѣкъ като за лозя. Това нѣма нищо общо съ закона.

Слѣдъ това, казватъ, не стигатъ всички тия нѣща, а отидоха, казватъ, и по-нататѣкъ: (Чете.) „Х-то Обикновено Народно Сѣбрание съ законъ за общинските налози дойде да наложи още нови данѣци върху лозята“ — подчерквамъ това „нови данѣци върху лозята“. Това не е вѣрно. И нареждатъ какви данѣци и какви категории са обозначени въ чл. 4. Съ този мотивъ се хвърля единъ упрекъ на Х-то Обикновено Народно Сѣбрание, което издаде законъ за общинския налогъ. За да се хвърли този упрекъ, трѣбва човѣкъ да бѣде краенъ невѣжа, да игнорира всичко онова, което е имало по-напрѣдъ, и да дойде да упрекава едно сѣбрание, което имъ е направило благодѣние съ този законъ, като е изменило октроата и е създадо закона за общинските налози върху лозята. (Нѣкой отъ прѣдставителитѣ: Ами десетѣкътъ?) И това ще ви кажа. Сега ви говоря за налога върху лозята и за това ще ме слушате, а пъкъ когато дойде за десетѣкъ, тогава ще ви отговоря. За да обвинявате едно народно сѣбрание, че е създадо този законъ, сѣ едно е да дойдете да обвинявате нѣкого, който ви прави едно благодѣние, като, вмѣсто 20 л., които ви вземаше постоянно, да ви отпусне 19 л. и да ви вземе само 1. Съ чл. 4 или съ създаването на този законъ за общинските налози се отмени законътъ за октроата отъ 1895 г. (Д. Драгиевъ: Една неправда се замѣни съ друга неправда!) Имайте търпѣние, г-нѣ Драгиевъ, да ме изслушате; защото азъ Ви слушахъ, бѣдѣте тѣй добри да ме изслушате. Нито азъ ще наложамъ моето мнѣние на Васъ, нито Вие Вашето на мене. — Въ стария законъ за октроата отъ 1895 г. подъ чл. 2 има една таблица, по която се облагатъ съ октроа и която казва така: „Отъ всѣка литра вино или опетъ въ бурета се взема октроа по 4 ст.“ По силата на тоя законъ, до отмениението му, се вземаше за всѣки литъръ вино, което се продаваше на кръчмаря или на купувача, по 4 ст. Като смѣтнемъ сега, какво са плащали лозаритѣ на декаръ по този законъ, не направо, но чрезъ купувачитѣ, излиза, че те са плащали 16—20 л. на декаръ. Защото единъ декаръ произвежда сѣдно 400 литри вино, а 400 литри вино по 4 ст. правятъ 16 л. Значи, за всѣки 400 литри вино, произведено отъ единъ декаръ лозе, винопроизводителътъ е плащалъ цѣли 16 л., но не направо. (Г-нѣ Я. Забуновъ възражава.) Вие говорихте, оставѣте ме и азъ да говоря! (Я. Забуновъ: Вие трѣбва да разберете, че производството страда!) Азъ ще се съглася съ Васъ и ще искамъ отмениението му по тия причини. — Сега, ако единъ човѣкъ, който е плащалъ 16 л. данѣкъ на единъ декаръ, общински данѣкъ — защото данѣкътъ е общински, — питамъ, съ какво право дохождате да хвърляте едно обвинение върху едно народно прѣдставителство, което е отхвърлило тоя

законъ, което е отменило единъ законъ, споредъ който вие сте плащали 16 л. на декаръ, и го е заменило съ единъ законъ, който го облага 1 л. и 20 ст. само на декаръ и то отъ първо качество? (Я. Забуновъ: Кой ви обвинява, бе джанъмъ!) Вашитъ другари. (Я. Забуновъ: Никой не ви обвинява. Ако казваме грѣшкитъ на едно народно събрание, то е само за да се поправятъ!) Едни хора, които по такъвъ начинъ дохождатъ да искатъ отмението на единъ членъ отъ закона за общинскитъ налози, както този чл. 4, по тѣзи мотиви, тѣ, може да се смѣта, първо, или че не разбиратъ какво правятъ, че не знаятъ смѣтки, или пъкъ тѣзи хора искатъ непрѣмънно да се явятъ съ едно предложение въ Народното Събрание и да кажатъ: не щемъ ние тоя данѣкъ, защото, както всички данѣци, и той тежи; съ други думи, искатъ да правятъ за себе си реклама. Ако това ви е желанието, то е прѣстѣпно, г-да. Вие не можете да имате за цѣлъ да си правите реклами съ данѣцитъ, а пъкъ ако ли сте дошли до убѣждението, че този данѣкъ тежи на населението вслѣдствие намаление на производството, не трѣбваше да бждатъ тѣзи мотивитъ ви, а трѣбваше да ви бждатъ мотивитъ, че вслѣдствие на филосерата — и тя, впрочемъ, не ви дава право, защото тамъ, дѣто има филосера, лозята сж унищожени, — но вслѣдствие на пероноспората въ послѣднитъ години, която е намалила производството въ послѣднитъ години, е обрѣменила лозаритъ съ данѣкъ и тѣ не сж въ положение да го изплащатъ. Ако искате това, тогава вие сте прави и азъ щѣхъ да се съглася съ васъ и да искамъ отмението му. Въ такъвъ случай градскитъ общини, на които много хвърляте упрекъ, ще се погрижатъ да запазятъ своитъ интереси, тогава нѣма да зематъ тия пари, които вие смѣтате, че сж ваши, тогава тѣ ще си турятъ барьеритъ и вашитъ вина, колкото малко и да е производството, вие ще ги донесете въ града да се продадатъ и на барьерата ще ви кажатъ, че вие сте длъжни да платите толкова октроа за града. И въ такъвъ случай ще остане вие да търсите 50 ст. по тази консомация, която имате. Въ такъвъ случай г. Драгиевъ ще бжде удовлетворенъ, защото ще има една голѣма равноправностъ, тогава ще остане г. Драгиевъ да облагодѣтельствува селата съ онази риба, която ще могатъ да ядатъ по Врѣбница и по св. Никола; ще остане да ги облагодѣтельствува съ приходитъ отъ газѣта, които тѣ консомиратъ, като се хранятъ на мѣсечината. (Д. Драгиевъ: А вие ще ги облагате съ десетѣтъ!) За този десетѣкъ ще дойде врѣме и Вие да вдигате рѣка, защото той ще спаси положението... (И. Георгиевъ: Само това нѣма да бжде!) Защото само хора, които искатъ да си създаватъ реклама, могатъ да пѣятъ такава пѣсенъ. (Д. Драгиевъ: Вие си създавате реклама!) Ние не искаме да си създаваме реклама, защото ние не искаме, като васъ, да плачемъ за този народъ, когото не познаваме. Г-нъ Блажевъ ви каза, че

най-малко право Вие имате да плачете, защото пѣмате нито педя земя, нито едно лозе и не плащате данѣкъ. (Прѣрѣкания между оратора и прѣдставителитъ отъ земеделѣчката група.) Изкажете ли се? (Д. Драгиевъ: Вие знаете да купувате само вапсани вагони! — И. Георгиевъ: И хамбари!) За тѣзи нѣща азъ съмъ готовъ да отговоря винаги на г. Драгиева, но това не е лѣжица за неговитъ уста. (Прѣрѣкание.) Понеже прѣдложенитъ мотиви за изменение чл. 4 отъ общинскитъ налози не сж мотиви, които могатъ да причинятъ унищожението му, азъ моля народното прѣдставителство да отхвърли това предложение, като не го приеме по принципъ. Ако искатъ унищожението на този членъ за подобрието на производството, нека внесатъ тукъ едно предложение и азъ ще го подпиша, за да се възстанови стариятъ данѣкъ октроа, и тѣ ще бждатъ удовлетворени въ такъвъ случай.

Прѣдседателствующъ Д. К. Поповъ: Г-да народни прѣдставители! Има още четири души записани. Часѣтъ е вече осѣмъ и въпросѣтъ ще остане за утрѣ. (Нѣкои отъ прѣдставителитъ: Нека свършатъ!) Ако ораторитъ се откажатъ, азъ ще положа въпроса на гласуване, да се приеме предложението по принципъ и да се прати въ комисията. (Д. Дуковъ: Часѣтъ е осѣмъ, азъ предлагамъ да се затвори засѣданието! — Министъръ-Прѣдседателъ Д-ръ С. Даневъ: Кой сж записани?) Записани сж: г. г. Лазаръ Дуковъ, Ангелъ Станчевъ, Йовчо Георгиевъ и Юрданъ Теодоровъ.

И. Георгиевъ: Понеже отъ нашата страна говориха, азъ ще се откажа, понеже видѣхъ, че тукъ лични нападки се хвърляха отъ разни партизани, които докараха гнили вагони въ България.

Прѣдседателствующъ Д. К. Поповъ: Моля ония г. г. прѣдставители, които сж за приемането предложението по принципъ и да се изпрати то въ комисията, да си вдигнатъ рѣката! (Болшинство.) Събранието приема.

Сега да пристѣпимъ къмъ опрѣдѣлянето на дневния редъ, г-да.

Министъръ-Прѣдседателъ Д-ръ С. Даневъ: Азъ предлагамъ за пръвъ дневенъ редъ за утрѣ, да се разгледва договорѣтъ за заема, а послѣ слѣдующиятъ дневенъ редъ, както е установенъ.

Прѣдседателствующъ Д. К. Поповъ: Ония господа, които сж за предложението на г. Министъръ-Прѣдседателя, да си вдигнатъ рѣката. (Болшинство.) Събранието приема.

М. Такевъ: Г-да народни прѣдставители! Щомъ като се тури заемѣтъ — и помоему е много рационално, прѣди да се гласува бюджетѣтъ, да се гласува заемѣтъ и съобразно съ туй да се напише послѣ бюджетѣтъ, — предложението на г. министра е много

умѣстно, но мевѣ ми се струва, че прѣди да почнемъ най-сериозната работа, каквато е заемътъ и бюджетитѣ, които, единъ пжтъ като туримъ на дневенъ редъ, ще отидатъ, може би, 10—15 дена — (Д. Манчовъ: Ако говорите много!) да, ще говоримъ много! — добръ ще бжде да свършимъ историята съ провѣрката на изборитѣ. Утрѣ прѣди обѣдъ ще ги свършатъ въ комисията, а слѣдъ обѣдъ да ги туримъ, най-първо ония, противъ които ще се говори повече, но да свършимъ, защото най-послѣ, г-нѣ министре, засѣдаваме почти два мѣсеца и изборитѣ не сж свършени.

Министъръ-Прѣседателъ Д-ръ С. Даневъ: Азъ ще настоявамъ, разбира се, за заема, и вие сте съгласни. Колкото се касае до бюджетитѣ, азъ не мисля всичкитѣ да се гласуватъ. Азъ мисля по срѣдата между бюджетопроектитѣ да намѣримъ

възможность да свършимъ нѣкои и други проекти, както и изборитѣ.

Прѣседателствующъ Д. К. Поповъ: Останалата частъ отъ дневния редъ ще си остане сжщата.

Ц. Таслаковъ: Азъ искахъ думата!

Прѣседателствующъ Д. К. Поповъ: Какво желаете?

Ц. Таслаковъ: Азъ сега нѣма да говоря, но искамъ да Ви забѣлѣжа, че не ми дадохте думата. Тропахъ сто пжти.

Прѣседателствующъ Д. К. Поповъ: Забравихъ Ви. Извинѣте.

Засѣданието се вдига.

(Вдигнато въ 8 ч. слѣдъ пладнѣ.)

Прѣседателъ: Д. Цанковъ.

Подпрѣседатели: { **Д. К. Поповъ.**
А. Франгя.

Секретаръ: Д. Филовъ.

Началникъ на Стенографическото бюро: Т. Гължбовъ.